

Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća grada Zenice za period 2021-2027. godina

Zenica, Februar 2021. godina

Sadržaj

1.	Uvod.....	4
2.	Analiza stanja malih i srednjih preduzeća.....	5
2.1.	Grad Zenica u brojevima	6
2.2.	Zakonsko određenje malih i srednjih preduzeća	9
2.3.	Pregled stanja MSP	9
2.4.	Šta rade mala i srednja preduzeća	13
2.4.1.	Mala i srednja preduzeća u prerađivačkoj industriji.....	14
2.4.2.	Zaposlenost u prerađivačkoj industriji.....	15
2.4.3.	Najveća dobit kod metaloprerađivačkih MSP.....	16
2.4.4.	Metaloprerađivačka industrija stvara najveću BDV.....	17
2.4.5.	Smanjenje prihoda od izvoza metalnih proizvoda	18
2.5.	Pregled kvantitativne analize.....	20
2.6.	Podrška malim i srednjim preduzećima	22
2.7.	Nalazi Ankete privrednih subjekata Grada Zenice 2018. godine	35
2.8.	Nalazi kvalitativne analize	38
2.9.	Sistemski prikaz rezultata i preporuka putem okvira sistemske konkurentnosti	39
2.10.	Sinteza putem SWOT analize	40
3.	Strateški dio	41
3.1.	Vizija razvoja MSP-a i preduzetništva	41
3.2.	Strateški ciljevi	42
4.	Programski dio	44
4.1.	Pregled strateških ciljeva, prioriteta i mjera	44
1.2.	Razrada prioritetnih mjera podrške razvoju MSP i preduzetništva	45
1.2.1.	Razrada mjera za Strateški cilj 1. Brz oporavak i stalni rast preduzetničke djelatnosti	45
1.2.2.	Razrada mjera za Strateški cilj 2. Obnavljanje i jačanje pozicije MSP-a u globalnim lancima vrijednosti	56
1.2.3.	Razrada mjera za Strateški cilj 3. Poboljšanje privredne strukture uz povećanje udjela znanjem intenzivnih proizvoda/usluga i sektora	64
2.	Usklađenost sa relevantnim strateškim dokumentima	74
3.	Indikativni finansijski okvir za provođenje strategije.....	76
4.	Okvir za implementaciju, monitoring, izvještavanje i evaluaciju Strategije razvoja	79
4.2.	Okvir za implementaciju	80
4.3.	Okvir za monitoring i evaluaciju.....	81

Lista skraćenica

MSP- mala i srednja preduzeća
MMSP – mikro, mala i srednja preduzeća
Agencija ZEDA - Zenička Razvojna agencija ZEDA
Ze-do kanton – Zeničko – dobojski kanton
REZ - Regionalna razvojna agencija za regiju Centralna BiH
ZUES- Zenička unija startupa
CPA – Centar za poslovnu afirmaciju
PK – Privredna komora
FIA - Finansijsko-informatička agencija
VTK BiH- Vanjskotrgovinska komora BIH
EU – Evropska unija
SBA (Small Business Act) – Akt o malom biznisu
NVO – nevladina organizacija
BFC (Business Friendly Certification) – Certifikat o povolnjom poslovnom okruženju
KD BiH 2010 – Klasifikacija djelatnosti 2010
ROA – Return of assets (povrat na imovinu)
BDV – Bruto dodana vrijednost
LIND - Laboratorijska istraživanja sigurnosti proizvoda
ICC – Impulsni kreativni centar
IT – informaciona tehnologija
EE- energetska efikasnost
EM – energetski menadžment
OIE – obnovljivi izvori energije
EEN – Enterprise Europe Network – Evropska preduzetnička mreža
CBC (Cross – Border Cooperation) – Program prekogranične saradnje
TNA (Training Needs Analysis)- Analiza potreba za treningom
MKO – mikrokreditna organizacija
FDI (Foreign Direct Investment) – Direktne strane investicije
B2B- Business to business – Posao poslu (transakcije između dva preduzeća)
ISK – Informacioni sistem kompanija
JICA - Japan International Cooperation Agency – Japanska agencija za međunarodnu saradnju

1. Uvod

Strategija razvoja MSP grada Zenice za period 2021 – 2027. godina predstavlja ključni dokument za usmjeravanje i podsticanje razvoja MSP Zenice u predstojećem sedmogodišnjem periodu. Realizacija strategije treba da omogući pozicioniranje Zenice u domaćem i regionalnom okruženju kao grada gdje bavljenje preduzetništвом i rad u MSP predstavlja atraktivnu karijeru i da kreira okvir za uklapanje glavnih tokova razvoja MSP u Zenici u odgovarajuće globalne i europske tokove i perspektive.

Izradu strategije je koordinirala Zenička razvojna agencija ZEDA (u daljem tekstu Agencija ZEDA) uz intenzivnu saradnju sa Službom za privredu i upravljanje razvojem gradske uprave. Metodološku i stručnu pomoć u procesu izrade strategije pružila je Agencija za razvoj preduzeća Eda u okviru projekta "SBA u BiH - Okvir za razvoj strategija i politika za MSP", koji Eda implementira uz podršku Švedske.

Iako se proces pripreme strategije odvijao u otežanim okolnostima zbog pandemijske krize i brojnih ograničenja radi zaštite zdravlja, osigurano je učešće niza predstavnika javnog, privatnog i nevladinog sektora koji su obezbjedili ključne inpute za analitički, strateški, programski i operativni dio strategije i davali komentare na radne verzije tokom izrade svih dijelova strategije.

Strategija je uključena sa relevantnim strateškim okvirom u BiH, kao i sa europskim okvirnim Aktom o malom biznisu kao referentnom okviru za definisanje politika i mjera za podršku razvoju MSP.

Strategija je urađena prema standardizovanoj metodologiji strateškog planiranja razvoja MSP u BiH i usklađena sa unaprijeđenom verzijom standardizovane metodologije za integrисано planiranje lokalnog razvoja.

Nova strateška orientacija za naredni sedmogodišnji period (vizija i ciljevi sa odgovarajućim indikatorima) razvoja MSP i preduzetništva u Zenici zasniva se u znatnoj mjeri na nalazima analize, sintetizovanim u okviru sistemske konkurentnosti i u SWOT analizi. Uz viziju razvoja, definisana su tri strateška cilja, 6 prioriteta i ukupno 14 mjera za njihovo ostvarivanje. Definisani su odgovarajući indikatori na osnovu kojih se može pratiti napredak u realizaciju strategije. Operativni dio strategije uključuje indikativni finansijski okvir za provođenje cijele strategije.

2. Analiza stanja malih i srednjih preduzeća

Analiza stanja MSP obuhvata relevantne aspekte poslovanja i razvoja MSP i predstavlja polazno sredstvo za identifikaciju ključnih internih i eksternih faktora koje treba uzeti u obzir pri određivanju strateških fokusa i ciljeva, te projekata i mjera za njihovo ostvarivanje. Takođe, analizom se utvrđuje polazno stanje većeg dijela indikatora kojima će se pratiti kasnija implementacija strategije razvoja MSP.

Kvantitativna analiza obuhvata obradu podataka završnih računa privrednih društava koji su preuzeti od Tron-a, prema podacima Finansijsko-informatičke agencije - FIA i podataka o fizičkim licima Službe za privredu i upravljanje razvojem Grada. Dio analize Grad Zenica u brojevima je preuzet iz Informacije o stanju privrede na području Grada Zenica za period 2016-2019. godine, obrađeno od strane Službe za privredu i upravljanje razvojem - Odsjek za lokalni i ekonomski razvoj i Agencije ZEDA.

Struktura preduzeća prema veličini je urađena na osnovu definisane strukture mikro, malih i srednjih subjekata male privrede prema veličini u okviru Zakona o poticanju male privrede. Definicija male privrede Zeničko – dobojskog kantona (u daljem tekstu Ze-do kanton), koja je dio Zakona o poticaju razvoja male privrede Ze-do kantona, je usklađena sa EU definicijom MSP.

S obzirom da se definicija MSP prvi put primjenjuje na analizu podataka, kvantitativna analiza obuhvata analizu kretanja odabralih indikatora za period 2015 – 2019. godina. Analiza dinamike je napravljena za područja i oblasti djelatnosti prema Klasifikaciji djelatnosti 2010 (KD BiH 2010) za petogodišnji period 2015 – 2019. godina, sa posebnim akcentom na ocjenu stanja u 2019. godini.

Kvalitativna analiza je urađena na osnovu mapiranja aktera i aktuelnih mjera, programa i projekata podrške MSP u Zenici. Kvalitativna analiza takođe obuhvata i nalaze iz Ankete o zadovoljstvu preduzeća u gradu Zenici koju je, u periodu od augusta 2018. godine do februara 2019. godine, provela Agencija ZEDA, u saradnji sa Gradom Zenicom te sa Udruženjem poslodavaca Zenica.

2.1. Grad Zenica u brojevima

U dijelu koji slijedi biti će prikazani osnovni ekonomski pokazatelji o stanovništvu, zaposlenosti, privrednim kretanjima te analizirani komparativno za period 2015.-2019.godina. Kao izvori podataka u ovom dokumentu korištene su publikacije zvaničnih institucija Federacije Bosne i Hercegovine, Ze-do kantona te spoznaje i zaključci do kojih se došlo u svakodnevnom radu.

Tabela: Stanovništvo i površina

Stanovništvo i površina	
Površina	558,5 km ²
Broj naseljenih mjesta	83
Broj stanovnika prema popisu 1991. godine	145.517
Broj stanovnika prema popisu 2013. godine	110.663
Broj stanovnika u 2017. godini	109.679
Broj stanovnika u 2018. godini	109.950
Broj stanovnika u 2019. godini	109.323
Procjena broja stanovnika u 2020. godini	109.093
Gustina naseljenosti, 2019. godina, broja stanovnika/km ²	195,7

Značajan pad broja stanovnika zabilježen je u periodu poslije 1991. godine pa do zvaničnog Popisa stanovništva u BiH 2013. godini. U periodu od 2015-2020, broj stanovnika ne oscilira mnogo, ali je ipak prisutan blagi pad broja stanovnika u Zenici.

Tabela: Procjena ukupnog broja stanovnika po starosnim skupinama

Godina	Sve starosne skupine	0 - 14	15 - 64	65 i više
2015	126.471	19.555	87.779	19.137
2016	109.950	20.800	77.938	11.212
2017	109.679	17.195	77.289	15.195
2018	109.443	17.157	76.546	15.740
2019	109.323	17.156	75.852	16.315

Tabela: Procjena broja stanovnika po starosnoj i spolnoj strukturi u Zenici za 2018. godinu

	Sve starosne skupine	0-14	15-64	65 i više
Muškarci	54.185	8.743	38.892	6.550
Žene	55.494	8.452	38.397	8.645
Ukupno	109.679	17.195	77.289	15.195

Što se spolne strukture stanovništva u Zenici tiče, evidentan je približan broj muškaraca i žena i taj omjer je prisutan kroz sve starosne strukture kao i kroz vremenske periode. Ovakav omjer je poželjan jer pogoduje pozitivnoj stopi nataliteta i doprinosi ravnopravnosti spolova pri zapošljavanju.

Tabela: Prosječan broj zaposlenih/nezaposlenih za period 2015-2019. godina

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019	Razlika
	Decembar	Decembar	Decembar	Decembar	Decembar	2019 - 2015
Broj zaposlenih	24.338	24.502	25.636	27.102	27.587	+3.249
Broj nezaposlenih (od toga žena)	22.708	22.003	20.541	19.674	18.325	(-4.383)
	(12.264)	(12.123)	(11.679)	(11.385)	(11.015)	(-1.249)

Kada je u pitanju zaposlenost u gradu Zenici, prilikom upoređivanja stanja iz 2015. i 2019. godine, evidentan je rast zaposlenosti. Radi se o povećanju broja zaposlenih od 3.249 lica, vidljiva je promjena na bolje u odnosu na prethodne godine. Broj nezaposlenih lica takođe bilježi kontinuirano smanjenje i u 2019. godini na Birou za zapošljavanje je prijavljeno 4.383 nezaposlena lica manje u odnosu na pet godina prije.

Kada je u pitanju spolna struktura trenutno zaposlenih i nezaposlenih u Gradu Zenici, broj nezaposlenih žena je veći od broja nezaposlenih muškaraca. Iako se broj nezaposlenih lica smanjuje broj nezaposlenih žena se smanjuje u manjoj mjeri u odnosu na broja nezaposlenih muškaraca tako da je u 2015. godini procenat nezaposlenih žena bio 54% dok je u 2019. godini procenat nezaposlenih žena iznosio 60%.

Stopa nezaposlenosti je sama po sebi previsoka i iako se radi o zvaničnim informacijama koje ne obuhvataju sivu ekonomiju tj. rad na crno, za pretpostaviti je da je omjer muškaraca i žena koji rade koji bi se dobio i kada bi ovi podaci bili dostupni, približno isti kao zvanični (kao u tabeli iznad).

U narednom periodu je potrebno posvetiti više pažnje i sredstava za podršku ženskom preduzetništvu, kako bi se poboljšali uslovi za zapošljavanje i samozapošljavanje žena u gradu Zenici.

Tabela: Uporedni podaci za Grad Zenica, Ze – do kanton i Federaciju BiH, 2019. godina

Godina	Nivo vlasti	Stanovništvo	Broj zaposlenih	Radno sposobno stanovništvo	Aktivno stanovništvo	Stope zaposlenosti u % ¹	Stopa aktivnosti u %
2018	Grad Zenica	109.443	27.102	76.546	46.819	35,2	61,2
	Ze-do kanton	359.530	82.686	253.510	141.826	32,5	55,9
	FBiH	2.196.233	519.800	1.538.814	865.533	34,4	56,2
2019	Grad Zenica	109.323	27.587	75.582	46.263	36,4	61,0
	Ze-do kanton	358.292	84.169	251.083	139.843	33,5	55,7
	FBiH	2.190.098	531.483	1.526.894	845.053	34,8	55,3

Kada poređimo omjer broja stanovnika Federacije, Ze- do kantona i grada Zenice, možemo vidjeti da broj stanovnika grada Zenice čini 30,4 % ukupnog broja stanovnika Ze-do kantona, a otprilike 5 % stanovništva Federacije.

Broj zaposlenih u gradu Zenici čini 30,2% zaposlenika Ze-do kantona, a 5,2% ukupnog broja zaposlenih u Federaciji. U gradu Zenici se nalazi 30,4% radno sposobnog stanovništva Kantona, a to čini 4,97% ukupno radno sposobnih na nivou Federacije Bosne i Hercegovine.

¹ Stepen zaposlenosti se računa u odnosu na radno sposobno stanovništvo

Kada je u pitanju radno aktivno stanovništvo, evidentno je da 33,01% zaposlenih u Kantonu pripada gradu Zenica, a to čini 5,41% ukupno radno aktivnih stanovnika u Federaciji.

Tabela: Kvalifikaciona struktura nezaposlenog stanovništva

	2015	2016	2017	2018	2019
Nekvalifikovani	5.740	5.630	5.422	5.214	4.972
(od toga žena)	(3.548)	(3.548)	(3.414)	(3.348)	(3.215)
Niža stručna sprema i pkv	936	892	821	755	686
(od toga žena)	(404)	(404)	(399)	(238)	(349)
Kvalifikovani	8.605	8.163	7.414	7.024	6.505
(od toga žena)	(3.743)	(3.674)	(3.480)	(3.401)	(3.324)
Srednja stručna sprema	5.650	5.649	5.243	5.056	4.732
(od toga žena)	(3.469)	(3.509)	(3.326)	(3.315)	(3.185)
Visokokvalifikovani	223	191	180	178	145
(od toga žena)	(41)	(35)	(33)	(41)	(32)
Viša stručna sprema	158	136	134	121	110
(od toga žena)	(94)	(78)	(82)	(80)	(73)
Visoka stručna sprema	1.396	1.342	1.327	1.326	1.175
(od toga žena)	(965)	(934)	(945)	(937)	(837)
Ukupno	22.708	22.003	20.541	19.674	18.325
(od toga žena)	(12.264)	(12.123)	(11.679)	(11.502)	(11.015)

Poređenjem podataka iz naprijed navedene tabele, možemo doći do zaključka da je najveći trend zapošljavanja KV i VKV radnika (naročito muškaraca). Pad stope nezaposlenosti kod KV radnika u periodu od 2015.-2019. godine iznosi 24%. Kada su u pitanju VKV radnici, za period od ovih 5 godina, taj procenat iznosi 35%. Evidentan je i pad stope nezaposlenosti kod NK radnika. U navedenom periodu on iznosi 13%. Prilikom tumačenja podataka o zapošljavanju treba imati u vidu trend odlaska radne snage (zaposlenih i nezaposlenih) u inostranstvo koji nije posebno evidentiran zvaničnim statističkim podacima.

Prilikom anketiranja, mnogi preduzetnici su istakli problem nedostatka radne snage. Naveli su kako prilikom zapošljavanja nije toliko važna stručna sprema koliko sama volja za radom i sticanjem novih znanja. Većina anketiranih privrednih subjekata je istaklo spremnost za obučavanje novih radnika za rad na mašinama na kojima im je potreban radnik.

Kada je u pitanju starosna struktura nezaposlenih osoba u Zenici, najveći broj nezaposlenih pripada dobnoj skupini 31-35 godina, sa ukupnim procentom od 12,6% u 2019. godini. Sljedeća dobna skupina sa najvećim brojem nezaposlenih je 36-40 godina, sa procentom od 11,0%.

U isto vrijeme, kada posmatramo procentualno učešće najmlađih dobnih skupina, vidimo da je tu procentualno učešće u nezaposlenim prilično manje, sa oko 4-5%, što je dobar indikator jer znači da se povećava trend zapošljavanja mlađih osoba. Također je nizak procenat nezaposlenosti i najstarije dobne skupine 61-65 godina, sa 4,2%.

2.2. Zakonsko određenje malih i srednjih preduzeća

Prema članu 2. Zakona o poticanju razvoja male privrede Zeničko-dobojskog kantona (Službene novine broj 7/2016), malu privedu čine subjekti male privrede, fizička i pravna lica, koja trajno obavljaju zakonom dozvoljene djelatnosti radi ostvarivanja dohotka odnosno dobiti, uključujući samozapošljavanje i porodične poslove povezane sa obrtom i drugim djelatnostima, registrovani kod nadležnog organa, bez obzira na oblik organizovanja i koji:

- a) su samostalni u poslovanju,
- b) zapošljavaju prosječno godišnje manje od 250 lica i
- c) ostvaruju godišnji prihod manji od 97.500.000,00 konvertibilnih maraka i/ili čiji je bilans stanja manji od 84.000.000,00 konvertibilnih maraka.

Samostalnost u poslovanju postoji:

- a) ako druga fizička ili pravna lica koja ne ispunjavaju uslove iz člana 2. ovog Zakona pojedinačno ili zajednički, nisu vlasnici kapitala ili ne učestvuju u pravu odlučivanja više od 25% u subjektu male privrede,
- b) ako je prekoračen udio od 25%, ukoliko udio u vlasništvu ili u pravu odlučivanja u subjektu male privrede ima investicioni fond ili javni sektor, pod uslovom da njihov udio u kapitalu ili u pravu odlučivanja pojedinačno ili zajednički nije veći od 50%
- c) ako raspored udjela u vlasništvu subjekta male privrede nije moguće utvrditi te se, na osnovu posebne izjave istog, može opravdano pretpostaviti da druga fizička ili pravna lica iz tačke a) i b) ovog člana, ne prelaze ograničenja uslova samostalnosti u poslovanju subjekata male privrede iz tačke a) i b) ovog člana.

Prema veličini, u smislu ovog Zakona, razlikuju se mikro, mali i srednji subjekti male privrede, pri čemu:

- a) mikro subjekti male privrede su fizička i pravna lica koja zapošljavaju prosječno godišnje devet i manje lica i čiji je ukupni godišnji prihod i/ili čiji je ukupni godišnji bilans stanja manji od 3.900.000,00 konvertibilnih maraka,
- b) mali subjekti male privrede su fizička i pravna lica koja zapošljavaju prosječno godišnje od 10 do 49 lica i čiji je ukupni godišnji prihod i/ili čiji je ukupni godišnji bilans stanja manji od 19.500.000,00 konvertibilnih maraka i
- c) srednji subjekti male privrede su fizička i pravna lica koja zapošljavaju prosječno godišnje od 50 do 250 lica i čiji je ukupni godišnji prihod manji od 97.500.000,00 konvertibilnih maraka i/ili čiji je ukupni godišnji bilans stanja manji od 84.000.000,00 konvertibilnih maraka.

U slučaju da dosljednom primjenom kriterija broja zaposlenih i finansijskih pokazatelja nije jasno u koju od postojećih kategorija pripada subjekt male privrede, odlučujući kriterij je broj zaposlenih.

2.3. Pregled stanja MSP

Prema podacima Finansijsko-informatičke agencije (FIA) u 2019. godini u Zenici postoji ukupno 4.370 preduzeća, koje čine pravna lica te fizička lica-obrtnici. Od toga je aktivno 741 privrednih društava, što je za 7,7% više u odnosu na broj preduzeća iz 2018. godine (688 aktivnih privrednih društava). Za 23 preduzeća nisu uneseni podaci iz završnih računa te se naredna obrada odnosi na 718 MSP.

Od ukupnog broja preduzeća u 2019. godini, 718 je MSP i 8 velikih preduzeća². Povećanje broja preduzeća u Zenici se uglavnom odnosi na povećanje broja malih preduzeća (od 10 do 49 zaposlenih). Četvrtina MSP registrovanih u Ze-do kantonu posluje u Zenici.

Podaci o poslovanju MSP u Zenici u posljedne dvije godine pokazuju rast svih posmatranih pokazatelja u 2019. u odnosu na 2018. godinu, osim vrijednosti izvoza. U 2019. godini, zabilježeno je smanjenje učešća izvoza u prihodu koji je u 2019. godini iznosio 9,3% (2018. godina 9,8%).

Najveće povećanje kod MSP u Zenici je zabilježeno u visini ostvarene dobiti (21,15% u 2019. u odnosu na 2018. godinu) ali i ostalim relativnim pokazateljima koji se odnose na visinu ostvarene dobiti (ROA, dobit po radniku, stopa dobiti).

Tabela: Podaci o MSP

	Zenica			Federacija BIH	
	2018	2019	2019/2018, u %	2018	2019
Prihod, u mil.KM	835,00	877,00	5,03	40.645	32.288
Izvoz, u mil. KM	82,00	82,00	0,00	5.911	4.715
Kumulativni fin.rez. u mil. KM	52,00	63,00	21,15	2.261	2.377
ROA ³ , u mil. KM	4,7%	4,9%	4,26	3,90%	5,3%
Izvoz u prihodu	9,8%	9,3%	-5,10	14,50%	14,6%
Stopa dobiti	6,2%	7,2%	16,13	5,6%	7,4%
BDV ⁴ po radniku, u KM	26.344	27.988	6,24	28.269	34.074
Bruto plate, u KM	1.392	1.419	1,94	1.384	1.405

Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Tron prema podacima FIA (2018), podaci Bisnode prema podacima FIA (2019)

Struktura malih i srednjih preduzeća po veličini pokazuje povećanje broja malih preduzeća uz smanjenje broja mikro preduzeća do 2018. godine. U 2019. godini je porastao broj mikro i smanjio se broj malih preduzeća. Broj srednjih preduzeća raste u posmatranom petogodišnjem periodu.

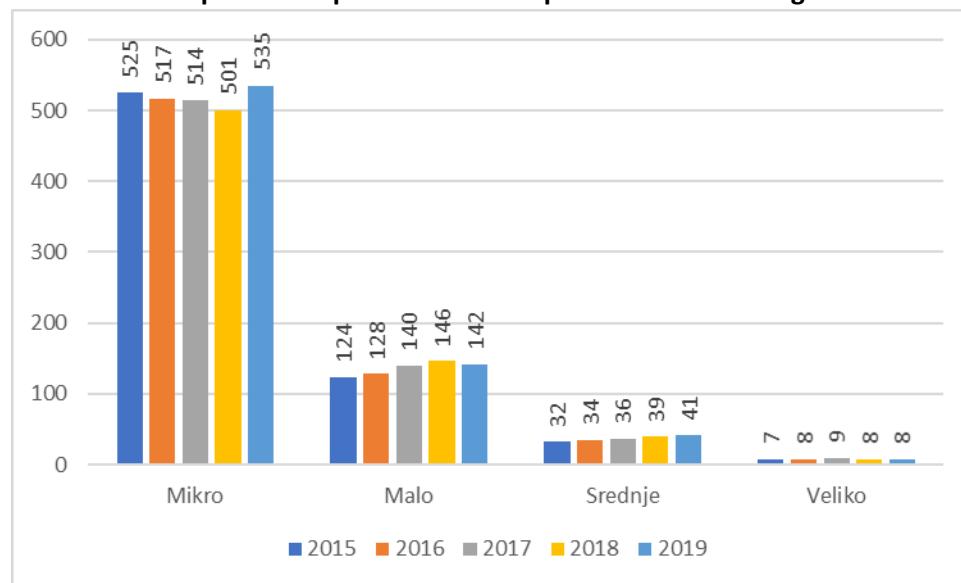
Podaci o prosječnom broju zaposlenih u preduzećima pokazuju godišnje varijacije u broju zaposlenih u svim kategorijama MSP.

² Iz područja prerađivačke industrije: Arcelor Mittal – proizvodnja sirovog željeza, čelika i ferolegura sa 2.346 zaposlenih u 2019. godini, FUEL BOSS d.o.o. Zenica, Proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih dijelova, 307 zaposlenih i PREVENT ZENICA d.o.o. Zenica, Proizvodnja gotovih tekstilnih proizvoda, osim odjeće sa 820 zaposlenih

³ Return on assets – povrat na imovinu (dubit/aktiva)

⁴ Bruto dodana vrijednost=suma bruto plata + dobit + amortizacija

Graf: Struktura preduzeća prema veličini za period 2015 – 2019. godina

Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Tron i Bisnode (2019. godina), prema podacima FIA

Prosječna veličina mikro, malih i velikih preduzeća u 2019. godini u Zenici je nešto veća od prosječne veličine preduzeća u Federaciji BiH, dok je prosječna veličina srednjih preduzeća veća u Federaciji BiH u odnosu na Zenicu.

Tabela: Prosječan broj zaposlenih prema veličini preduzeća za period 2015 – 2019. godina

	Zenica					FBIH 2019
	2015	2016	2017	2018	2019	
Mikro	3,00	2,90	3,70	2,90	3,00	2,60
Malо	20,90	21,60	19,10	20,80	21,60	20,50
Srednje	93,20	99,30	94,30	97,10	93,60	102,90
Veliko	922,00	1030,30	971,00	1001,10	964,10	710,00

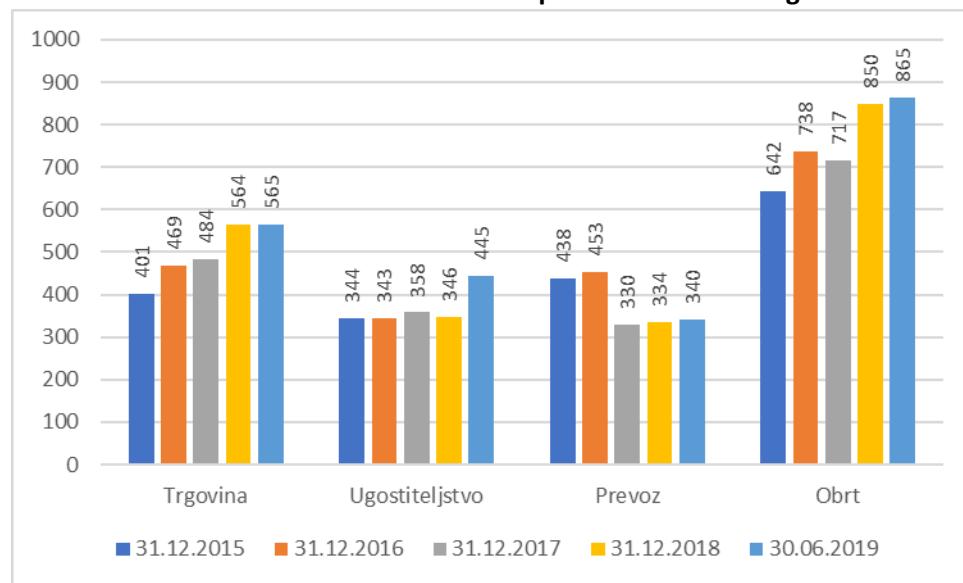
Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Tron prema podacima FIA

Podaci Grada Zenice o broju fizičkih lica pokazuju da je u 2019. godini u Zenici poslovalo 2.381 fizičkih lica. Ukupan broj fizičkih lica raste u posmatranom periodu od pet godina i veći je za 21% u 2019. u odnosu na 2015. godinu.

U strukturi fizičkih lica je najveći učešće obrta (39% u 2019. godini), zatim slijede trgovine (26%), ugostiteljstvo (20%) i prevoznici (15%).

Struktura fizičkih lica prema djelatnosti pokazuje povećanje broja trgovina i obrta i smanjenje broja prevoznika. Broj ugostitelja je porastao u 2019. godini.

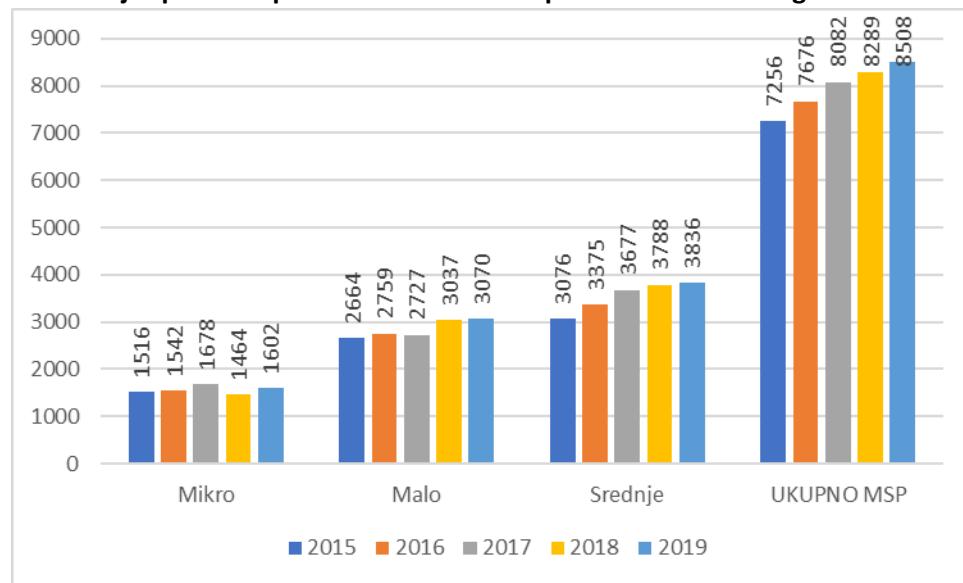
Graf: Struktura fizičkih lica Grada Zenice za period 2015 – 2019. godina

Izvor podataka: Grad Zenica, Služba za privredu i upravljanje razvojem

Ukupan broj zaposlenih u 718 MSP u 2019. godini (8.508 zaposlenih) je 17,3% veći u odnosu na broj zaposlenih u MSP u 2015. godini. Broj zaposlenih u MSP pokazuje kontinuiran rast u proteklom periodu na koji je uticao rast broja zaposlenih u malim i srednjim preduzećima, odnosno povećanje broja malih i srednjih preduzeća, dok broj zaposlenih u mikro preduzećima stagnira ili opada. Od ukupnog broja zaposlenih u Ze-do kantonu, četvrtina je zaposlena u gradu Zenica.

Graf: Broj zaposlenih prema veličini MSP za period 2015 – 2019. godina

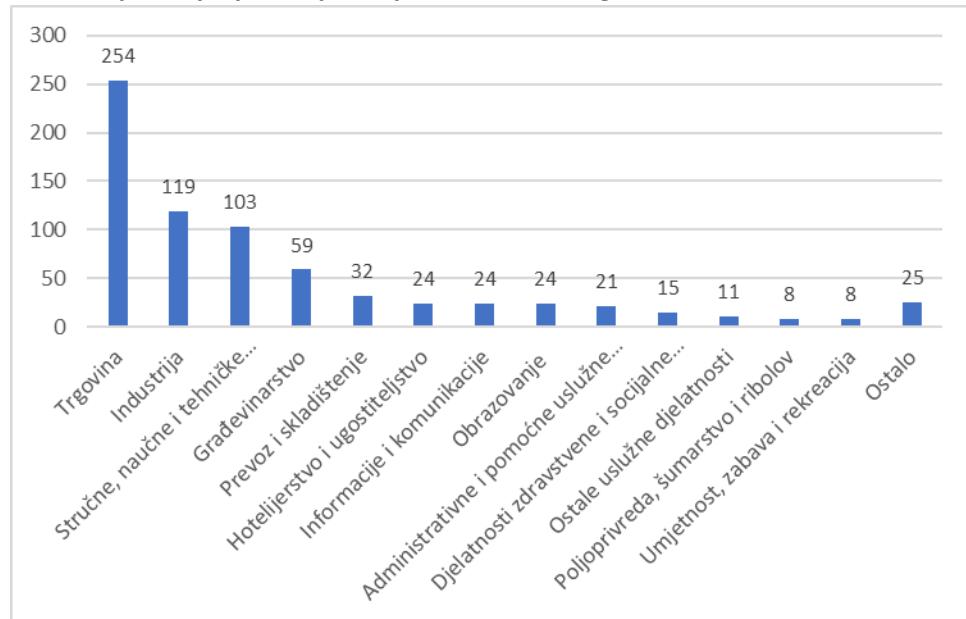

Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Tron i Bisnode (2019) prema podacima FIA

2.4. Šta rade mala i srednja preduzeća

Od ukupnog broja MSP u Zenici u 2019. godini, više od trećine je u sektoru trgovine (34,9%), zatim slijede MSP u sektoru prerađivačke industrije (16,4%), u sektoru stručnih, naučnih i tehničkih djelatnosti (14,2%) i u građevinarstvu (8,1%).

Graf: Broj MSP po područjima djelatnosti, 2019. godina

Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Bisnode prema podacima FIA

Prema područjima djelatnosti, nakon trgovine, na drugom mjestu se nalazi prerađivačka industrija prema posmatranim pokazateljima (broj MSP, broj zaposlenih, ukupan prihod i bruto dodana vrijednost), dok je prerađivačka industrija⁵ prema ostvarenim prihodima od izvoza na prvom mjestu. I pored toga, isplaćene prosječne bruto plate u MSP u trgovini i industriji u 2019. godini su niže od prosječne bruto plate MSP Zenice.

Nakon dva navedena područja djelatnosti, prema broju preduzeća, slijedi područje stručnih, naučnih i tehničkih djelatnosti u kojem se izdvajaju preduzeća iz oblasti djelatnosti 71 - arhitektonske i inžinjериjske djelatnosti (44 preduzeća u 2019. godini, poslije trgovine na malo i veliko, oblast sa najvećim brojem preduzeća) i oblast 69 – pravne i računovodstvene djelatnosti (36 preduzeća, na četvrtom mjestu oblasti prema broju preduzeća). Međutim, kada posmatramo ove dvije oblasti, preduzeća iz oblasti arhitektonskih i inžinjериjskih djelatnosti, pokazuju veliko učešće u broju zaposlenih, ostvarenim prihodima, izvozu i bruto dodanoj vrijednosti grada što nije slučaj sa preduzećima iz oblasti pravnih i računovodstvenih usluga. Prema svim ovim pokazateljima, oblast 71 - arhitektonske i inžinjериjske djelatnosti je među prvih deset oblasti djelatnosti u 2019. godini.

⁵ Pod prerađivačkom industrijom se podrazumijeva prerada metala, drveta, namještaja, strojeva, motornih vozila, proizvoda od gume i plastike, proizvoda od nemetala itd.

Preduzeća iz oblasti 33- popravak i instaliranje mašina i opreme i 62- računarsko programiranje i povezane djelatnosti zaslužuju pažnju, s obzirom da spadaju u top 15 oblasti prema vrijednosti prihoda od izvoza.

Tabela: MSP Zenice po područjima u brojevima, 2019. godina

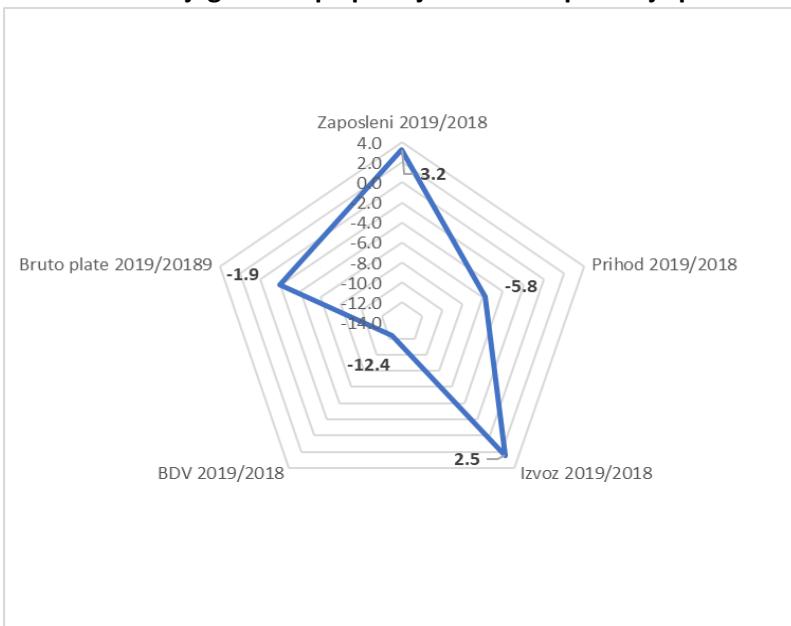
	Broj MSP	Broj zaposlenih	Prihod, u KM	Izvoz, u KM	BDV, u KM	Prosj. bruto plata, u KM
Trgovina	254	1.995	404.871.081,00	12.256.060,00	64.857.886,00	1.197,00
Industrija	119	1.687	128.691.588,00	32.840.289,00	39.952.142,00	1.185,00
Građevinarstvo	59	1.097	91.885.647,00	11.688.187,00	27.625.154,00	1.594,00
Prevoz i skladištenje	32	710	86.628.432,00	13.024.647,00	21.350.452,00	1.790,00
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	103	639	34.687.448,00	4.965.987,00	21.419.177,00	1.745,00
Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite	15	431	14.249.032,00	0,00	10.425.648,00	1.758,00
Snabdjevanje vodom, upravljanje otpadom	5	389	30.757.317,00	1.025.242,00	13.949.762,00	1.939,00
Administrativne i pomoćne uslužne djel.	21	363	14.842.567,00	0,00	5.968.954,00	1.031,00
Hotelijerstvo i ugostiteljstvo	24	351	12.178.655,00	916,00	5.109.089,00	828,00
Informacije i komunikacije	24	262	15.117.143,00	5.775.541,00	8.380.755,00	1.891,00
Obrazovanje	24	157	2.286.908,00	0,00	1.806.031,00	806,00
Proizv.i snabd. električnom ener, plinom, parom i klim.	4	133	16.558.648,00	0,00	6.238.326,00	2.155,00
Umjetnost, zabava i rekreacija	8	114	11.018.955,00	0,00	6.727.234,00	1.779,00
Ostale uslužne djelatnosti	11	94	2.231.454,00	0,00	1.455.046,00	1.096,00
Poslovanje nekretninama	4	48	1.318.321,00	0,00	1.126.054,00	1.693,00
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	8	29	9.194.974,00	44.209,00	1.436.619,00	2.274,00
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	2	5	189.869,00	0,00	159.390,00	1.155,00
Vađenje ruda i kamena	1	4	67.994,00	16.087,00	132.580,00	1.109,00
UKUPNO	718	8.508	876.776.033,00	81.637.165,00	238.120.299,00	1.419,00

Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Bisnode prema podacima FIA

2.4.1. Mala i srednja preduzeća u prerađivačkoj industriji

Budući da je prerađivačka djelatnost vodeća kada su u pitanju prihodi od izvoza, malo ćemo je detaljnije obraditi u dijelu koji slijedi. Stope promjene određenih podataka i indikatora MSP iz područja prerađivačke industrije u 2019. u odnosu na 2018. godinu, pokazuju povećanja broja zaposlenih radnika (3,2%) i prihoda od izvoza (2,5% uz smanjenje prosječnih bruto plata (-1,9%), bruto dodane vrijednosti (-12,4%) i ukupno ostvarenih prihoda (-5,8%).

Graf: Mrežni dijagram stopa promjene MSP iz područja prerađivačke industrije, 2019/2018, u %

Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Bisnode prema podacima FIA

2.4.2. Zaposlenost u prerađivačkoj industriji

Ukupan broj zaposlenih u 119 MSP prerađivačke industrije Zenice u 2019. godini je 1.687 radnika što čini 19,8% ukupnog broja zaposlenih u MSP Zenice.

U strukturi MSP prerađivačke industrije, najveći broj MSP posluje u oblasti 25 - Proizvodnje metalnih proizvoda (ne uključuje proizvodnju mašina i opreme, 19 MSP) i oblasti 10 – proizvodnja prehrambenih proizvoda (15 MSP).

U metaloprerađivačkoj industriji u 2019. godini, pored 17 MSP u oblasti 25 - proizvodnje metalnih proizvoda, posluje i 5 MSP u oblasti 28 – Proizvodnja mašina i uređaja i 3 MSP u uslugama iz oblasti 33 - Popravak i instaliranje mašina i opreme.

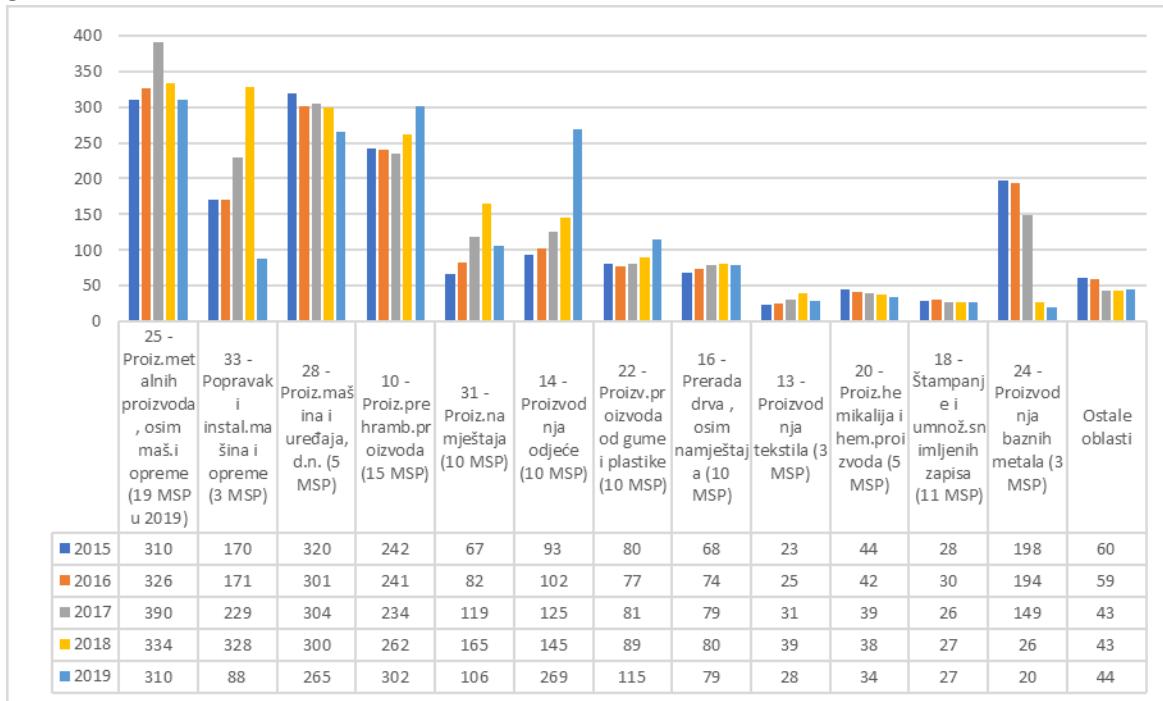
U sektoru drvoprerađivačke industrije, posluje ukupno 20 MSP u dvije oblasti, 10 MSP u oblasti 31 – Proizvodnja namještaja i 10 MSP u oblasti 16 - Prerada drva, osim namještaja. U oblasti 18 - Štampanje i umnožavanje snimljenih zapisa posluje 11 MSP i 10 MSP u oblasti 14 - Proizvodnja odjeće.

Metaloprerađivačka industrija dominira prema broju zaposlenih u MSP prerađivačke industrije, posebno u oblastima proizvodnje metalnih proizvoda i proizvodnje mašina i opreme. Pored toga, kretanje broja zaposlenih u ovim oblastima pokazuje fluktuacije, ali i pad broja zaposlenih radnika.

Posmatrajući period 2015.-2019.godina, značajno smanjenje zaposlenosti je zabilježeno u MSP u oblasti proizvodnje baznih metala u 2018. godini (uslijed smanjenja broja zaposlenih u preduzeću Cimos TDM Casting doo, koji je ugašen do 2017. godine).

Sljedeće oblasti prerađivačke industrije koje zapošljavaju veći broj radnika prerađivačke industrije su proizvodnja prehrambenih proizvoda (u 2019. godini bilježi rast broja zaposlenih) i proizvodnja namještaja (u 2019. godini bilježi smanjenje broja zaposlenih).

Graf: Kretanje broja zaposlenih u MSP po oblastima prerađivačke industrije za period 2015 – 2019. godina

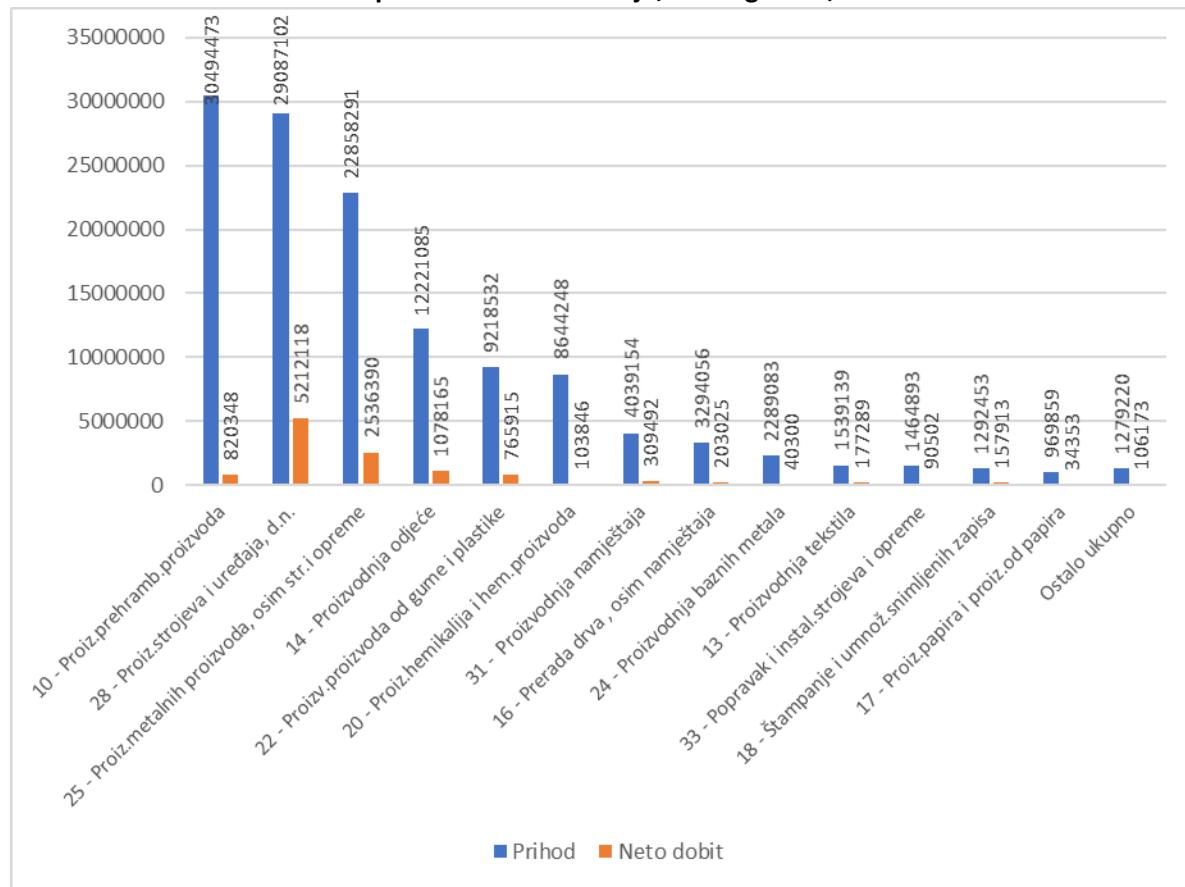
Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Tron i Bisnode (2019) prema podacima FIA

2.4.3. Najveća dobit kod metaloprerađivačkih MSP

Posmatrano po oblastima prerađivačke industrije najveće prihode, uz relativno nižu ostvarenu dobit u 2019. godini su ostvarila MSP iz oblasti proizvodnje prehrambenih proizvoda, za razliku od prethodne godine kada su najveći prihod ostvarila MSP iz oblasti metaloprerađivačke industrije.

Prema ostvarenom prihodu slijede dvije oblasti metaloprerađivačke industrije (28 i 25) koje su u 2019. godini ostvarile najveću dobit u odnosu na ostala MSP prerađivačke industrije.

Graf: Prihod i neto dobit MSP prerađivačke industrije, 2019. godina, u KM

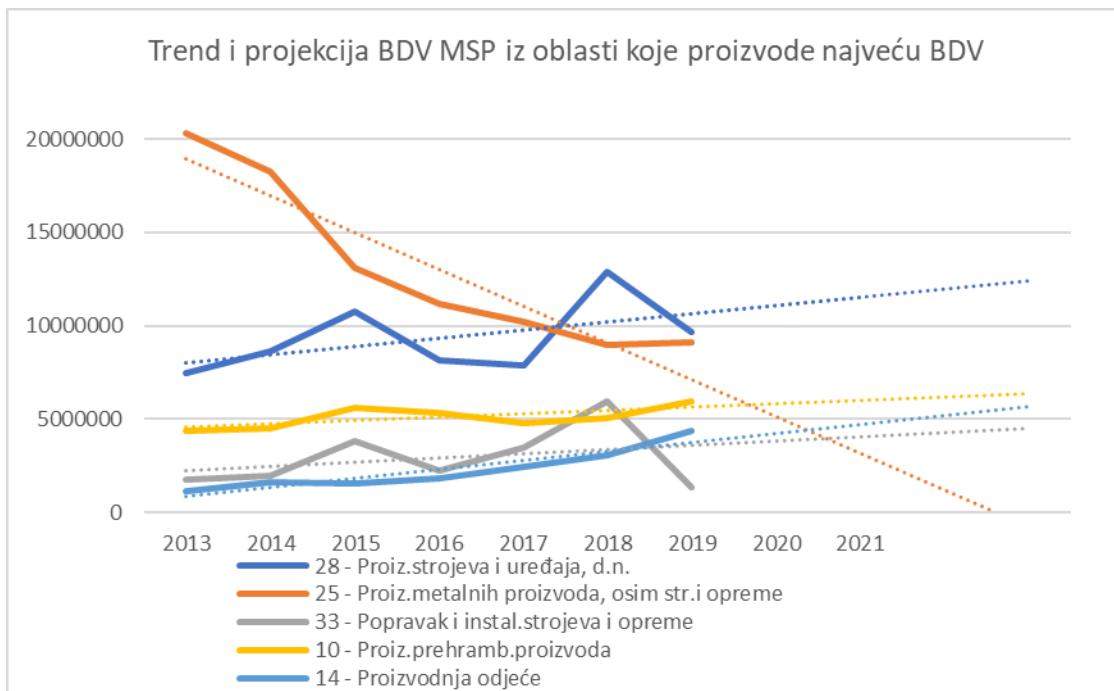
Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Bisnode prema podacima FIA

2.4.4. Metaloprerađivačka industrija stvara najveću BDV

Podaci o bruto dodanoj vrijednosti MSP izdvajaju pet oblasti koje proizvode najveću BDV, od kojih su tri iz sektora metaloprerađivačkih usluga (uključujući usluge metaloprerađivačkoj industriji), po jedna iz oblasti proizvodnje prehrambenih proizvoda i proizvodnje odjeće.

Podaci o BDV posebnu pažnju skreću na metaloprerađivačku industriju, gdje oblast 25 – proizvodnja metalnih proizvoda ima projekciju pada BDV u narednom periodu, dok oblast 28 – proizvodnja strojeva i uređaja pokazuje trend rasta koji utiče na projekciju rasta BDV ove oblasti u narednom periodu. Kada je u pitanju projekcija BDV MSP iz oblasti popravke i instaliranja mašina i opreme, očekuje se rast BDV u narednom periodu (i pored pada u 2019. godini).

Graf: BDV MSP po oblastima koje proizvode najveću BDV, za period 2013 – 2019. godina i projekcija do 2021. godine, u KM

Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Tron prema podacima FIA

2.4.5. Smanjenje prihoda od izvoza metalnih proizvoda

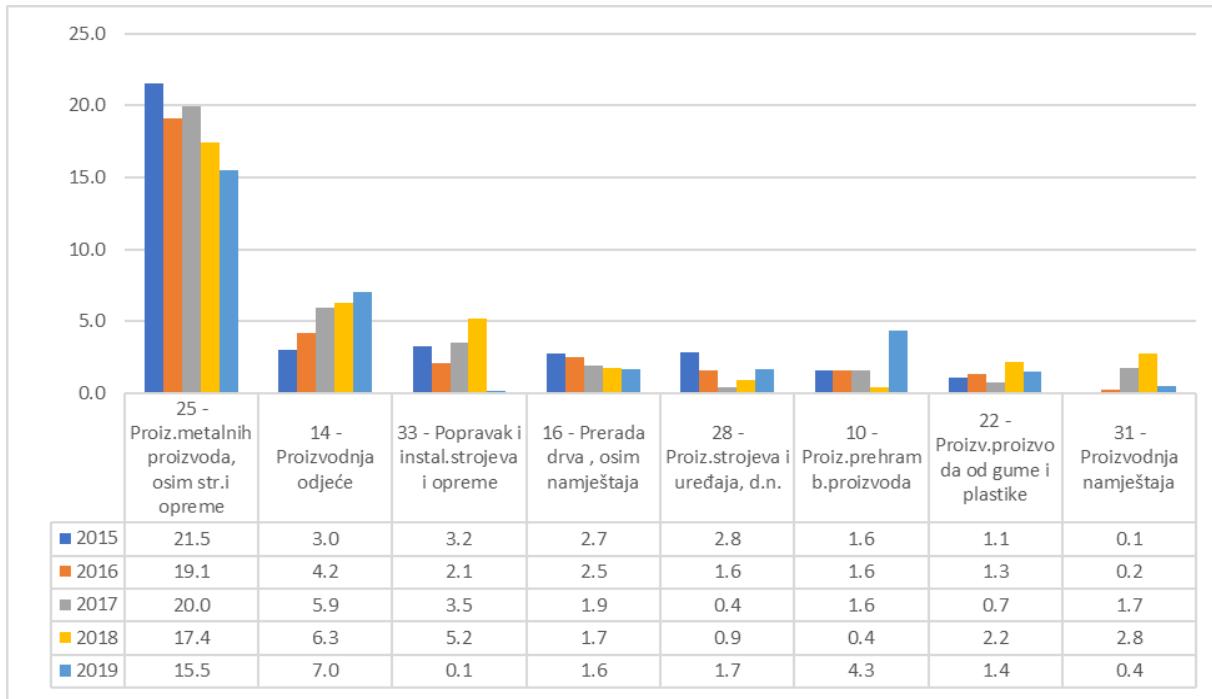
Kada posmatramo prihode od izvoza MSP prema oblastima prerađivačke industrije, vidljiva je izvozna orijentacija preduzeća iz oblasti proizvodnje metalnih proizvoda (osim mašina i uređaja), ali je takođe zabilježeno i smanjenje prihoda od izvoza u ovoj oblasti. MSP iz oblasti 28- proizvodnje mašina i uređaja nisu usmjerena na inozemstvo tržište i većinu svojih prihoda ostvaruju na domaćem tržištu (97,3% prihoda na domaćem tržištu). Preduzeća iz ove oblasti, pored oblasti 10- proizvodnja prehrambenih proizvoda ostvaruju najveće ukupne prihode prerađivačke industrije.

Pored navedenih, MSP iz oblasti proizvodnje odjeće su izvozno orijentisani, a zabilježen je rast izvoznih aktivnosti u oblasti usluga popravke i instaliranja mašina i opreme.

MSP iz oblasti drvoprerade takođe imaju izvozne aktivnosti, zajedno sa proizvodnjom namještaja koja je dobila na značaju posljednje dvije godine povećanjem proizvodnje u dva preduzeća (SAGA i BOHA).

MSP iz oblasti proizvodnje prehrambenih proizvoda u 2019. godini bilježe rast izvoznih aktivnosti ali i ukupno ostvarenih prihoda.

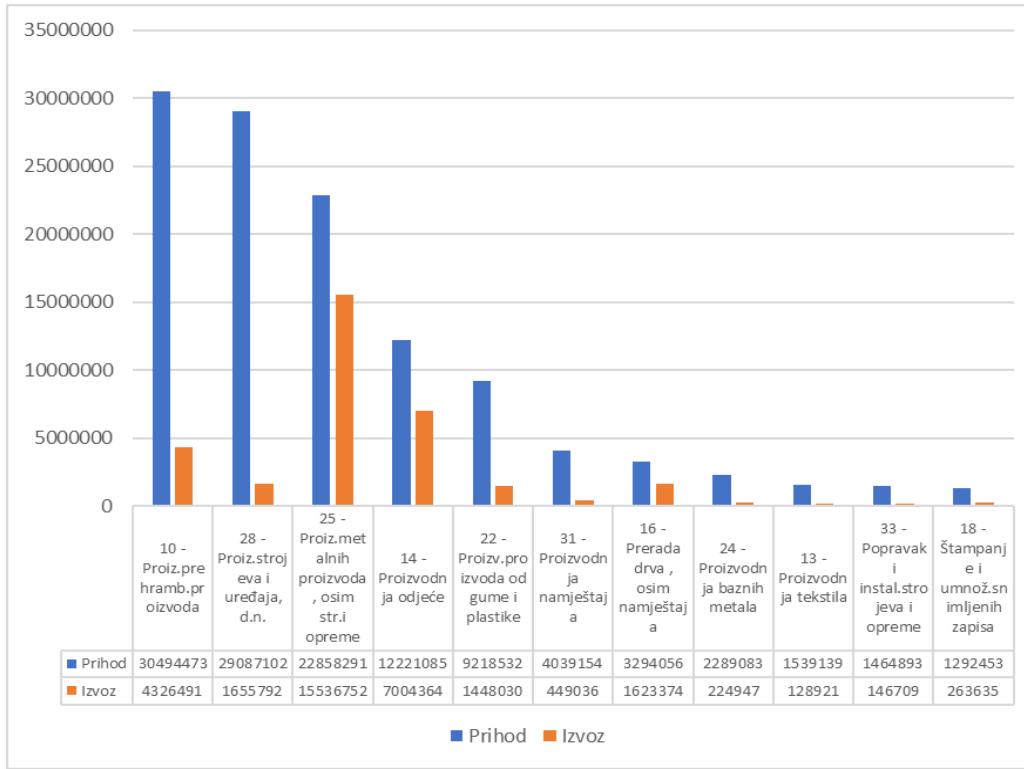
Graf: Trend prihoda od izvoza prema oblastima prerađivačke industrije za period 2015-2019. godina, u mil. KM

Iz

vor podataka: Obrada na osnovu podataka Bisnode prema podacima FIA

Graf: Ukupni prihodi i prihodi od izvoza po oblastima prerađivačke industrije, 2019. godina, u KM

Izvor podataka: Obrada na osnovu podataka Bisnode prema podacima FIA

2.5. Pregled kvantitativne analize

Na osnovu naprijed navedenih podataka i njihove analize, došli smo do sljedećih zaključaka:

- Definicija MSP Ze-do kantona, prema Zakonu o poticanju razvoja male privrede, je, za razliku od definicije MSP koja je određena Zakonom o poticanju razvoja male privrede Federacije BiH, usklađena sa EU definicijom.
- Raste broj zaposlenih lica dok se broj nezaposlenih lica smanjuje. I pored toga, raste procenat nezaposlenih žena (sa 54% u 2015. na 60% u 2019. godini). Nastavlja se trend zapošljavanja KV i VKV radnika (posebno muškaraca).
- Zabilježen je trend povećanja broja malih i srednjih preduzeća i smanjenje broja mikro preduzeća.
- Prosječna veličina mikro, malih i velikih preduzeća u 2019. godini u Zenici je nešto veća od prosječne veličine preduzeća u Federaciji BiH, dok je prosječna veličina srednjih preduzeća veća u Federaciji BiH u odnosu na Zenicu.
- Struktura fizičkih lica pokazuje povećanje broja trgovina i obrta i smanjenje broja prevoznika;
- Prema posmatranim pokazateljima (broj MSP, broj zaposlenih, ukupan prihod i bruto dodana vrijednost), oblast 71 - arhitektonske i inžinjerijske djelatnosti među prvih deset oblasti djelatnosti;
- Povećanje prihoda od izvoza MSP iz oblasti usluga popravke i instalacije strojeva i opreme. Projekcija BDV MSP iz oblasti popravke i instaliranja mašina i opreme pokazuje očekivani rast BDV u narednom periodu;
- Preduzeća iz oblasti 62- računarsko programiranje i povezane djelatnosti spadaju u top 15 oblasti prema vrijednosti prihoda od izvoza;
- Zabilježeno je povećanja broja zaposlenih i izvoza u MSP iz prerađivačke industrije uz smanjenje prosječnih plata, prihoda i bruto dodane vrijednosti.
- Metaloprerađivačka industrija dominira prema broju zaposlenih u MSP prerađivačke industrije, posebno u oblastima proizvodnje metalnih proizvoda i proizvodnje mašina i opreme. Pored toga, kretanje broja zaposlenih metaloprerađivačke industrije pokazuje fluktuacije, ali i pad broja zaposlenih radnika;
- Podaci o BDV posebnu pažnju skreću na metaloprerađivačku industriju, gdje oblast 25 – proizvodnja metalnih proizvoda zahtjeva pažnju zbog projekcije pada BDV u narednom periodu, dok oblast 28 – proizvodnja strojeva i uređaja pokazuje trend rasta koji utiče na projekciju rasta BDV ove oblasti u narednom periodu;
- MSP iz oblasti proizvodnje metalnih proizvoda (osim mašina i uređaja) su izvozno orijentisana, ali zabilježeno je smanjenje prihoda od izvoza u ovoj oblasti.
- MSP iz oblasti 28- proizvodnja mašina i uređaja, nisu izvozno orijentisana ali ostvaruju najveće ukupne prihode prerađivačke industrije.

- Značajan udio u ukupnom broju aktivnih te novoregistrovanih preduzeća i obrta ima prerađivačka industrija. U ovoj djelatnosti je zabilježen značajan rast aktivnih i novoregistrovanih preduzeća i obrta u zadnje četiri godine. Broj ugašenih preduzeća u ovoj djelatnosti u navedenom periodu ima konstantan pad.
- Djelatnost koja se u 2019. godini ističe kao popularna za registraciju bilo kao privredno društvo ili kao obrt je djelatnost Informacije i komunikacije. Također, ova djelatnost ima dobar rang kada je u pitanju gašenje preduzeća u Zenici, tj. broj ugašenih preduzeća u protekle četiri godine ima opadajući trend.
- Građevinarstvo, prijevoz i skladištenje, te informacije i komunikacije su također djelatnosti koje bilježe uspjeh kada se posmatra broj aktivnih, te novoregistrovanih preduzeća. Stopa rasta nije visoka, ali je konstantna i stabilna, što znači da ove djelatnosti polako ali sigurno pronalaze svoje mjesto u privrednih tokovima.

2.6. Podrška malim i srednjim preduzećima

Uvažavajući značaj i ulogu malih i srednjih preduzeća za razvoj privrede, institucije grada Zenice su uspostavile instrumente za pružanje podrške razvoju preuzetništva i malim i srednjim preduzećima, koja se ogleda u poticajima i finansijskoj podršci start-up preduzećima kao i postojećim MSP u gradu Zenici. Također, tu su i programi subvencija kamata prilikom apliciranja na kreditna sredstva od strane BBI banke s kojom Grad Zenica realizuje ovu aktivnost, kao i podrška u vidu pružanja informacija o postojećim javnim pozivima domaćih i stranih donatora te savjetodavna podrška i pomoć prilikom apliciranja na navedene programe. Razvoj ženskog poduzetništva kao i poduzetništvo mladih je u posebnom fokusu te se realizuju brojne aktivnosti na ovom polju, npr. kreativne radionice i brojne edukacije, programi pomoći prilikom registracije i pisanja poslovnog plana itd. Pored navedenih, postoje i drugi načini pružanja podrške malim i srednjim preduzećima koje provode različite institucije na nivou Grada kao i kantonalm nivou, te ostale organizacije koje djeluju kao „produžena ruka“ navedenih nivoa. Slijedi poglavlje u kojem će se detaljnije razraditi i navesti pojedinačne aktivnosti koje se provode u okviru navedenih institucija, a koje pružaju podršku razvoju MSP.

Zenička razvojna agencija ZEDA

Zenička razvojna agencija ZEDA je osnovana od strane Grada 2004. godine s ciljem ekonomskog razvoja, pomoći razvoju MSP i kreiranju povoljnog ambijenta. Agencija ZEDA i Grad Zenica kontinuirano razvijaju različite mehanizme podrške unapređenja privrede i stvaranja povoljnog poslovnog ambijenta. Agencija ZEDA (<https://zeda.ba/>) daje sljedeće usluge:

- Upravljanje poduzetničkom infrastrukturom <https://zeda.ba/poslovna-zona-zenica-1/>
- Razvoj poslovnog okruženja i promocija poduzetništva u gradu Zenica i šire
- Podrška malim i srednjim preduzećima u podizanju njihove konkurentnosti
- Razvoj tržišta poslovnih usluga i tržišta radne snage
- Kreiranje povoljnih uslova za domaća i inostrana ulaganja u privredu <https://zeda.ba/biznispoint-zenica-centar-za-poduzetnike-i-investitore/>
- Kreiranje pozitivnog imidža Zenice
- Proces i usluge vezane za inkubaciju u Biznis inkubatoru Zenica i Tehno parku Zenica <https://zeda.ba/biznis-inkubator-zenica-biz/>
- Pomoć zeničkim MSP u apliciranju na EU i domaće programme/projekte <https://zeda.ba/projekti/>
- Usluge ispitivanja Laboratorija za ispitivanje sigurnosti proizvoda LIND-a

U okviru Agencije ZEDA djeluje **Laboratorija za ispitivanje sigurnosti proizvoda – LIND**, jedina u BiH laboratorija ove vrste koja putem ispitivanja sigurnosti proizvoda vrši direktnu podršku našim proizvođačima, prvenstveno izvoznicima na način da njihovi proizvodi imaju dodatnu vrijednost,

odnosno da su u skladu s evropskim normama. Laboratorija je akreditovana za mehanička ispitivanja namještaja i opreme za dječja igrališta i određivanje površine potrebne za opremu.

Za naredni period planirana je akreditacija laboratorije za ispitivanje sportskih terena, ispitivanje građevinske stolarije, ispitivanje zapaljivosti, ispitivanje zvučne izolacije i uvođenje programa edukacija za studente i proizvođače građevinske stolarije.

Aktivnosti koje su realizovane u saradnji sa Gradom i UNDP, rezultirale su proširenjem asortimana i kapaciteta usluga Agencije ZEDA (LIND Laboratorije) za MSP proizvođače namještaja uz zadovoljenje zahtjeva korisnika usluga LIND Laboratorije za ispitivanje sigurnosti proizvoda.

Na novonabavljenoj univerzalnoj mašini, do 30.11.2020. realizovano je ukupno 31 ispitivanje namještaja od čega su 7 ispitivanja u periodu direktne implementacije MEG projekta, a 24 su komercijalna ispitivanja. Nova univerzalna mašina za ispitivanje namještaja, nabavljena je u okviru implementacije MEG projekta – Povećanja kapaciteta LIND laboratorije u okviru Agencije ZEDA d.o.o. Zenica.

Ukupan broj svih ispitivanja realizovanih u laboratoriji LIND u 2020. godini a zaključno sa 30.11.2020. godine je 85 komercijalnih ispitivanja, od čega su 43 ispitivanja bila realizovana na dječijim igralištima i spravama za dječja igrališta, a preostala 42 ispitivanja su bila ispitivanja namještaja.

Od navedena 42 ispitivanja namještaja ukupno 31 ili 74% od ukupnih ispitivanja namještaja u 2020. godini realizovano je na novoj univerzalnoj mašini za ispitivanje namještaja nabavljenoj kroz implementaciju MEG projekta. Ovo je znatno iznad planiranog i očekivanog rezultata, a posebno je značajno napomenuti da je sve ovo realizovano u periodu pandemije CORONA virusa i generalno, otežanih uslova poslovanja i rada većine privrednih subjekata u BiH ali i širom zemalja u okruženju i EU, tržišta, na koja većina domaćih proizvođača izvozi svoje proizvode.

U toku su aktivnosti na stvaranju uslova za ispitivanje građevinske stolarije koje obuhvataju pripreme za proširenje područja akreditacije u oblasti ispitivanja građevinske stolarije koje će biti završene do kraja 2020. godine i edukacije za studente i proizvođače građevinske stolarije. Navedene aktivnosti Agencija ZEDA radi u saradnji sa Gradom, BATA i BAS.

Agencija ZEDA upravlja **Biznis inkubatorom Zenica** i **Tehno parkom Zenica** koji su generatori razvoja novih preduzeća i radnih mesta i zajedno inkubiraju 44 START UP preduzeća u 2019. godini. Tokom godine se organizuju edukacije za START UP firme iz raznih oblasti. Biznis inkubator takođe radi i poslovno uvezivanje i savjetovanje preduzeća.

Trenutno se, u saradnji sa Federalnim ministarstvom poduzetništva, razvoja i obrta i Gradom Zenica, radi na stvaranju boljih infrastrukturnih uslova za rad Biznis inkubatora (zamjena stolarije, adaptacija mokrih čvorova, mašinsko malterisanje objekta, zamjena oluka)

Godine 2016. osnovan je Impulsni kreativni centar ICC – razvojni centar čija je osnovna namjena da bude pokretačka snaga razvoja preduzetništva, a samim tim i startup zajednice u Zenici te IT sektora. Impulsni kreativni centar je odjeljenje Agencije ZEDA koje je prije svega namijenjeno za iniciranje i predinkubaciju poslovnih ideja i potencijalnih biznisa. S tim u vezi ICC kao integralni dio Agencije nudi različite usluge od coworking prostora, održavanje različitih edukacija, prezentacija, programa prekvalifikacije, upotrebu 3D printera, 3D skenera, sofisticiranih softvera i sl.

U narednom periodu, aktivnosti oko edukacije i organizacije događaja ICC će usmjeriti na potrebe MSP po pitanju digitalizacije.

Agencija ZEDA je u septembru 2020. godine zpotpisala Ugovor za implementaciju projekta iNnovaNet

u okviru programa prekogranične saradnje IPA Interreg CBC HR-BH-MNE u okviru kojeg će biti formiran centar za robotiku i obuku na CNC mašinama te renovirana zgrada – Aneks B TechnoPark sa oko 35 novih prostora za Start-up-e i razvijena web platforma za edukaciju. Projekat se realizacije u saradnju sa Industrijskim parkom Nova Gradiska, Inovaciono-preduzetničkim centrom Tehnopolis iz Nikšića i Gradom Gradiška. Planirano trajanje projekta je 24 mjeseca. Renoviranje zgrade treba biti završeno do oktobra 2021.godine.

Centar za podršku poduzetnicima i investitorima – BusinessPoint Zenica je smješten u Agenciji ZEDA. Centar za podršku preduzetnicima već pruža određene usluge MSP, a iste će u 2021. godini biti upotpunjene dodatnim uslugama. Spisak usluga koje su trenutno u ponudi kao i onih koje će biti u kompletiranoj ponudi slijedi: show room – u kojem domaće proizvodne firme izlažu eksponate svojih proizvoda; Pružanje detaljnih informacija o svim koracima postupka registracije; Pružanje detaljnih informacija o postupku izdavanja različitih saglasnosti vezanih za poslovanje poduzetnika; Pružanje informacija poduzetnicima o okvirnim cijenama svih usluga; Povezivanje poduzetnika s odgovarajućim službama u Gradu i Kantonu; Povezivanje poduzetnika sa pružateljima usluga kao što su: ovlaštene računovodstvene agencije, advokatski i notarski uredi, konsultanti, prevoditelji i drugi; Pružanje informacija o poslovnim i investicijskim prilikama; Projekti i poticaji za razvoj poduzetništva; Saradnja sa dijasporom; Poslovno umrežavanje (naročito prema velikim kompanijama u lancu vrijednosti); Podrška start up-ima (savjetodavne usluge i radionice); Edukacije za pokretanje biznisa kao i edukacije u svrhu prekvalifikacije za deficitarna zanimanja.

Sve aktivnosti Centra su isprepletenе sa postojećim aktivnostima ICC i ostalih odjeljenja unutar Agencije.

Agencija ZEDA sa EEN partnerima (Evropska preduzetnička mreža koja funkcioniše u okviru programa COSME), Gradom Zenica, Udrženjem poslodavaca Zenica i drugim partnerima i institucijama na višim nivoima vlasti u BiH organizuje **posjete privrednika iz BiH internacionalnim sajmovima, B2B sastanke sa inostranim partnerima**. Također, u saradnji sa EEN partnerima organizuje B2B događaje gdje EEN partneri dovode privrednike i potencijalne investitore iz svojih zemalja na sajmove i B2B susrete u Bosnu i Hercegovinu. Tako je npr. tokom 2019. godine Agencija ZEDA organizovala dvije posjete privrednika iz BiH internacionalnim sajmovima u Njemačkoj i Turskoj i bila je koorganizator dva B2B događaja, u Sarajevu i Beogradu. Na osnovu povratnih informacija od privrednika, koji su zadovoljni organizacijom ovih događaja, planiraju se posjete narednim sajmovima, kao i organizacija i učešće na internacionalnim B2B sastancima. Na ovaj način Agencija ZEDA pruža podršku privrednicima da plasiraju svoje proizvode/usluge na ino tržište (EU i šire), pronađu pouzdane ino partnere, internacionalizuju svoje poslovanje i time jačaju svoju konkurenčnost kako na domaćem tako i na ino tržištima.

U narednom periodu potrebno je više se fokusirati na sektorske sajmove i prezentirati uspješne priče privrednika.

U septembru je potpisana ugovor za projekat prekogranične saradnje, u okviru kojeg je planirana je adaptacija zgrade sa oko 35 novih poslovnih prostora za start-upe, uspostavljanje edukacionog centra(centara) i web platforme za edukaciju.

Poslovne zone

Poslovna zona „Zenica 1“ je primarno područje za privredni razvoj grada Zenice i dom Biznis inkubatora Zenica i Tehnološki park Zenica. Poslovna zona „Zenica 1“ se nalazi uz sami centar grada, a preko glavne

gradske magistrale omogućava direktni pristup magistralnom putu M-17 i koridoru Vc – autocesti na udaljenosti od 8,5 km. Na površini od 334,600 m², u nekadašnjim prostorima zeničke Željezare, trenutno oko 1250 ljudi radi u privrednim subjektima u industriji PVC stolarije, proizvodnje namještaja, prerade metala, tekstila, grafičkoj djelatnosti itd. U **Poslovnoj zoni „Zenica 1“** djeluje više od 95 preduzeća koja se bave različitim djelatnostima. Trenutna zauzetost ove poslovne zone je 87%. Trenutno raspoloživo slobodno zemljište je površine cca 45.000 kvadratnih metara, a upravo je pripremljen prijedlog nove parcelacije kojom se planira prodati (tokom januara 2021. godine) dodatnih 24.490 kvadratnih metara raspoređenih u 6 parcela, tako da bi preostalo još samo jedna parcela od 19.590 kvadratnih metara slobodne površine što je 6% od ukupne površine Zone – 336.400 m².

Ovim će popunjenoš Zone biti 94%. Svim investitorima se nude razne finansijske pogodnosti.

U okviru Poslovne zone Zenica 1, funkcionišu Poslovni inkubator i Tehnološki park Zenica u kojima se trenutno inkubira 43 start-up firme, privredna društva sa ≈ 200 zaposlenih. Prostor u Inkubatoru se start up-ima iznajmljuje po simboličnoj cijeni od 1 KM po kvadratnom metru u prvoj godini rada. U Poslovnu zonu „Zenica 1“ se konstantno ulaže, u smislu unapređenja i izgradnje potrebne infrastrukture. Poslovna zona „Zenica 1“, je u vlasništvu Grada Zenice, a odlukom Gradskog vijeća Zenica iz novembra 2017. godine, istom upravlja Agencija ZEDA.

Poslovna zona „Zenica-sjever“ je osnovana Odlukom o osnivanju i uspostavljanju poslovne zone od 13.04.2018. godine i nalazi se u produžetku naselja Blatuša, na samom izlazu iz grada prema sjeveru. Ovom odlukom su tačno definisane njene granice. Poslovna zona „Zenica-sjever“ namijenjena je stvaranju uslova za razvoj i implementaciju aktivnih mjer za zapošljavanje i stvaranje novih radnih mesta kroz razvoj malih i srednjih preduzeća. Primarna namjena Zone su proizvodne djelatnosti i usluge. Unutar Poslovne zone „Zenica-sjever“ predviđena je gradnja objekata proizvodno - poslovne namjene, a Grad Zenica će u saradnji sa VIK Zenica, te izvođačem radova na autoputu Vc u okviru programa prijateljskog okruženja obezbijediti potrebnu komunalnu infrastrukturu i uređiti javne saobraćajne površine. Prema planu uspostave i razvoja ove Zone do juna 2021. planirana je izgradnja kompletne infrastrukture (putna, elektro, vodo-vodno kanalizaciona, PTT, ...) za planiranih 11 parcela koje će biti ponuđene investitorima. Upravljanje Poslovnom zonom „Zenica-sjever“ bit će povjereno Agenciji ZEDA.

Poslovna zona „Zenica-jug“ je također osnovana Odlukom o osnivanju i uspostavljanju poslovne zone od 13.04.2018. godine, pozicionirana je na južnom dijelu Grada, pored magistralnog puta M-17, a tačne granice su definisane naprijed navedenom Odlukom. Prema namjeni ova Zona je poslovno-rekreativna turistička zona. Prostor Poslovne zone „Zenica-jug“ nije izgrađen. Unutar Poslovne zone „Zenica-jug“ bit će moguća gradnja objekata poslovne namjene. Poslovnom zonom „Zenica-jug“ upravljat će gradska služba nadležna za poslove lokalnog ekonomskog razvoja.

Pored navedenih poslovnih zona, u Zenici postoje i poslovne zone koje su popunjene, ali koje u budućnosti mogu biti proširene, što prvenstveno zavisi od eventualne kupovine zemljišta radi proširenja ovih zona. Zemljište koje nije zauzeto poslovnim subjektima se nalazi u privatnom vlasništvu građana Zenice i to ostaje kao jedna od opcija za buduće eventualno proširenje ovih poslovnih zona. To su poslovne zone Kanal, Šljivik, Raspotočje, Drivuša i Pečuj, o kojima ćemo nešto više reći u narednom tekstu.

Poslovna zona Kanal nastajala je u periodu od 2000. – 2015. godine i danas je mjesto na kom poslju privredni subjekti iz oblasti transporta, trgovine, skladištenja, i sličnim djelatnostima, a smještena je na jugozapadnoj strani obuhvata RP "Kanal" i zauzima površinu od 10,25 ha. Pristup pojedinim kompleksima omogućen je sa primarne saobraćajnice Kanal, koja se dalje veže na gradski i vangradski saobraćaj. U ovoj Zoni nema slobodnih parcela za izgradnju.

Poslovna zona Šljivik obuhvata 29,53 ha, od čega sama trgovinsko-poslovna zona obuhvata: a) trgovinsko-poslovnu zonu sa skladišnim prostorom površine 6,63 ha, koja uključuje skladišni kompleks Željezare sa upravnim objektom i carinskim terminalom ukupne bruto građevinske površine 24.888m² i b) trgovinsko-poslovnu zonu površine 6,22ha, a regulacionim planom planirana je izgradnja 31.058 m² bruto korisne površine poslovnih objekata lociranih u okviru četiri građevinske parcele. Postoji mogućnost rekonstrukcije, dogradnje i promjene namjene postojećih objekata. Za područje Zone utrađen je RP "Šljivik", koji je usvojen 3. oktobra 2005. godine.

Poslovna zona Raspotočje ima površinu 44,34 ha i predstavlja zonu predviđenu za privredni razvoj grada. Trenutno u ovoj Zoni posluje oko 18 privrednih subjekata. Postojeći radni kompleksi su uglavnom u granicama izgrađenih prostora, ukupne površine 21,83 ha. Regulacioni plan "Radna zona Raspotočje" je u fazi nacrtta. Postoji mogućnost rekonstrukcije, dogradnje i promjene namjene postojećih objekata.

Poslovna zona Drivuša je površine 11,25 ha. Opća namjena zone je privredni razvoj grada. Radna zona je bez ograničavajućih faktora u odnosu na djelatnosti i ostavljena je zainteresiranim subjektima da ponude odgovarajuće investicione programe. Zemljište u ovoj Zoni je privatno, a regulacioni plan "Radna zona Drivuša" je u fazi nacrtta.

Poslovna zona Pečuj nalazi se na sjevernom prilazu gradu Zenici. Ova poslovna zona ima površinu od oko 25.000 kvadratnih metara i na njoj su smještene tri velike zeničke firme. Objekti koji su dijelom izgrađeni ili su u fazi gradnje predviđeni su za proizvodnju PVC stolarije, veletrgovinu i skladišne prostore.

Na području naselja Nemila svojevremeno je planirana Agro-biznis zona sa agro-biznis centrom, koji bi podržavao poljoprivredne proizvođače, u smislu institucionalne podrške, nastupa na tržištu, nabavke repromaterijala, edukacije i sl. u svrhu razvoja poljoprivredne i stočarske djelatnosti.

Obzirom da Urbanistački plan Nemile još uvijek nije usvojen jer je uslovljen trasom koridora Vc, u ovom trenutku ni ova Zona još nije jasno definisana kao Agro zona. Korisna Površina zone je 3,4 ha. Postojeći objekti su u prilično dobrom stanju, ali se mogu ekonomično adaptirati i prilagoditi potrebnoj namjeni. Površina Zone koja je u državnoj svojini je 2 ha, dok je u privatnom vlasništvu 1,4 ha. Zenička industrija mlijeka-ZIM, je iskazala interes da u budućnosti u ovoj Zoni napravi svoju proizvodnju, što bi dalje značilo unapređenje stočarske proizvodnje u ovom, ali i širem području, budući da je ZIM izvoznik i može zaprimiti velike količine mlijeka.

Saradnja privrede i obrazovnih institucija

Zenica je univerzitetski grad. Na Univerzitetu u Zenici postoji 8 fakulteta (Mašinski **fakultet, Fakultet za metalurgiju i materijale**, Islamska pedagoška akademija, Ekonomski fakultet, Pravni fakultet, Zdravstveni fakultet, Pedagoški fakultet i **Politehnički fakultet (sa studijskim programom za Softversko inženjerstvo)**).

U sastavu Univerziteta su i Institut Kemal Kapetanović, Univerzitska biblioteka i Centar za inovativnost i preduzetništvo.

U akademskoj 2019/2020 godini, uz saradnju Agencije ZEDA, Mašinskog fakulteta, privredne komore, poslovnog sektora i nadležnih ministarstava, pri Mašinskom fakultetu je uveden drvoprerađivački smjer - **novi studijski odsjek Dizajn i tehnologije u drvopreradi**. Nastavni plan i program u potpunosti je usaglašen sa inostranim partnerskim Univerzitetima kao i potrebama poslovnog sektora u Bosni i Hercegovini. Jedna od odrednica je i razvoj i stavljanje u funkciju poslovne i naučno – istraživačke infrastrukture u svrhu inovacija i jačanja konkurentnosti drvoprerađivačkog sektora. Ostvarena je popularizacija sektora drvoprerade među akademском i srednjoškolskom zajednicom te umrežavanje studenata i mladih na novim osnovama koji trebaju biti budućnost kako sektora tako i privrede BiH.

Informacije iz Udruženja poslodavaca Zenica ukazuju da MSP imaju intenciju da poboljšaju saradnju sa akademском zajednicom čime bi se stvorila podloga za održivu saradnju. Privrednici su zainteresovani da učestvuju u izmjeni nastavnih planova kako bi završeni studenti bili spremni da se uključe u radne procese odmah po diplomiranju. Privrednici preporučuju intenziviranje saradnje tehničkih fakulteta sa preduzećima iz oblasti arhitektonskih djelatnosti. Privrednici su izrazili interes za intenzivnije uvođenje praktične nastave u privrednim subjektima, u vidu praktičnog upoznavanja konkretnog zanimanja. Također, neophodno je organizirati (a što već postoji u programima fakulteta) predavanja iskusnih inženjera i privrednika iz Zenice studentima koji pohađaju fakultete Univerziteta u Zenici.

Od ukupno 36 srednjih stručnih i tehničkih škola (u daljem tekstu SSiTŠ) na području Ze-do kantona, 31 SSiTŠ je pod nadležnosti Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Ze-do kantona (u daljem tekstu MONKS), dok su SSiTŠ u dvije lokalne zajednice Usora i Žepče, posebnom odlukom date u nadležnost svojim zajednicama. I MONKS, i navedene lokalne zajednice, u saradnji sa Privrednom komorom Ze-do kantona, svako u okviru svojih nadležnosti i mogućnosti, kontinuirano rade na usaglašavanju srednjeg stručnog obrazovanje sa potrebama tržišta rada. U narednom periodu je svakako potrebno nastaviti aktivnosti na usaglašavanju srednjeg obrazovanje sa potrebama tržišta rada, uz kontinuirano uključivanje poslovne zajednice u analizu potreba.

Univerzitet u Zenici, Institut „Kemal Kapetanović“

Djelatnost Instituta “Kemal Kapetanović” u Zenici Univerziteta u Zenici se odnosi na sljedeće:

- Istraživanje i eksperimentalni razvoj u prirodnim naukama
- Istraživanje i eksperimentalni razvoj u tehničkim i tehnološkim naukama
- Arhitektonska i inženjerska djelatnost i tehničko savjetovanje
- Tehničko ispitivanje i analiza
- Obrazovanje odraslih
- Djelatnost biblioteka
- Pružanje savjeta o računarskoj opremi (hardveru)

- Savjetovanje i ponuda programske opreme (softvera)
- Obrada podataka
- Izrada i upravljanje bazama podataka
- Ostale srodne računarske aktivnosti

U okviru registrovane djelatnosti, Institut može obavljati djelatnost proizvodnje u manjim serijama proizvoda odnosno predmeta koji su rezultat naučnoistraživačkog rada odnosno stručnog rada Instituta.

Prema informacijama iz Udruženja poslodavaca Zenica, privrednici imaju intenciju za intenziviranje saradnje sa Institutom.

Institut, u posljednje 4 godine (2016 – 2019), na čelu sa Privrednom komorom Ze-do kantona, aktivno učestvuje u projektima koji jačaju srednje stručno obrazovanje te omogućavaju lakše zapošljavanje u Ze-do kantonu, a sve u skladu sa potrebama MSP sa područja Ze-do kantona. U okviru tih projektnih aktivnosti, Institut, nezaposlene ljude sa područja Ze-do kantona, obučava u domenu zavarivanja.

Institut od 2018. godine učestvuje kao partner u međunarodnim konzorcijima koji traju naredne tri godine, te posjeduje znanja, kompetencije i kontakte za pružanje efektivne pomoći u uspješnom procesu pripreme aplikacija, upravljanju realizacije projekata i jačanju znanja i kompetencija ključnog osoblja u MSP kroz sistem informiranja i edukacija.

U oblasti razvoja inovacija i konkurentnosti MSP kroz istraživanja u oblasti osvajanja proizvodnje novih ili poboljšanih proizvoda u industrijama metala i nemetala. Institut trenutno razvija eksperimentalno postrojenje i tehnologiju dobijanja kamene vune na bazi visokopećne troske kroz partnersku saradnju sa firmama Arcelor Mittal d.o.o. Zenica i ALMY d.o.o. Zenica.

Svrha, cilj i učešće u razvoju MSP treba biti orientirana prema povećanju inovacijskog potencijala i konkurenčnosti MSP. U tom smislu Institut može dati svoj doprinos i u sljedećim oblastima:

- *daljeg obučavanja, usavršavanja, prekvalifikacije i certificiranja zavarivanja i zavarivača za potrebe MSP u Ze-Do kantonu zajedno sa ostalim partnerima (uspostaviti i akreditirati Certificijsko tijelo za certificiranje proizvoda),*
- *sistemske pomoći MSP u kreiranju projektnih aplikacija za finansiranje/sufinansiranje od strane različitih domaćih i međunarodnih programa (naročito H2020) za podršku i umrežavanje i internacionalizaciju MSP (uspostavljanje informacionog sistema za pružanje informacija o javnim pozivima),*
- *razvoja inovacija i konkurenčnosti MSP kroz istraživanja u oblasti osvajanja proizvodnje novih ili poboljšanih proizvoda u industrijama metala i nemetala,*
- *razvoja i uspostave Centra za zaštitu okoliša,*
- *nadogradnju keramičkog laboratorija za istraživanje, osvajanje i eksperimentalnu proizvodnju visokokvalitetne tehničke keramike.*

Ministarstvo privrede Zeničko-dobojskog kantona

U okviru ovog Ministarstva djeluju dva sektora: Sektor za neproizvodne djelatnosti, razvoj i obrt te Sektor za industriju, energetiku i rudarstvo. U okviru ovih sektora, djelovanje Ministarstva se odvija kroz četiri oblasti, a to su: trgovina, turizam i ugostiteljstvo, rudarstvo-istraživanje i eksploracija mineralnih sirovina, energetika te industrija.

Ministarstvo za privredu Ze-do kantona radi na poticanju pripreme novih investicionih projekata u raznim granama privrede, kako bi se obogatila ponuda investicionih projekata za strane investitora.

Ministarstvo svake godine pruža finansijsku podršku razvoju privrede kroz razne poticaje, a za 2020. godinu planiran je utrošak budžetskih sredstava od 2.403.361,46 miliona KM kao subvencije privatnim preduzećima i preduzetnicima za: razvoj konkurentnosti privrede, razvoj preduzetništva i preduzetničke kulture, subvencioniranje projekata razvojnih agencija, neisplaćene poticaje za 2019. godinu za razvoj turističke infrastrukture KM, neisplaćene poticaje za 2019. godinu za subvencioniranje administrativnih troškova kod pokretanja poslovnih ideja i registracije privrednih subjekata te sredstva za obavezu sanacije i osiguranja osnovnog kapitala fonda FZ PIO/MIO kao i druge aktivnosti. Pored subvencija privrednim subjektima po različitim osnovama, Ministarstvo podržava razvoj poslovnih zona u Ze-do kantonu, a samim time i razvoj i unapređenje „Poslovne zone Zenica 1“, kao i ostalih zona u Zenici. Također, Ministarstvo podržava i razvoj javno-privatne saradnje i dijaloga i na tom polju daje doprinos kroz zakonsku regulativu kao i finansijska sredstva.

Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte Zeničko-dobojskog kantona

Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte Ze-do kantona obavlja poslove koji imaju za cilj pripremu i distribuciju općih informacija o poslovnom okruženju te u tom smislu uspostavljanje mreže kontakata sa ministarstvima, općinama i organizacijama na nivou Kantona, Federacije BiH i države BiH radi:

- kooperacije i prikupljanja informacija;
- uspostavljanja mreže kontakata sa internacionalnim organizacijama radi saradnje i prikupljanja informacija;
- analiza upita inostranih preduzeća;
- razvoj drugih projekata za podsticanje privrede u dogовору са Владом Кантона;
- promotivne aktivnosti za privredne subjekte,
- razvijanje i upravljanje bazom podataka privrednih subjekata i drugih resursa sa relevantnim subjektima te drugih aktivnosti koje doprinose razvoju preduzetništva u Kantonu.

Kao jedan od mehanizama podrške malim i srednjim preduzećima u Ze-do kantonu, uspostavljen je i **Kreditno – garancijski fond Vlade Ze-Do kantona**. Operativan od 2008. godine, i obezbeđuje mogućnost dobijanja kredita do 100.000,00 KM na 4 godine, uključujući 24 mjeseca grejs perioda.

Sredstva KGF namijenjena su kreiranju novih radnih mjesta uz korištenje domaćih resursa, te daju doprinos uravnoteženom razvoju.

Za implementaciju aktivnosti iz projekta KGF zadužena je Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte Ze-do kantona. Vlada Ze-do kantona je, kao odgovor na situaciju izazvanu pandemijom, a u

svrhu podrške privrednim subjektima u Ze-do kantonu, dala preporuku da se hitno fleksibiliziraju kriteriji iz Javnog poziva za podnošenje zahtjeva za odobravanje kredita namijenjenih poslovnim aktivnostima privrednih društava na području Ze-do kantona, potpisivanjem Aneksa III Ugovora sa ciljem osiguranja kratkoročne likvidnosti malih i srednjih preduzeća. Ova aktivnost je provedena u saradnji sa Ministarstvom privrede Ze-do kantona, te trenutno ima funkciju olakšavnja pristupa sredstvima s obzirom na trenutnu situaciju u privredi.

Potrebno je pronaći dodatna novčana sredstva u Budžetu Ze-do kantona, kako bi se ovaj projekat nastavio i proširio i na obrtnike, s obzirom da postoji veliko interesovanje.

Savjetodavno – uslužni rad, kontinuirano pružanje usluga stručnog savjetovanja iz sfere preduzetništva na području Ze-do kantona. Služba nakon obrade upita prikuplja informacije i po potrebi upućuje klijente na institucije nadležne za rješavanje njihovih upita (izdavanje dozvola...).

Regionalna razvojna agencija REZ

Regionalna razvojna agencija REZ (u daljem tekstu REZ) djeluje u regiji Centralna BiH. Osnovana je u maju 2004. godine, a kao platforma za osnivanje Agencije bilo je partnerstvo vladinih i nevladinih institucija. Osnivači su 15 općina, 2 kantona, 15 poslovnih udruženja, 1 međunarodna organizacija i 1 mikrokreditna organizacija.

REZ obezbjeđuje podršku malim i srednjim preduzećima u sljedećim oblastima:

- Kroz realizaciju odobrenih donatorskih projekata sa fokusom na razvoj malih i srednjih preduzeća obezbjeđuje se podrška MSP iz oblasti unapređenja poslovanja i poslovnih kapaciteta,
- Poslovno planiranje- Izrada poslovnih i investicijskih planova za start-up i zrela preduzeća,
- Izvozni konsalting - Poslovno savjetovanje za preduzeća izvoznike (treninzi, izrada izvoznog poslovnog plana, istraživanje tržišta i slično),
- PCM – obuke, priprema i implementacija projekata - Obuke i usluge pripreme aplikacija za MSP sektor (Developp, H2020 i dr.),
- Cisco akademija - Akademija mrežnih tehnologija prema Cisco programu (osnovni kurs).

U narednom periodu su planirane aktivnosti koje će unaprijediti saradnju REZ, Udruženja poslodavaca i poslovne zajednice Zenice.

Uvesti dodatne module akademije mrežnih tehnologija prema Cisco programu.

- U saradnji sa Federalnim ministarstvom razvoja, poduzetništva i obrta i JICA obezbjeđen je mentoring za zrela i start-up preduzeća. Dva certifikovana mentora iz REZ-a prema JICA metodologiji,
- Start-up Ze-do kanton 2019 – edukacija - Obuka kandidata prijavljenih na javni poziv za pokretanje biznisa. Razvoj i provjera poslovne ideje (u saradnji sa Ministarstvom privrede Ze-do kantona),
- Start-up Ze-do kanton 2019 – mentoring - Mentoring podrška za start-upe u okviru javnog poziva Ze-do kantona.

Podrška Grada Zenice

Služba za privredu i upravljanje razvojem je aktivna u podršci malim i srednjim preduzećima u sljedećim oblastima: poslovno savjetovanje, program volontiranja, veliki broj poslovnih prostora koji je raspoloživ za preduzetnike, finansijske i nefinansijske mjere podrške), sufinansiranje energetske efikasnosti u zgradarstvu za zgrada kolektivnog stanovanja i javne objekte u vlasništvu Grada Zenica (fasade) i ostale mjere podrške.

U skladu sa EU aktom za mala i srednja preduzeća (Small Business Act) gradska uprava je u 2018. godini uspostavila budžetsku liniju za finansijsku podršku privrednicima koja se implementira po Programu koji usvaja Gradsko vijeće, a u čijoj izradi učestvuju i predstavnici Udruženja Poslodavaca i Privredni savjet. Privredni savjet Grada Zenica je formiran Odlukom Gradskog vijeća kao savjetodavno tijelo gradonačelnika s ciljem institucionaliziranja javno-privatnog dijaloga.

Finansijska podrška postojećim MSP i novoosnovanim start-upima se realizuje putem Javnog poziva po kriterijima koji su definisani u Programu. Grad Zenica već dvije uzastopne godine osigurava sredstva za subvencioniranje kamatnih stopa u saradnji sa partnerskom bankom, koja se bira javnim pozivom. Služba za privredu i upravljanje razvojem, kao resorna služba realizuje pomenute aktivnosti, vrši kontinuirani monitoring nad korisnicima sredstava i prati efekte poduzetih mjeru.

Služba za privredu i upravljanje razvojem u okviru svojih nadležnosti planira i realizuje budžetska sredstva za unapređenje infrastrukture u Poslovnoj Zenica 1. To podrazumijeva aktivnosti od same pripreme projektne dokumentacije pa sve do realizacije projekta. U 2018. i 2019. godinu su realizovani infrastrukturni projekti, čijom realizacijom su se stvorile prepostavke za formiranje novih parcela na neizgrađenom građevinskom zemljištu u Poslovnoj zoni Zenica 1. Služba za privredu i upravljanje razvojem između ostalog koordinira aktivnosti unutar gradske uprave a u saradnji sa Agencijom ZEDA i JP za prostorno planiranje i uređenje grada Zenica i drugim službama, koje u konačnosti rezultiraju kupoprodajom parcela u Poslovnoj zoni Zenica 1.

Grad Zenica je 2017. godine dobio BFC certifikat za sredinu sa povoljnim poslovnim okruženjem, kojim je unapređen i potvrđen kvalitet usluga koje Grad pruža privrednicima i novim potencijalnim investitorim. Na web stranici Grada Zenica je formirana posebna podstranica – Centar za investitore, koja sadrži sve informacije od značaja za investitore uključujući promotivne materijale. Stranica služi i za transparentno i blagovremeno informisanje poduzetnika o poticajima, dostupnim slobodnim prostorima i slično. U 2019. godini je pokrenut proces recertifikacije kojim će se potvrditi predanost gradske uprave u poboljšanje poslovnog ambijenta u poslednje tri godine.

Gradska uprava je u 2019. godine uspješno implementirala projekat LIFE – Regulatornu reformu na lokalnom nivou, kroz koji je analizirano svih 165 administrativnih postupaka, od kojih je čak 96% pojednostavljeno ili unaprijeđeno. Znatno su smanjeni rokovi za rješavanje postupaka, a u cilju efikasnijeg pružanja usluga. Ažuriran je i dostupan E registar sa svim obrascima za administrativne postupke u nadležnosti Grada Zenica. Realizovan je i niz drugih aktivnosti koji između ostalog podrazumijevaju snižavanje troškova poslovanja (ukidanje naknade za korištenje građevinskog zemljišta – KGZ), pojednostavljenje procesa izdavanja dozvola, saglasnosti, poboljšanje gradskih propisa, povećanje transparentnosti administrativnih procedura, a sve u svrhu kontinuiranog poboljšanja poslovnog ambijenta.

U 2019. godini je usvojen Prostorni plan Grada Zenica za period 2016-2036. godina te formirane dvije nove poslovne zone, Zenica Sjever i Zenica Jug, u kojima će se u narednom periodu realizovati nove investicije i kreirati nova radna mjesta. Nove zone su od izuzetnog značaja za Grad Zenicu koji je zbog svog geografskog položaja limitiran slobodnim zemljištem.

Grad Zenica je osnivač zeničke razvojne Agencije ZEDA i sufinansira realizaciju svih projekata i aktivnosti od značaja za privredni razvoj grada, a koje pripremaju i realizuju Služba za privedu i upravljanje razvojem i Agencija ZEDA.

Kroz Službu za privedu i upravljanje razvojem, obezbjeđena je podrška Grada u procesu kontinuiranog ulaganja u razvoj poslovne infrastrukture u Poslovnoj zoni Zenica 1.

U svrhu upoznavanja javnosti o realizovanim aktivnostima, obezbjeđeno je medijsko praćenje svih aktivnosti koje se rade na poboljšanju poslovnog ambijenta.

Grad Zenica, zajedno sa Agencija Zeda i UPZ obilazi privredne subjekte, radi anketiranje u pogledu sagledavanja problema s kojima se susreću i definisanja neophodnih poboljšanja.

Udruženje poslodavaca Zenica

U toku su pripreme za potpisivanje memorandum o saradnji i ozvaničenje početka rada **Zeničke unije startapa ZEUS**. Aktivnosti na uspostavljanju ZEUS-a se rade u partnerstvu sa Univerzitetom, Politehničkim fakultetom, Agencijom ZEDA, REZ i Unijom studenata, koje sufinansira Grad Zenica.

Udruženje Poslodavaca je aktivni sagovornik gradske uprave u pripremi različitih Programa, odluka koje se tiču korištenje javne površine, zajedničkih projekata.

Kroz rad ZEUS-a je planirana podrška saradnji postojećih malih i srednjih preduzeća sa Start up preduzećima.

Udruženje poslodavaca Zenica, zajedno sa Udruženjem poslodavaca FBIH, učestvuje u **inicijativi za izmjenu zakona o raspodjeli javnih prihoda na nivou FBIH**, kojim će se omogućiti pravična raspodjela javnih prihoda koja obezbjeđuje ravnomjeran razvoj Kantona u FBIH. Modelom raspodjele koji predlaže Udruženje poslodavaca Zenica obezbjeduju se dodatna sredstva za Ze-Do kanton, a time i Grad Zenicu. Dodatna sredstva bi uticala na smanjenje parafiskalnih nameta u Ze-Do kantonu i gradu Zenica.

UPZ je provelo projekat "Be transparent to Business" s ciljem jačanja komunikacije između onih koji rješavaju pitanja vezanih za privedu i inicijativa koje dolaze od strane privrednih subjekata.

Zenički privredni sajam (ZEPS)

Zenički privredni sajam (ZEPS) se redovno održavao do 2018. godine, i prvih 15 godina održavanja ZEPS je bio veoma značajan za zeničku privedu. Nakon tog perioda uslijedio je period komplikacija različite prirode, od organizacijske, preko broja i zainteresovanosti izlagачa kao i posjetilaca. Zenica jeste sajamski grad i bilo bi poželjno da se u budućnosti oživi ova tradicija, u izmijenjenom izdanju. Neminovno je da se mora ići u skladu sa vremenom i savremenim trendovima, naročito kada su sajmovi u pitanju. Tačno je da je internet poslovanje donekle umanjilo značaj sajmova, ali prema svim relevantnim informacijama, ipak je lični kontakt onaj koji je najpouzdaniji i predstavlja prvi izbor kada je u pitanju poslovna saradnja. Moglo bi se razmisiliti o specijalizaciji sajma, kao i njegovoj reorganizaciji kako bi se to uskladilo sa novim trendovima.

Ostale institucije podrške razvoju malih i srednjih preduzeća Zenice

Centar za poslovnu afirmaciju - CPA je u procesu formiranja Indeksa rada općina, koji, između ostalog, uključuje i mnoge faktore koji su vezani za poboljšavanje poslovnog okruženja, te može služiti kao osnova za formiranje roadmap-a potrebnih zakonskih i poreskih izmjena koje su u interesu poslovne zajednice.

U narednom periodu potrebno je prikupiti podatke i formirati Indeksa rada općina. U toku je prikupljanje neophodnih podataka iz općina, uključujući i Grad Zenicu. CPA radi u saradnji sa UP Zenica.

Služba za zapošljavanje – Biro Zenica

Služba za zapošljavanje je provodila sljedeće programe podrške zapošljavanju u proteklom periodu (2018. i 2019. godina):

- Sufinansiranje zapošljavanja mladih bez iskustva,
- Program sufinansiranja zapošljavanja djece šehida i poginulih boraca,
- Program sufinansiranja zapošljavanja VSS, VŠS, SSS i KV mladih osoba bez radnog iskustva,
- Program „Obukom do zaposlenja“.

Putem Biroa se implementiraju i programi sufinansiranja zapošljavanja i samozapošljavanja koje finansira Federalni zavod za zapošljavanje. Iznos opredijeljenih sredstava za samozapošljavanje u 2020. godini za Ze-do kanton (sredstva se raspoređuju po kantonima, a ne po općinama/gradovima) bio je 2.158.000,00 KM. U prethodnim godinama pokazalo se da od utrošenih sredstva na nivou kantona na Zenicu otpada cca 30%, pa ako bismo primjenili taj odnos možemo reći da je u ovoj godini Zenica na programe samozapošljavanja imala na raspolaganju (uslovno rečeno) oko 650.000,00 KM. Također, na programe sufinansiranja zapošljavanja za Ze-do kanton u 2020. godini opredijeljeno je 7.900.000,00 KM, a za Zenicu je opredijeljeno (uslovno rečeno) 2.370.000,00 KM.

Biro rada provodi aktivnosti grupnog i individualnog savjetovanja kao vid savjetodavne podrške nezaposlenim osobama u aktivnom traženju posla, izrade CV, pripreme razgovora sa poslodavcima itd. Dodatno, za sve zainteresovane vrši se izrada individualnog plana zapošljavanja (IPZ) kojim se definiju obaveze i aktivnosti nezaposlene osobe u procesu traženja posla u definisanom roku (najduže godina dana).

U planu je provođenje novih programa zapošljavanja: Programi za zapošljavanje Roma i Programi za podršku ženskog poduzetništva

Privredna komora Zeničko – dobojskog kantona

Privredna komora Ze-do kantona obezbeđuje podršku malim i srednjim preduzećima implementiranjem osnovnih programskih aktivnosti:

1. Stvaranje povoljnijeg i motivirajućeg ambijenta za obavljanje privrednih djelatnosti i investiranje i to kontinuiranim aktivnostima Komore prilikom predlaganja, razmatranja, donošenja i implementacije privredne legislative, razvojnih dokumenata, mjera ekonomske politike i rješavanja najznačajnijih problema u poslovanju privrednih društava;
2. Jačanje konkurentne sposobnosti domaćih firmi, podsticanje rasta proizvodnje i zaposlenosti i to putem:

- predstavljanja i zastupanja interesa privrede
 - edukacije i obrazovanja
 - promotivnih aktivnosti
 - projektnih aktivnosti
 - aktivnosti udruženja formiranih pri Komori
 - saradnje sa drugim poslovnim asocijacijama;
3. Doprinos u unapređenju oblasti obrazovanja;
4. Javne ovlasti – izdavanje javnih dokumenata (Certifikat o porijeklu robe Form A, Certifikat o porijeklu robe Of Origin, Certifikat o porijeklu robe - Textil produkt).

- *Povećati broj tema koje se obrađuju kroz edukacije namijenjene MSP sa područja Ze-do kantona te povećati broj učesnika*
- *Omasoviti postojeće sektorsko umrežavanje te proširiti umrežavanje i na ostale sektore*
- *povećanje broj javnih dokumenata koje Privredna komora Ze-do kantona izdaje za izvoz*

Program poticaja razvoja male privrede - Ministarstvo privrede Zeničko – dobojskog kantona

Za Program poticaja razvoja male privrede Ze-do kantona je u 2019. planirano 2,40 miliona KM putem objave javnih poziva, dok se za 2020. godinu planiraju veća sredstva.

Vlada Ze-do kantona, u 2019. godini usvojila je Program utroška budžetskih sredstava Ministarstva za privredu namijenjenih za subvencije privatnim preduzećima i poduzetnicima - ESCROW⁶ u iznosu od 2,40 miliona KM.

Od ukupnog iznosa, za razvoj konkurentnosti privrede planirano je 750.300,00 KM, od toga za podršku jačanja konkurenčnosti kroz investiranje u opremu, obuke radne snage, promociju i sajmove, standarde i kontrolu kvalitete te patente 700.000,00 KM, dok je za subvencioniranje projekata komora i udruženja iz područja privrede opredijeljeno 50.300,00 KM.

Razvoj poduzetništva i poduzetničke kulture Ministarstvo privrede će poticati sa iznosom od 600.000,00 KM, kroz subvencioniranje administrativnih troškova i investicija kod obrta (300.000,00 KM) te subvencioniranje administrativnih troškova kod pokretanja poslovnih ideja i registracije privrednih subjekata (300.000,00 KM).

Za razvoj turističke infrastrukture i ponude planirano je 542.650,00 KM, od toga za subvencioniranje izgradnje i obnove javne turističke infrastrukture 500.000,00 KM, te subvencioniranje povećanja iskorištenja kapaciteta u ugostiteljskim objektima za smještaj i seoskom turizmu 42.950,00 KM. U 2019. godinu je preneseno i neisplaćenih 397.050,00 KM poticaja za projekte razvoja turističke infrastrukture koji su odobreni 2018. godine.

U odnosu na 2018. godinu, u 2019. godini, iznos sredstava za subvencije preduzećima je povećan za 400.000,00 KM.

⁶ program kojim se alociraju određena finansijska sredstva koja su rezultat privatizacije i ta sredstva se usmjeravaju na određene aktuelne probleme i isplate

2.7. Nalazi Ankete privrednih subjekata Grada Zenice 2018. godine

U periodu od avgusta 2018. godine do februara 2019. godine, Zenička Razvojna agencija ZEDA, u saradnji sa Gradom Zenicom i Udruženjem poslodavaca Zenica, provela je Anketu o zadovoljstvu preduzeća u gradu Zenici uslugama koje pruža javni sektor. Anketirano je 150 preduzeća s ciljem da se dobiju informacije o korištenju i zadovoljstvu usluga javnih preduzeća kao i podaci o zadovoljstvu poslovnim zonama i sveukupnim poslovним ambijentom u gradu Zenica.

Usluge javnih preduzeća

Gotovo svi ispitanici koriste usluge JP Vodovod i kanalizacija i JP Elektroprivreda BiH. Privrednici su uglavnom zadovoljni uslugama koje dobijaju od ovih preduzeća, ali primjedbe se odnose na visoku cijenu usluga.

Manji broj anketiranih privrednika koristi usluge JP Grijanje Zenica (19% ispitanika) i JP Parking servis (30% ispitanika), i primjedbe se pored visoke cijene, odnose na lošu infrastrukturu, čest nestanak grijanja, slabu temperaturu grijanja i prilagođavanje usluga parking servisa privrednicima.

Usluge komunalnog preduzeća ALBA koristi 80% ispitanika i primjedbe su se, pored visoke cijene, odnosile na redovnost odvoza smeća i nedostatak ili oštećenje kontejnera.

Anketirani su najviše primjedbi imali na visoke cijene BH Telecom usluga, loš internet, neadekvatnu i nisku brzinu usluga i česte smetnje i prekide mreže.

Primjedbe na JP RTV Zenica se odnose na preskupe reklame kao i nemogućnost njihovog zakupa u posebnom terminu. Neki od anketiranih smatraju da JP RTV Zenica treba obezbijediti veći broj informacija iz privrede i raditi na zbližavanju sa privrednicima, a pored toga educirati i obavještavati stanovništvo na području grada Zenice te modernizovati program i način poslovanja.

Neke od primjedbi su vezane za nedovoljan broj poslovnih prostora za proširenje kapaciteta preduzeća, naročito u Poslovnoj zoni „Zenica 1“. Preduzeća kontinuirano rastu, a povećava se i broj novih preduzeća te je neophodno obezbijediti više prostornih kapaciteta za start-upe, kao i za proširenje proizvodnje postojećih MSP.

Promovisanje i podrška u ostvarivanju poslovnih veza

Usluge Vanjskotrgovinske komore koristi 48% ispitanika. Većina ispitanika koristi usluge Vanjsko trgovinske komore BiH (u daljem tekstu VTK BiH) kako bi dobili potvrde, dozvole, certifikate i takse za izvoz i uvoz proizvoda. Anketa je pokazala da je većina ispitanika zadovoljna uslugama koje se odnose na seminare, edukacije, radionice i poslovne susrete. S druge strane, manji broj ispitanika koji dobijaju informacije od VTK BiH smatraju da su te informacije nedovoljne, preskupe i neredovne. Zahvaljujući uslugama VTK BiH, nekoliko ispitanika je navelo da su bili na sajmovima kao što su sajmovi u Kölну i u Sloveniji.

Privrednici su iskazali da sarađuju sa REZ agencijom, gdje su između ostalog istakli informisanje i seminare koje organizuje REZ, ali samo 5% ispitanika koristi usluge REZ-a.

Od ukupnog broja anketiranih, usluge Agencije ZEDA koristi 60% ispitanika, od čega je većina zadovoljna uslugama. Privrednici najviše koriste informacije, usluge i infrastrukturu poslovne zone/inkubatora, edukativne sadržaje i odlaske na sajmove.

Programe i poticaje kantonalnih, federalnih ili državnih ministarstava je koristilo 46% ispitanika. Najveći broj ispitanika je koristio programe i poticaje Federalnog ministarstva razvoja, poduzetništva i obrta, Federalnog zavoda za zapošljavanje, Biroa za zapošljavanje Ze – do kantona, zatim Federalnog ministarstva za boračka pitanja kao i drugih federalnih i kantonalnih ministarstava.

Učešće na sajmovima u BiH je ostvarilo 32% ispitanika (najviše ZEPS), 21% ispitanika je učestvovalo na međunarodnim sajmovima u zadnje tri godine (najviše na Međunarodnom sajmu MOS u Celju, zatim na sajmovima u Njemačkoj, Turskoj, Italiji i Hrvatskoj), dok je 34% ispitanika učestvovalo na direktnim sastancima sa privrednicima (B2B).

Podrška u razvoju tehnologije i proizvoda

Većina ispitanika nije koristilo usluge institucija i organizacija u procesu razvoja proizvoda ili usvajanja tehnologija (94% ispitanika). Svi ispitanici koji su na ovo pitanje odgovorili potvrđno su zadovoljni uslugama, a iste se uglavnom tiču ispitivanja u Laboratoriji LIND.

Usluge fakulteta i instituta, koje se odnose na proces razvoja proizvoda ili usvajanja tehnologije je koristilo 7% ispitanika.

Trening, tehnička podrška i savjetodavne usluge

Na pitanje da li su preduzeća vršila obuku menadžerskog kadra i radnika, 42% ispitanika je odgovorilo potvrđno. Ispitanici su istakli da je menadžerski kadar najviše obuka prošao iz oblasti ekonomije i menadžmenta, a najčešće teme su bile prodaja, upravljanje finansijama, menadžment i marketing. Obuke iz oblasti proizvodnje, odnosno obuka o proizvodima, upravljanje kvalitetom i mašinska obuka su također zastupljene. Pored ovih, navedene su još i obuke iz oblasti IT-a, a odnose se na robotiku. Najviše ispitanika je istaklo obuku radnika u oblasti drvoradrade vezanu za rad na CNC mašinama. Na drugom mjestu su obuke iz oblasti IT (Grafički i web dizajn, vizuelne komunikacije, programiranje), a na trećem mjestu je obuka u metaloprerađivačkom sektoru (proizvodnja, tehnički dio proizvodnje, zavarivanje itd.). Obuke najviše vrše preduzeća, zatim konsultantske i certifikacijske kuće i obrazovne institucije.

Konsultantske usluge je koristilo 10% ispitanika. Najviše korištene su konsultantske usluge iz računovodstva, zatim iz oblasti građevine i projektovanja, te usluge kao što su propisi vezani za zavarivače, konsultacije prilikom dobijanja C znaka i druge stručne konsultacije.

Tehničku podršku prilikom izrade dokumenata ili podršku iz neke oblasti je koristilo 74% ispitanika. Najčešće su korištene knjigovodstvene i računovodstvene usluge, zatim usluge pravnog savjetovanja i zastupanja. Nakon toga slijede usluge reklamiranja i promocije. Bankarske usluge, uvođenje standarda i certificiranja, kao i studije zaštite okoline su također korištene usluge.

Veliki broj anketiranih je samostalno radio na poslovnim, marketing i investicionim planovima, dok su neki istakli da su za ovu vrstu usluga imali podršku od strane Agencije ZEDA i Grada Zenice.

Usluge pristupa tržištima i marketinga

Najveći problemi prilikom izvoza koje privrednici ističu su visoke carine i takse, pogotovo za željezo i čelik jer BiH nije u EU. Nakon toga slijede zahtjevi za dokumentacijom, papirologijom na granici, te mnoge druge dozvole i certifikati. Neki ispitanici su kao otežavajuću okolnost naveli zadržavanja na granici, probleme sa fakturama i količinom robe, pa čak i nepravilan raspored robe u transportnom vozilu.

Certifikati koji su potrebni za izvoz su C znak, ISO standardi, dozvole o porijeklu robe, NF i EU kao i mnogi drugi certifikati. Primjedbe su imali na spore procedure prilikom izdavanja certifikata.

Spora procedura je jedan od glavnih problema s kojim se privrednici susreću prilikom uvoza. Razlog su zastoji na granicama te zahtjevi za tačno određenim dozvolama i papirologijom za koju smatraju da nije potrebna. Ispitanici smatraju da plaćanje PDV unaprijed također predstavlja značajan problem prilikom uvoza.

Nestručni carinici, carinjenje robe, ograničeno vrijeme carinjenja su još jedan od problema prilikom uvoza i izvoza, kao i prijevoz robe prilikom kojeg se od preduzeća traži da posjeduju vozila s visokim standardima.

Podrška u zagovaranju i učešće u strateškom planiranju

Samо 5% ispitanika je konsultovano u procesu izrade strateških dokumenata i politika na lokalnom i regionalnom nivou.

Pored Zeničke razvojne Agencije, Grad Zenica i Biro za zapošljavanje Ze-do kantona su institucije s kojim je najveći broj anketiranih stupio u kontakt.

Ispitanici ističu saradnju sa Udruženjem poslodavaca Zenica, te da sa istim imaju česte sastanke i redovnu razmjenu infomacija. Također, od Instituta za zdravlje i sigurnost hrane koriste usluge dezinfekcije, dezinsekcije te ispitivanje sigurnosti i kvaliteta vode.

Mnogi ispitanici su imali poslovnu saradnju u okviru sajma ZEPS kao posjetitelji ili izlagači. Svi ispitanici, bez izuzetka su dali primjedbu na kvalitet i cijenu izlagačkog prostora sajma, te su istakli da bi organizacija mogla biti mnogo bolja.

Među institucijama s kojim je veliki broj anketiranih istakao poslovnu saradnju, a koje su smještene u gradu Zenici je i Metaluški institut „Kemal Kapetanović“, a usluge koje su pružene ispitanicima su usluge ispitivanja i certificiranja te dobijanje dozvola i atesta.

2.8. Nalazi kvalitativne analize

Analizirajući podatke koji su navedeni u prethodnim poglavljima, došli smo do sljedećih zaključaka:

Lokalne i kantonalne institucije podrške istražuju potrebe privrednika i reaguju u skladu sa njima;

Razvijeni kapaciteti lokalnih i regionalnih institucija podrške za korištenje domaćih i međunarodnih fondova, upravljanje projektima i pružanje podrške preduzećima za apliciranje na fondove;

Interakcija i komunikacija među lokalnim, kantonalnim i entitetskim akterima koji pružaju podršku MSP solidno razvijena i radi se na stalnom unapređenju;

Zenica je univerzitetski grad sa tradicijom istraživačko – razvojnog rada u saradnji sa preduzećima;

Unaprijediti saradnju akademske zajednice, institucija podrške i preduzeća;

Zenica ima razvijenu poslovnu infrastrukturu (poslovne zone, inkubator, poslovni prostori,...), koja je u posljednje tri godine značajno unapređena, a planira se i dalje unapređenje;

Obezbeđeno je više vidova podrške Start-up firmama (inkubator, edukacije, mentoring, povezivanje sa uspješnim preduzećima,...);

Obezbeđena je stručna i finansijska podrška za MSP i podrška zapošljavanju (kroz funkcionisanje kreditno garantnog fonda i program poticaja male privrede Ze-do kantona i programe zapošljavanja);

Privrednici smatraju da su cijene usluga javnih preduzeća previše i da bi ih trebalo prilagoditi privrednicima. Primjedbe se odnose i na prekide u snabdjevanju javnim uslugama (električna energija, vodovod, grijanje, internet);

Primjedbe privrednika koji su locirani u poslovnim zonama se odnose na zagađenje vazduha, kanalizacije i odvoda u poslovnim zonama i neregulisan saobraćaj unutar zona;

MSP slabo koriste usluge institucija i organizacija u procesu razvoja proizvoda ili usvajanja tehnologija;

Visoke carine i takse, pogotovo za željezo i čelik s obzirom da BiH nije u EU;

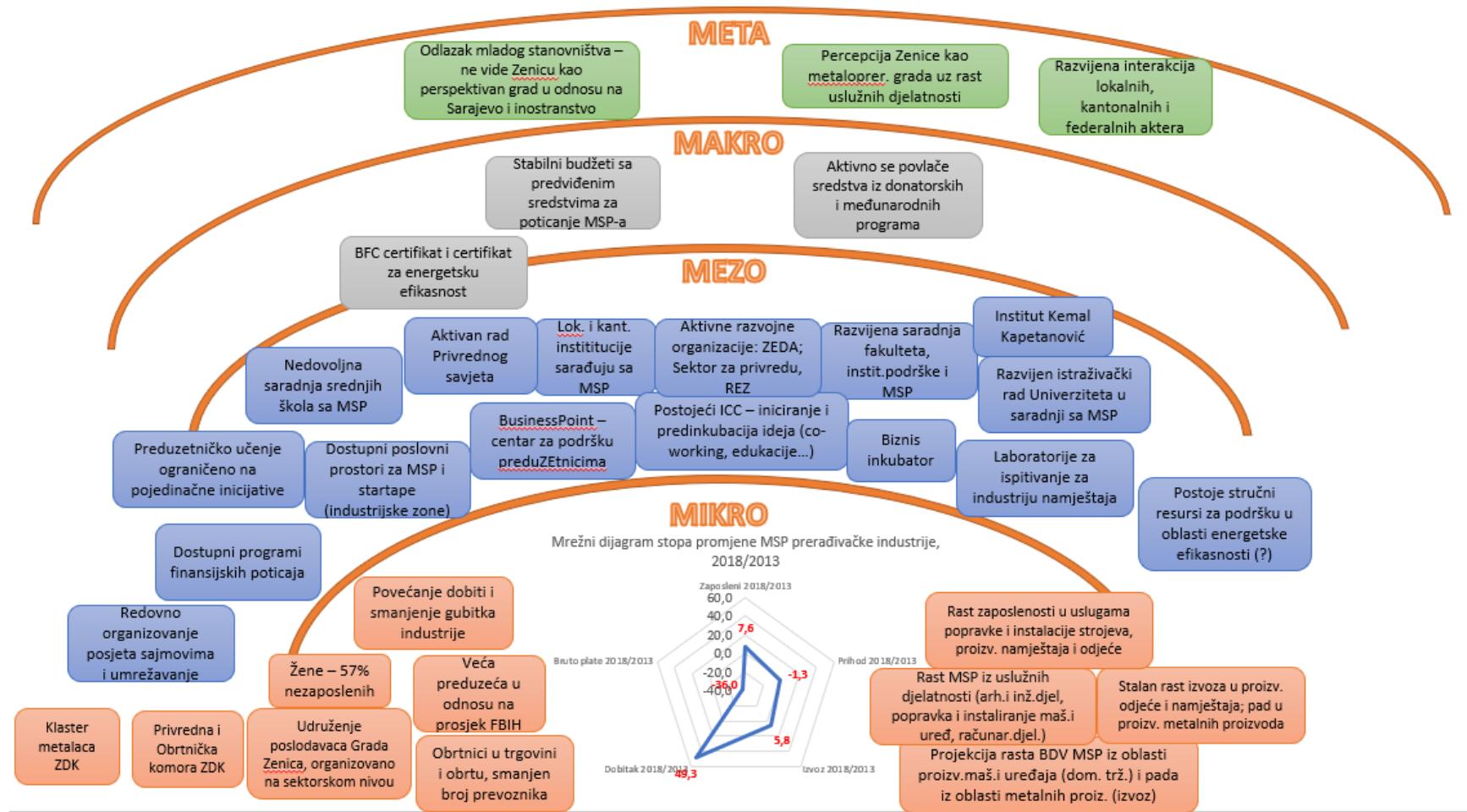
Grad Zenica ima BFC certifikat za sredinu sa povoljnim poslovnim okruženjem, kojim je unapređen i potvrđen kvalitet usluga koje Grad pruža privrednicima i novim potencijalnim investitorima;

Usvojen je provodivi zakon o javno-privatnom partnerstvu;

Agencija ZEDA usmjerava IKT ka domaćim firmama (Commerce Care za Pik.ba / OLX izrađuje sistem koji uvezuje skladište trgovaca i bazu Pik.ba / OLX);

U narednom periodu je potrebno obratiti pažnju na podršku ženskom preuzetništvu, kako bi se poboljšali uslovi za zapošljavanje i samozapošljavanje žena u gradu Zenici.

2.9. Sistemski prikaz rezultata i preporuka putem okvira sistemske konkurentnosti

2.10. Sinteza putem SWOT analize

<p><u>SNAGE</u></p> <p>Razvijena poslovna infrastruktura, u čije unapređenje se stalno ulaže (poslovni prostori za MSP i startape, industrijske zone)</p> <p>Lokalne i kantonalne institucije i privredne asocijacije sarađuju sa MSP, uz aktivan rad Privrednog savjeta</p> <p>Razvijeni kapaciteti organizacija podrške za MSP i aktivne razvojne organizacije (Agencija ZEDA, Sektor za privrednu, REZ, Privredna komora Ze-do kantona, udruženje privrednika, BusinessPoint – centar za podršku preduzetcima, Institut Kemal Kapetanović, LIND,...)</p> <p>Dostupni programi finansijskih poticaja za MSP</p> <p>Obezbeđena podrška start up firmama (Biznis inkubator (interesovanje za otvaranje IT firmi), Postojeći ICC – iniciranje i predinkubacija ideja (co-working, edukacije))</p> <p>Tehnički fakulteti uključeni u podršku razvoju MSP (istraživački rad Univerziteta u saradnji sa MSP, prilagođavanje tehničkih fakulteta potrebama MSP – softversko inžinerstvo i dizajn i tehnologije u preradi drveta)</p> <p>Domaći investitori imaju sredstava i investiraju u Zenici</p> <p>BFC certifikat, postoje stručni resursi za podršku u oblasti energetske efikasnosti</p>	<p><u>PRIЛИKE</u></p> <p>Digitalizacija i dekarbonizacija kao ključni trendovi razvoja MSP u zemljama EU, naročito Njemačkoj</p> <p>Globalni trend rasta dodatne vrijednosti u poslovnim aktivnostima prije i poslije proizvodnje</p> <p>Jačanje konkurenčke pozicije MSP-a u izvozno orientisanim sektorima</p> <p>Aktivnije korištenje europskih fondova i programa podrške razvoju MSP i preduzetništva (inovacije, zelena ekonomija, saradnja sa naučno-istraživačkim institucijama i sl.)</p> <p>Proaktivan pristup međunarodnim projektima i bilateralnim donatorima u BiH u oblastima od interesa za razvoj MSP i preduzetništva</p> <p>Rast tražnje za novim uslugama (IT, projektovanje, dizajn u industriji i sl.)</p> <p>Olakšavanje i jačanje interakcija između industrijskih i uslužnih MSP-a (inovacije, digitalizacija, dizajn, projektovanje i sl.)</p> <p>Sistemska podrška uključivanju dijaspore i povratnika iz inostranstva u formiranje novih MSP i unapređivanje poslovanja postojećih MSP</p>
<p><u>SLABOSTI</u></p> <p>Preduzetničko učenje ograničeno na pojedinačne inicijative</p> <p>Visok stepen zavisnosti lokalne privrede i zaposlenosti od jednog velikog preduzeća - procjena da je za Arcelor Mittal, pored zaposlenih, vezano oko 10.000 radnih mjesta (ishrana radnika, prevoz, remont, održavanje, otkup sek.sirovina...); odlazak obučene radne snage na rad u pogone Mittala u inostranstvu (Luksemburg)</p> <p>Nedovoljno razvijen sektor privatnih usluga za MSP (ne postoji nijedna značajna ICT firma sa 30-40 zaposlenih; nijedna firma ne pruža usluge marketinga)</p> <p>Nedovoljna saradnja između MSP</p> <p>Nepripremljenost MSP-a za digitalizaciju i dekarbonizaciju (nema sklonosti ni resursa za takvu vrstu investicija)</p> <p>Nedovoljni kapaciteti MSP za korištenje donatorskih programa podrške</p>	<p><u>PRIJETNJE</u></p> <p>Nepredvidive i neželjene posljedice globalizacije i ekonomskog rasta (bolesti, klimatske promjene...) na poslovanje MSP</p> <p>Neizvjesnost u vezi sa veličinom recesije izazvane virusom COVID-19 i posljedicama po izvozne sektore i MSP</p> <p>Ubrzan odlazak mladog stanovništva – ne vide Zenicu kao perspektivan grad u odnosu na Sarajevo i inostranstvo</p> <p>Ubrzan odlazak kvalifikovane radne snage u inostranstvo, naročito u Njemačku</p> <p>Globalni trendovi mogu dovesti do značajnijeg smanjivanja obima poslovanja Arcelor Mittala u Zenici sa brojnim neželjenim posljedicama po lokalnu privredu i (ne)zaposlenost</p> <p>Imidž grada kao metaloprerađivačkog centra neatraktivnog za strane investitore u drugim oblastima</p> <p>Negativan imidž grada u pogledu stalne i velike izloženosti zagađenjima i narušavanju okoliša od strane industrije</p> <p>Politička nestabilnost u zemlji i regionu</p>

3. Strateški dio

U skladu sa standardizovanom metodologijom strateškog planiranja razvoja MSP u BiH, strateški dio predstavlja dugoročnu orijentaciju razvoja MSP na teritoriji Zenice i obuhvata vremenski okvir od 7-10 godina. Sadrži viziju razvoja MSP i strateške ciljeve sa indikatorima za praćenje njihovog ostvarivanja, te ključne pretpostavke i rizike koji takvo ostvarivanje omogućuju ili ugrožavaju. Vizija razvoja se postavlja za period od 10 godina (u horizont 2030. godine), a strateški ciljevi za period od 7 godina (do 2027. godine).

Vizija i strateški ciljevi razvoja MSP i preduzetništva u Zenici zasnivaju se u znatnoj mjeri na nalazima analize, sintetizovanim u okviru sistemske konkurentnosti i u SWOT analizi.

3.1. Vizija razvoja MSP-a i preduzetništva

Prema tim nalazima, ni preduzetnička karijera ni zaposlenje u MSP još uvijek ne predstavljaju poželjan obrazac razmišljanja i ponašanja u Zenici, kao ni u drugim dijelovima BiH. Umjesto toga, sve je snažnije izražena preferencija prema odlasku na rad u inostranstvo i prema zaposlenju u javnom sektoru. Ovakva dugoročna vrijednosna orijentacija, koja se ogleda u sve masovnijem broju pojedinačnih odluka, posebno mladih ljudi, bitno ugrožava razvoj preduzetništva i MSP u Zenici, te dovodi u pitanje dugoročnu održivost ekonomskog i društvenog sistema u cijeloj zemlji. Takva orijentacija se ne može promijeniti ni brzo ni direktno, već u dužem vremenskom periodu i nizom međusobno usklađenih akcija i interakcija. Zato je ovdje predlažena vizija koja ocrtava poželjan pravac promjene društvenog i ekonomskog statusa preduzetništva i MSP u Zenici, kao i uklapanje glavnih tokova razvoja MSP u Zenici u odgovarajuće globalne i europske tokove i perspektive.

Vizija razvoja preduzetništva i malih i srednjih preduzeća u Zenici 2030:

Preduzetništvo i rad u MSP kao atraktivna karijera za mlade u Zenici i okolini;
Mala i srednja preduzeća integrisana u europske tokove digitalizacije i dekarbonizacije.

Kako se bliži 2030. bavljenje preduzetništvom i zaposlenje u malim i srednjim preduzećima na teritoriji Zenice i njenog okruženja predstavljaju sve atraktivniju opciju, naročito za mlade ljudi, u poređenju sa radom u javnom sektoru i odlaskom u inostranstvo. Mala i srednja preduzeća se sve više i bolje uklapaju u europske tokove inovacija, digitalizacije i dekarbonizacije, poboljšavajući poziciju u globalnim lancima vrijednosti i stvarajući atraktivna radna mjesta u Zenici.

Ovako postavljena vizija je istovremeno i atraktivna i razumljiva za sve zainteresovane učesnike u Zenici i izvan nje, tako da mogu usmjeravati svoje resurse i aktivnosti ka njenom ostvarenju, podržavajući razvoj MSP-a i preduzetništva. Takođe, ona daje i ključna usmjerena za preduzetnike i upravljačke strukture preduzeća u pogledu dugoročnih ulaganja, kako u kvalitetnu radnu snagu i ambijent u kojem se cijeni i nagrađuje stručnost i kvalitet, tako i u stalno inoviranje proizvoda, procesa i poslovanja, u skladu sa razvojem tehnologije, zahtjevima tržišta i imperativima zaštite okoliša.

Vizija razvoja preduzetništva i malih i srednjih preduzeća u Zenici 2030 je u saglasnosti sa Vizijom razvoja Zeničko – dobojskog kantona definisane Strategijom razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021. – 2027. godina, koja glasi:

Zeničko-dobojski kanton – savremena europska regija, ugodna i sigurna za život i rad i atraktivna za investiranje, koja svoj održivi razvoj temelji na industrijskim i ljudskim resursima, prirodnim i turističkim potencijalima te bogatom kulturno-historijskom naslijeđu i čistom okolišu.

3.2. Strateški ciljevi

U skladu sa ovako definisanom vizijom, određuju se i sljedeći strateški ciljevi razvoja:

- Brz oporavak i stalan rast preduzetničke djelatnosti;
- Obnavljanje i jačanje pozicije MSP-a u globalnim lancima vrijednosti;
- Poboljšanje privredne strukture uz povećanje udjela znanjem intenzivnih proizvoda/usluga i sektora;

Prvi cilj je usmjeren na oporavak preduzetničkih djelatnosti od posljedica krize izazvane virusom COVID-19, u kratkom roku, i kontinuirano stvaranje novih preduzetnika, odnosno novih mikro i malih firmi, u dugom roku, s obzirom na činjenicu da Zenica, kao i drugi gradovi i opštine u BiH još uvijek zaostaju za sličnim sredinama u regionu i u EU. Uz to, sadašnja stopa formiranja novih firmi je nedovoljna za osiguranje dinamične lokalne ekonomije, koja bi bila otporna na nepredvidive udare na globalnim tržištima, kao što je slučaj sa privrednim posljedicama krize izazvane virusom COVID-19, i na eventualne regionalne ekonomske i političke krize.

Drugi cilj je usmjeren na jačanje aktuelnih i perspektivnih izvozno orijentisanih sektora, odnosno preduzeća koja posluju u njima. Ona po mnogo čemu predstavljaju motor lokalne ekonomije i zapošljavanja. Njihova pozicija u globalnim lancima vrijednosti je višestruko ugrožena. Trenutno je ugrožena zbog zastoja u naružbama, proizvodnji, snabdjevanju i transport, kao negativnim posljedicama krize uzrokovanе pandemijom COVID-19. Dugoročna ugroženost ogleda se u relativnoj nerazvijenosti ostalih poslovnih funkcija u ovim preduzećima, osim proizvodne, prije svega istraživačko-razvojne i marketinške funkcije, jer globalni trendovi pokazuju da se sve manje dodane vrijednosti stvara u samoj proizvodnji, a sve više prije i poslije nje. Ukoliko bi održala i poboljšala poziciju u globalnim, posebno europskim lancima vrijednosti, ova preduzeća bi mogla da preuzmu vodeću ulogu u osiguranju kvalitetnijeg zapošljavanja i pozitivne promjene imidža MSP-a kao sektora i Zenice kao sredine atraktivne za poslovna ulaganja i preduzetništvo.

Treći cilj je povezan sa prethodnim ciljem. U njemu je naglasak na inovativnijim poslovnim modelima, proizvodima sa većim stepenom finalizacije i povoljnijim uticajem na okoliš, te procesima koji uključuju veći stepen digitalizacije i smanjuju utrošak energije. Takođe, naglasak je na snažnijem razvijanju sektora usluga i informaciono-komunikacionih tehnologija, odnosno tzv. kreativnih industrija u cjelini.

Kod realizacije strateških ciljeva vodiće se računa o vertikalnom usklađivanju instrumenata i mjera podrške razvoju MSP-a sa drugim nivoima vlasti u BiH u pogledu implementacije SBA kao relevantnog europskog okvira za zemlje zapadnog Balkana i Turske, kako bi se nadoknadio evidentan zaostatak za drugim zemljama u regionu.

Napredak u ostvarivanju ovako definisanih strateških ciljeva može da se mjeri putem sljedećih indikatora:

Ciljevi:	Indikatori		
Brz oporavak i stalan rast preduzetničke djelatnosti	Broj MMSP u odnosu na 1000 stanovnika	28 (2019) ⁷	35 (2027)
	Broj novoosnovanih MMSP u odnosu na broj zatvorenih MMSP	332/194 ⁸ (2019)	Najmanje 30% više u korist novoosnovanih MMSP (2027)
Obnavljanje i jačanje pozicije MSP-a u globalnim lancima vrijednosti	Rast prihoda od izvoza MSP-a	81,60 miliona KM (2019)	Najmanje za 25% (2027)
Poboljšanje privredne strukture uz povećanje udjela znanjem intenzivnih proizvoda/usluga i sektora	Rast bruto-dodane vrijednosti MSP-a	238,10 milion KM (2019)	Najmanje za 25% (2027)

⁷ MMSP (mikro, mala i srednja preduzeća) uključuje mikro, mala i srednja privredna društva i ukupan broj fizičkih lica

⁸ Ukupno MMSP, 2019. godina: 268 obrta + 64 privredna društva / 176 obrta + 18 privrednih društava. Izvor: Izveštaj o stanju privrede Grada Zenica za period 2015-2019. godine

4. Programska dio

Programski dio Strategije razvoja MSP grada Zenice za period 2021-2027. godina uključuje prioritetne politike i instrumente podrške razvoju MSP, kojima se omogućuje ostvarivanje definisanih strateških ciljeva. Programska dio polazi od dimenzija i politika, zasnovanih na principima SBA i razrađenih kroz Indeks politika za MSP.

Osnovna koncepcija je da se, u ovom dijelu, identifikuju i razrade one politike i instrumenti koje mogu značajnije da doprinesu ostvarivanju definisanih strateških ciljeva, s jedne strane, i koje pokazuju neophodni nivo izvodivosti, s druge strane.

Prioritetne mjere podrške razvoju MSP i preduzetništva na teritoriji Grada Zenica zasnivaju se na nalazima analize stanja MSP-a u Zenici, te strateškoj orijentaciji za period 2021-2027, koja je usklađena sa nacrtom Strategije razvoja Federacije BiH 2021-2027, sa nacrtom Okvira za ciljeve održivog razvoja u BiH, kao i sa nacrtom strateškog dijela Strateških smjernica za harmonizaciju podrške razvoju MSP i preduzetništva u BiH 2021-2027, čija je izrada u toku.

4.1. Pregled strateških ciljeva, prioriteta i mjera

STRATEŠKI CILJ 1. BRZ OPORAVAK I STALAN RAST PREDUZETNIČKE DJELATNOSTI	Indikatori		
	Broj MMSP u odnosu na 1.000 stanovnika	28 (2019)	35 (2027)
	Broj novoosnovanih MMSP u odnosu na broj zatvorenih MMSP	332/194 (2019)	Najmanje 30% više u korist novoosnovanih MMSP (2027)
PRIPADAJUĆE PRIORITI I MJERE ZA REALIZACIJU STRATEŠKOG CILJA			
1.1. PRIORITET – PODRŠKA RAZVOJU PREDUZETNIŠTVA			
1.1.1. PODRŠKA RAZVOJU I PROMOCIJI PREDUZETNIŠTVA MLADIH			
1.1.2. PODRŠKA RAZVOJU I PROMOCIJI ŽENSKOG PREDUZETNIŠTVA			
1.1.3. RAZVOJ I UNAPREĐENJE PREDUZETNIČKE INFRASTRUKTURE			
1.2. PRIORITET – POBOLJŠANJE POSLOVNOG OKRUŽENJA			
1.2.1 PODRŠKA ZA USPOSTAVU I RAZVOJ POSLOVNIH ZONA			
1.2.2 PODRŠKA INICIJATIVAMA MMSP ZA POBOLJŠANJE POSLOVNOG OKRUŽENJA NA GRADSKOM I KANTONALNOM NIVOU			
1.2.3 UVODENJE NOVIH MODELA FINANSIRANJA RANIH FAZA BIZNISA			
STRATEŠKI CILJ 2. OBNAVLJANJE I JAČANJE POZICIJE MSP-A U GLOBALNIM LANCIMA VRIJEDNOSTI	Indikatori		
	Rast prihoda od izvoza MSP-a	81,60 miliona KM (2019)	Najmanje za 25% (2027)

PRIPADAJUĆI PRIORITETI I MJERE ZA REALIZACIJU STRATEŠKOG CILJA			
2.1. PRIORITET – PODRŠKA ZA OPORAVAK I POSLOVANJE MSP			
2.1.1. PODRŠKA ZA OPORAVAK MSP OD POSLJEDICA KRIZE I STICANJE OTPORNOSTI NA BUDUĆE KRIZE (PANDEMIJSKE, EKONOMSKE, ELEMENTARNIH NEPOGODA/NESREĆA ...)			
2.1.2. OLAKŠAVANJE PRISTUPA FINANSIJAMA ZA MMSP			
2.2. PRIORITET – PODRŠKA ZA JAČANJE MSP U GLOBALNIM LANCIMA VRIJEDNOSTI			
2.2.1. OLAKŠAVANJE PRISTUPA STANDARDIZACIJI I PODRŠKA INTERNACIONALIZACIJI MSP KROZ FINANSIJSKU I STRUČNU PODRŠKU			
2.2.2. POTICAJI ZA ZAPOŠLJAVANJE			
STRATEŠKI CILJ 3. POBOLJŠANJE PRIVREDNE STRUKTURE UZ POVEĆANJE UDJELA ZNANJEM INTENZIVNIH PROIZVODA/USLUGA I SEKTORA	Indikatori		
	Rast bruto-dodane vrijednosti MSP-a	238,10 miliona KM (2019)	Najmanje za 25% (2027)
PRIPADAJUĆI PRIORITETI I MJERE ZA REALIZACIJU STRATEŠKOG CILJA			
3.1. PRIORITET – PODRŠKA INOVACIJAMA I RAZVOJU POSLOVNIH VJEŠTINA			
3.1.1. PODRŠKA INOVACIJAMA I DIGITALIZACIJI U MSP, E-TRGOVINI I SARADNJI MSP SA ISTRAŽIVAČKO – RAZVOJnim INSTITUCIJAMA			
3.1.2. PODRŠKA RAZVOJU I PRIMJENI POSLOVNIH I STRUČNIH VJEŠTINA ZA MSP			
3.2. PRIORITET – PODRŠKA ENERGETSKOJ EFIKASNOSTI I RAZVOJU PREHRAMBENE DJELATNOSTI			
3.2.1. PODRŠKA PREDUZEĆIMA ZA ENERGETSKU EFIKASNOST (EE), ENERGETSKI MENADŽMENT (EM) I INVESTICIJE U OBNOVLJIVE IZVORE ENERGIJE (OIE)			
3.2.2. TEHNIČKA I FINANSIJSKA PODRŠKA RAZVOJU PROJEKATA IZ DOMENA PREHRAMBENO-PRERAĐIVAČKE DJELATNOSTI			

4.2. Razrada prioritetnih mjera podrške razvoju MSP i preduzetništva

4.2.1. Razrada mjera za Strateški cilj 1. Brz oporavak i stalan rast preduzetničke djelatnosti

STRATEŠKI CILJ 1. BRZ OPORAVAK I STALAN RAST PREDUZETNIČKE DJELATNOSTI	Broj MMSP u odnosu na 1000 stanovnika	28 (2019)	35 (2027)
	Odnos broja novoosnovanih i zatvorenih MMSP	332/194 (2019)	Najmanje 30% više u korist novoosnovanih MMSP (2027)
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU STRATEŠKOG CILJA			
1.1.1 PODRŠKA RAZVOJU I PROMOCIJI PREDUZETNIŠTVA MLADIH			
1.1.2 PODRŠKA RAZVOJU I PROMOCIJI ŽENSKOG PREDUZETNIŠTVA			
1.1.3 RAZVOJ I UNAPREĐENJE PREDUZETNIČKE INFRASTRUKTURE			
1.2.1 PODRŠKA ZA USPOSTAVU I RAZVOJ POSLOVNIH ZONA			

1.2.2	PODRŠKA INICIJATIVAMA MMSP ZA POBOLJŠANJE POSLOVNOG OKRUŽENJA NA GRADSKOM I KANTONALNOM NIVOU
1.2.3	UVOĐENJE NOVIH MODELA FINANSIRANJA RANIH FAZA BIZNISA

Veza sa strateškim ciljem	1. BRZ OPORAVAK I STALAN RAST PREDUZETNIČKE DJELATNOSTI									
Naziv mjere	1.1.1. PODRŠKA RAZVOJU I PROMOCIJI PREDUZETNIŠTVA MLADIH									
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Mjera se odnosi na inicijative za zadržavanje i privlačenje mladih na područje grada kroz razvoj i promociju preduzetništva mladih.</p> <p>Provođenje ove mjere obuhvata sljedeće grupe aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Promocija deficitarnih zanimanja i perspektivnih (profitabilnih) preduzetničkih djelatnosti mladima koji ispoljavaju interesovanje za preduzetništvo i preduzetničku karijeru. Ova aktivnost uključuje saradnju sa uspješnim preduzetnicima koji će mladima predstavljati svoja iskustva u vezi sa uspostavljanjem biznisa i faktorima koji su uticali na uspješno poslovanje. - Organizacija besplatnih obuka (formalnih i neformalnih) za unapređenje znanja i vještina mladih, kao i obuka za uspostavljanje preduzetničkih aktivnosti. Tokom sprovođenja ovih aktivnosti, otvara se mogućnost saradnje sa Stručnom službom za razvoj i međunarodne projekte Ze-do kantona koja implementira projekat „TalentMagnet - Poboljšani institucionalni kapaciteti i novo upravljanje na višem nivou za privlačenje i zadržavanje talenata u Dunavskom području“. - Informativna, finansijska i stručna/mentorska podrška preduzetništvu mladih. Realizacija ovih aktivnosti će biti podržana kroz projekte koje provodi Agencija ZEDA u okviru kojih se formira centar za robotiku, uspostavljuju novi prostori za Start-up firme i provode edukativne aktivnosti. Također, preduzetništvo mladih je do sada podržavano i nastaviti će se podržavati kroz projekte i aktivnosti koje Agencija provodi u ICC-u, BIZ-u, TPZ-u u saradnju sa Službom za privredu. - Podrška uspostavljanju saradnje i mentorstva postojećih malih i srednjih preduzeća i start-up preduzećima. Ova aktivnost će biti realizovana u saradnji sa Udruženjem poslodavaca Grada Zenica koje uspostavlja mentorske programe podrške start-up firmama. <p>Grad Zenica ima više vidova podrške start – up preduzećima kroz razne programe i projekte podrške (InnovaNET, WHAM, „Moje prvo radno iskustvo“, podrška MSP u pisanju projekata, projekti Grada sa fondacijom MOZAIK, YEP Inkubator-Fondacija IMPAKT) i realizacija ove mjeru će značiti koordiniranu saradnju više organizacija/institucija za kreiranje i realizaciju ciljanih mjeru prema razvoju preduzetništva mladih. Centar za podršku preduzetnicima i investitorima – BusinessPointZenica će omogućiti lakši pristup infomacijama i promociji lokalne privrede.</p> <p>Mjera uključuje i razmatranje inicijative za uključenje preduzetničkog učenja u programe formalnog srednjoškolskog i univerzitetskog obrazovanja, u saradnji sa Ministarstvom obrazovanja, nauke, kulture i sporta Ze-do kantona.</p>									
Indikatori za praćenje rezultata mjeru	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Indikatori (izlaznog rezultata)</th> <th>Polazne vrijednosti</th> <th>Ciljne vrijednosti</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Broj novih obučenih mladih stručnjaka</td> <td>65 (2019)</td> <td>100 (2027)</td> </tr> <tr> <td>Učešće MMSP-a u vlasništvu mladih u ukupnom broju MMSP-a</td> <td>Manje od 10% (2020)</td> <td>Više od 10% (2027)</td> </tr> </tbody> </table>	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti	Broj novih obučenih mladih stručnjaka	65 (2019)	100 (2027)	Učešće MMSP-a u vlasništvu mladih u ukupnom broju MMSP-a	Manje od 10% (2020)	Više od 10% (2027)
Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti								
Broj novih obučenih mladih stručnjaka	65 (2019)	100 (2027)								
Učešće MMSP-a u vlasništvu mladih u ukupnom broju MMSP-a	Manje od 10% (2020)	Više od 10% (2027)								

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju strateškog cilja	Provodenje ove mjere u srednjem i dugom roku treba da dovede do rasta broja novih preduzeća (start-ups) koja osnivaju mladi ljudi, birajući preuzetničku karijeru već za vrijeme redovnog školovanja. Tako će provodenje ove mjere imati direktni pozitivan uticaj na prvi indikator za strateški cilj 1. (rast broja MMSP u odnosu na broj stanovnika), i na drugi indikator u pogledu povećanja broja novoosnovanih MMSP (broj novoosnovanih MMSP u odnosu na broj zatvorenih MMSP). Očekuje se da formirana nova preduzeća budu usmjerena na djelatnosti i poslove sa većom dodanom vrijednosti i zapošljavaće kvalitetniju i bolje plaćenu radnu snagu, prvenstveno mlade stručnjake, zadržavajući ih na teritoriji Zenice, sa pozitivnim uticajem na druge grane privrede.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 735.000,00 KM Izvor: Grad Zenica (40.000,00 KM godišnje, ukupno 280.000,00 KM), donatorska sredstva / međunarodni projekti (20.000,00 KM godišnje, ukupno 140.000,00 KM), Zavod za zapošljavanje Ze-do kantona 45.000 KM godišnje, ukupno 315.000,00 KM)
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Grad Zenica ZEDA
Nosioci mjere	Grad Zenica Agencija ZEDA Udruženje poslodavaca Zenica Ministarstvo privrede Ze-do kantona REZ Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Ze-do kantona Ministarstvo privrede Ze-do kantona Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta Federalni zavod za zapošljavanje
Ciljne grupe	Mladi koji ispoljavaju interesovanje za preuzetništvo i preuzetničku karijeru

Veza sa strateškim ciljem	1. BRZ OPORAVAK I STALAN RAST PREDUZETNIČKE DJELATNOSTI
Naziv mjere	1.1.2 PODRŠKA RAZVOJU I PROMOCIJI ŽENSKOG PREDUZETNIŠTVA
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Analiza stanja MSP u Zenici je pokazala da je u narednom periodu potrebno posebnu pažnju обратити на podršku preuzetništvu žena, kako bi se poboljšali uslovi za zapošljavanje i samozapošljavanje žena u gradu Zenica sa obzirom na veliko učešće žena u strukturi nezaposlenih lica (57%). Redovna mjera u programima sufinansiranja zapošljavanja Službe za zapošljavanje je mjeru Poduzetništvo za žene i Zapošljavanje žena. Prva je opredijeljena na podršku samozapošljavanja kod žena, dok druga mjeru inicira i podržava zapošljavanje žena kod postojećih poslodavaca. Mjera obuhvata finansijsku i stručnu podršku ženama koje žele da osnuju biznis i podršku postojećim preuzetnicama za unapređenje poslovanja. Kao osnova za takvu podršku treba da posluži Akcioni plan za razvoj preuzetništva žena Federacije BIH (2018-2021) koji treba da se ažurira za period 2021-2023. Prva grupa aktivnosti obuhvata uspostavljanje programa podrške za potencijalne

	<p>žene preduzetnice koji uključuje obuke iz oblasti preduzetništva, finansijsku podršku i mentorstvo za start-up firme.</p> <p>Druga grupa aktivnosti odnosi se na podršku preduzetnicama za unapređenje poslovanja. Ova grupa aktivnosti se odnosi na stručnu podršku ženama preduzetnicama za pripremu i kandidovanje projekata za unapređenje poslovanja, kroz organizaciju obuka i ciljano i intenzivno informisanje preduzetnica o mogućnostima i uslovima korištenja sredstava finansijske podrške i poticaja koji se pružaju u Zenici i Federaciji BiH i od strane međunarodnih organizacija. Takođe ova grupa aktivnosti se odnosi na uvođenje dodatnih bodova za žene preduzetnice u programe podsticaja gdje je to poželjno i izvodivo.</p> <p>U okviru ove mjeri planirani su i podsticaji za žene preduzetnice za razvoj plasteničke proizvodnje, kao i održavanje ciljanih kreativnih radionica na kojima će žene steći praktična iskustva koja im omogućuju pokretanje poslovanja.</p>		
Ključni strateški projekti	<ul style="list-style-type: none"> - Podrška razvoju ženskog poduzetništva (poduzetničke vještine, kreativne radionice); - Projekti iz oblasti poljoprivrede (plastenička proizvodnja). 	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjeri	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Učešće MMSP-a u vlasništvu žena u ukupnom broju MMSP-a	broj žena vlasnica privrednih subjekata/obrt (721 od 2147), broj žena registriranih privrednika/preduzeća (166 od 694) (2018)	+ 30% (2027)
Razvojni efekat i doprinos mjeri ostvarenju strateškog cilja	Povećan broj aplikacija preduzetnica za korištenje programa podrške i podsticaja	22 (2019)	+ 20% (2027)
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 490.000,00 KM Izvor: Grad Zenica (40.000,00 KM godišnje, ukupno 280.000,00 KM), Zavod za zapošljavanje Ze-do kantona (30.000,00 KM godišnje, ukupno 210.000 KM)		
Period implementacije mjeri	2021 – 2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjeri	Grad Zenica		

Nosioci mjere	Grad Zenica Agencija ZEDA Služba za zapošljavanje – Biro Zenica Privredna komora Ze-do kantona Ministarstvo privrede Ze-do kantona Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta Federalni zavod za zapošljavanje
Ciljne grupe	Potencijalne i aktuelne žene preduzetnice

Veza sa strateškim ciljem	1. BRZ OPORAVAK I STALAN RAST PREDUZETNIČKE DJELATNOSTI		
Naziv mjere	1.1.3 RAZVOJ I UNAPREĐENJE PREDUZETNIČKE INFRASTRUKTURE		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>U okviru ove mјere radit će se na unapređenju preduzetničke infrastrukture kroz više uporednih područja djelovanja. Grad je opredijeljen da kontinuirano provodi mnoge aktivnosti na poboljšanju i proširenju postojeće poduzetničke infrastrukture.</p> <p>Biznis inkubator je jedan od najznačajnijih elemenata poduzetničke infrastrukture u Zenici, a uspјešnost firmi koje izlaze iz inkubatora kao samostalne i opstaju na tržištu je čak 95%. Kroz projekte koji su navedeni na više mjesta u ovoj Strategiji, radit će se na ulaganju i razvoju Biznis inkubatora, ali i obezbjeđenja novog inkubatora te dodatnih poslovnih prostora koji će dati mogućnost da se u proces inkubacije uključi duplo veći broj preduzeća (projekat novog proizvodnog Biznis inkubatora, projekat prekogranične saradnje CBC Interreg, projekat unapređenja i utopljavanja postojećeg Biznis inkubatora kao i TechnoPark-a, te ulaganje u adaptaciju poslovnih prostora u vlasništvu Grada Zenice).</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mјere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj novih prostora za izdavanje početnicima u biznisu	0	49
	Broj lica koja su uspјešno završila obuke	50	150
	Broj preduzetnika koji su realizovali poslovne ideje	25	49
	Broj adaptiranih/renoviranih poslovnih prostora u vlasništvu Grada	20	60
Razvojni efekat i doprinos mјere ostvarenju strateškog cilja	<p>-Provođenje ove mјere u srednjem i dugom roku treba da dovede do unapređenja uvjeta za početnike u biznisu kao i za rad i rast postojećih MSP. Pored toga, mјera indirektno doprinosi i rastu broju preduzeća (start-ups).</p> <p>- Provođenje ove mјере će imati direkstan pozitivan utjecaj na prvi indikator za strateški cilj 1. (rast broja MMSP u odnosu na broj stanovnika), i na drugi indikator u pogledu povećanja broja novoosnovanih MMSP (broj novoosnovanih MMSP u odnosu na broj zatvorenih MMSP).</p> <p>-pored navedenog, mјera će također imati pozitivan uticaj na prvi indikator za strateški cilj 2. (- Broj MMSP korisnika poslovnih zona).</p>		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 4.113.342,28 KM Izvor: Grad Zenica, Agencija ZEDA i donatorska sredstva:3.613.342,28 KM Ministarstvo privrede ZDK: 500.000,00 KM
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Grad Zenica Agencija ZEDA
Nosioci mjere	Grad Zenica Agencija ZEDA Ministarstvo privrede ZDK FMRPO Fond za zaštitu okoliša Strani donatori
Ciljne grupe	- Novi preduzetnici-početnici u biznisu - MMSP na području Grada Zenice - Investitori, domaći i strani

Veza sa strateškim ciljem	2. OBNAVLJANJE I JAČANJE POZICIJE MSP-A U GLOBALNIM LANCIMA VRIJEDNOSTI
Naziv mjere	1.2.1 PODRŠKA ZA USPOSTAVU I RAZVOJ POSLOVNIH ZONA
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Mjera podrazumijeva dalji razvoj, unapređenje i širenje postojećih kapaciteta poslovnih zona, kao i izgradnju i stavljanje u funkciju novih poslovnih zona, na novim lokacijama i sa različitim profilima.</p> <p>Poslovne zone značajno doprinose unapređenju poslovne infrastrukture i stvaranju povoljnog poslovnog okruženja. Dugoročno rješavaju potrebe MMSP za poslovnim prostorom i omogućavaju im zajedničko korištenje pripadajuće infrastrukture na efikasan i troškovno prihvatljiv način. Uz MMSP koja su već duže prisutna na tržištu, koristi od poslovnih zona mogu imati i početnici u biznisu (kroz proces inkubacije ili bez njega), a pozitivni efekti se očituju i kroz privlačenje investicija, kako stranih, tako i domaćih.</p> <p>Poslovna zona Zenica 1, uspostavljena od strane Grada i data na upravljanje Agenciji ZEDA, koja se prostire na preko 334.600 m², udomila je preko 95 privrednih subjekata. Očekuje se da će se u kratkom vremenu pronaći zainteresovane, uglavnom proizvodne, firme koje će pokrenuti svoju djelatnost na prostoru koji se tokom 2020. godine nudi investitorima. Ispunjavanjem tih kapaciteta stvara se potreba za opremanjem i otvaranjem novih lokacija poslovnih zona, različitih profila i namjena.</p> <p>U aprilu 2018. godine Odlukom grada su uspostavljene i osnovane još dvije poslovne zone:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poslovna zona Zenica Sjever - Poslovna zona Zenica Jug

	<ul style="list-style-type: none"> - U skladu sa navedenim, dalje se radi na urbanističkom uređenju ovih zona, kao i na izgradnji infrastrukture po fazama, u skladu sa planom. - U narednom periodu će se intenzivno raditi na promociji ovih zona, kontaktiranju zainteresovanih investitora te eventualno ugovaranje sa odabranim korisnicima. Također, planirana je i podrška korisnicima poslovnih zona u realizaciji investicija, pokretanju i održanju poslovnih aktivnosti. 		
Ključni strateški projekti	<p>Podrška za uspostavu i razvoj Poslovne zone Zenica sjever Podrška za uspostavu i razvoj Poslovne zone Zenica jug Podrška razvoju Poslovne zone Zenica 1</p>	Očekivani krajnji rezultat projekta	<ul style="list-style-type: none"> - Infrastrukturno uređene i funkcionalne poslovne zone - Najmanje 60 novih MMSP korisnika poslovnih zona
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj MMSP korisnika poslovnih zona 	<ul style="list-style-type: none"> - 95 (2020) 	<ul style="list-style-type: none"> - 150 (2027)
Razvojni efekat i doprinos mјere ostvarenju strateškog cilja	<ul style="list-style-type: none"> - Unapređenje poslovnog ambijenta kroz poslovnu infrastrukturu prilagođenu poslovnim subjektima će omogućiti širenje i unapređenje postojećih biznisa, kao i pokretanje novih, što će kao direktnu posljedicu imati rast prihoda i dodane vrijednosti, rast izvoza, novo zapošljavanje, uvođenje inovacija i modernih tehnologija te korak dalje ka zelenoj ekonomiji. Sve to podiže efikasnost i konkurentnost MMSP te omogućava jačanje njihove pozicije u globalnim lancima vrijednosti. 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<ul style="list-style-type: none"> - Iznos: 4.501.000,00 KM - Izvor: Grad Zenica (350.000,00 KM godišnje), Ministarstvo za privredu Ze-do kantona (150.000 KM godišnje) i FMRPO (143.000 KM godišnje) 		
Period implementacije mјere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mјere	<ul style="list-style-type: none"> - Agencija ZEDA 		
Nosioci mјere	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Agencija ZEDA - Ministarstvo za privredu Ze-do kantona - Udruženja poslodavaca Grada Zenice i FBiH - Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta - JP Vodovod i kanalizacija, izvođač radova na koridoru Vc 		
Ciljne grupe	<ul style="list-style-type: none"> - MMSP na području Grada Zenice - Investitori, domaći i strani 		

Stateški projekti koji direktno doprinosi realizaciji mјere 2.4. Podrška za uspostavu i razvoj poslovnih zona u okviru strateškog cilja 2. Obnavljanje i jačanje pozicije MSP-a u globalnim lancima vrijednosti.

Strateški projekat: Podrška za uspostavu i razvoj Poslovne zone Zenica sjever

Strateški projekat uključuje realizaciju sljedećih glavnih aktivnosti:

- Izrada detaljnih planova i rješavanje imovinsko-pravnih odnosa za Poslovnu zonu Zenica sjever
- Formiranje zona i izgradnja infrastrukture po fazama, u skladu sa planom u Poslovnoj zoni Zenica sjever;
- Promocija, kontakti sa zainteresovanim investitorima i ugovaranje sa odabranim korisnicima za Poslovnu zonu Zenica sjever;
- Podrška korisnicima poslovne zone Zenica sjever u realizaciji investicija, pokretanju i održanju poslovnih aktivnosti.

Strateški projekat: Podrška za uspostavu i razvoj Poslovne zone Zenica jug

- Izrada detaljnih planova i rješavanje imovinsko-pravnih odnosa za Poslovnu zonu Zenica jug
- Formiranje zona i izgradnja infrastrukture po fazama, u skladu sa planom u Poslovnoj zoni jug;
- Promocija, kontakti sa zainteresovanim investitorima i ugovaranje sa odabranim korisnicima za Poslovnu zonu Zenica jug;
- Podrška korisnicima poslovne zone Zenica jug u realizaciji investicija, pokretanju i održanju poslovnih aktivnosti.

Strateški projekat: Podrška razvoju Poslovne zone Zenica 1

- Izgradnja i adaptacija infrastrukture po fazama kao i parcelacija slobodnog zemljišta, u skladu sa planom u Poslovnoj zoni „Zenica 1“;
- Promocija, kontakti sa zainteresovanim investitorima i ugovaranje sa odabranim korisnicima za Poslovnu zonu Zenica 1;
- Podrška korisnicima Poslovne zone „Zenica 1“ u realizaciji investicija, pokretanju i održanju poslovnih aktivnosti.

Veza sa strateškim ciljem	1. BRZ OPORAVAK I STALAN RAST PREDUZETNIČKE DJELATNOSTI
Naziv mjere	1.2.2 PODRŠKA INICIJATIVAMA MMSP ZA POBOLJŠANJE POSLOVNOG OKRUŽENJA NA GRADSKOM I KANTONALNOM NIVOУ
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Grad Zenica od 2016. godine ima uspostavljen funkcionalan Privredni savjet koji je sastavljen od predstavnika privatnog, NVO i javnog sektora. Privredni savjet aktivno djeluje kao savjetodavno tijelo gradonačelnika s ciljem institucionalizacije javno-privatnog dijaloga. Lokalne i kantonalne institucije podrške rade istraživanje potreba privrednika i reaguju u skladu sa njima.</p> <p>Ova mjeru uključuje unapređenje kapaciteta učesnika javno privatnog dijaloga za definisanje i realizaciju inicijativa za unapređenje poslovnog okruženja.</p> <p>Mjera podrazumjeva praćenje, usaglašavanje, razradu i realizaciju zahtjeva i inicijativa MMSP-a za smanjivanje ograničenja za njihovo poslovanje i podršku inicijativama za unapređenje poslovanja upućenih Privrednom savjetu Grada.</p> <p>Mjera dalje uključuje zajedničku pripremu i zagovaranje inicijativa za poboljšanje poslovnog okruženja koje nisu u nadležnosti Grada prema višim nivoima vlasti.</p> <p>Mjera obuhvata realizaciju sljedećih grupa aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - stalna promocija značaja udruživanja u poslovne asocijacije prema preduzetnicima; - aktivnosti za povećanje broja inicijativa preduzetnika u smislu davanja određenih prijedloga za unapređenje gradskoj upravi, koja je spremna na aktivni dijalog sa preduzetnicima; - osiguranje odgovarajuće stručne podrške za izvođenje analiza i pripremu podloga za formulisanje inicijativa (zasnovanih na činjenicama i kvalitetnim procjenama efekata); - osiguranje kvalitetne moderacije sastanaka za usaglašavanje inicijativa;

	<ul style="list-style-type: none"> - kvalitetno prezentovanje i zagovaranje inicijativa, - povećanje primjene e-usluga za privredu, - olakšavanje i ubrzavanje procesa ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje, - smanjenje finansijskih opterećenja privrednicima, - promocija modela i projekata javno-privatnog partnerstva - izgradnja kapaciteta i ubrzavanje razmjene podataka između ustanova na lokalnom nivou (služba za privredu, Agencija ZEDA, biro za zapošljavanje, poreska uprava, udruženje poslodavaca...). <p>Mjera predviđa saradnju Grada, Udruženja poslodavaca Zenica, Privredne i Obrtničke komore Ze-do kantona. Realizacija mjere će jednim dijelom biti podržana kroz realizaciju projekta LIFE i aktivno djelovanje u procesu recertifikacije za BFC certifikat.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj realizovanih novih lokalnih inicijativa	2 (2019)	Najmanje 3 godišnje (2027)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju strateškog cilja	<ul style="list-style-type: none"> - Smanjenjem opterećenja za MMSP i podrškom inicijativama koje će unaprijediti uslove za poslovanje stvorice se povoljnije poslovno okruženje, koje će voditi boljem ostvarivanju oba indikatora za strateški cilj 1. 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 147.000,00 KM Izvor: Ministarstvo za privredu Ze-do kantona		
Period implementacije mjere	2021 – 2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Udruženja poslodavaca Grada Zenica 		
Nosioci mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Ministarstvo za privredu Ze-do kantona - Grad Zenica - Agencija ZEDA - Privredna komora Ze-do kantona - Obrtnička komora Ze-do kantona 		
Ciljne grupe	Mikro, mala i srednja preduzeća i njihovi zaposleni		

Veza sa strateškim ciljem	1. BRZ OPORAVAK I STALAN RAST PREDUZETNIČKE DJELATNOSTI
Naziv mjere	1.2.3 UVODENJE NOVIH MODELA FINANSIRANJA RANIH FAZA BIZNISA
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	S obzirom da za manja MSP u ranijim fazama razvoja nije moguće privlačenje rizičnog kapitala na klasičan način, postoje opcije koje se koriste u razvijenijim ekonomijama i

	<p>koje bi se, uz određena specifična rješenja, mogle primijeniti i kod nas, npr. investiranje poslovnih anđela ili Crowdfunding. Poslovni anđeli su uspješni poslovni ljudi koji su spremni dio svog kapitala i znanja investirati u novi, rastući biznis, individualno ili sindicirano sa partnerima. Osim kapitala, oni pružaju i upravljačka znanja, vještine i poslovne kontakte. U nekim zemljama su drugi eksterni izvor za start-up firme. Crowdfunding je novija praksa – uglavnom se javlja kao otvoreni poziv javnosti putem interneta, za finansiranje projekata putem donacija, novčanih priloga u zamjenu za nadoknadu/nagradu u vidu rane narudžbe proizvoda po posebnim uslovima i sl., kao pozajmica ili investicija (manji udio u firmi). Posebne internet platforme su razvijene kako bi olakšale proces – već postoje i u regiji, a pojedini manji projekti u regiji su već i realizovani.</p> <p>Prva grupa aktivnosti za realizaciju mjere se odnosi na istraživanje mogućnosti i dobrih praksi za uvođenje novih modela finansiranja ranih faza biznisa (uz mogućnost organizacije studijske posjete uspješnim udruženjima poslovnih anđela u Njemačkoj) i ciljano informisanje i edukovanje MMSP i preduzetnika u ranim fazama biznisa o mogućnostima i uslovima korištenja novih modela finansiranja.</p> <p>Druga grupa aktivnosti se odnosi na razradu i uvođenje modela podrške za kreiranje uslova za stvaranje i rad mreže poslovnih anđela i uspostavljanje i korištenje Crowdfunding platformi, uz uvođenje poreskih i drugih olakšica i podsticaja, uspostavljanje šeme ko-finansiranja.</p> <p>Treća grupa aktivnosti (koja se radi kontinuirano tokom realizacije mjere) se odnosi na promociju novih modela finansiranja ranih faza biznisa prema potencijalnim investitorima i podrška iniciativama za ulaganje.</p> <p>Mjera takođe uključuje podršku za uključivanje dijaspore i povratnika iz inostranstva u formiranje MMSP i unapređivanje poslovanja postojećih MMSP uz korištenje novih (i postojećih) modela finansiranja biznisa.</p>		
Ključni strateški projekti	Razrada i promocija modela finansiranja ranih faza biznisa	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	- Broj biznisa u ranim fazama koji su uspješno koristili nove modele finansiranja	0 (2020)	20 (2027)
Razvojni efekat i doprinos mjeri ostvarenju strateškog cilja	- Korištenje novih modela finansiranja ranih faza biznisa će voditi boljem ostvarivanju oba indikatora za strateški cilj 1.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 160.000,00 KM Izvor: Gradska uprava 140.000,00 KM, donatorska sredstva / investitori 20.000,00 KM		
Period implementacije mjeri	2021 – 2027		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Agencija ZEDA
Nosioci mjere	Grad Zenica Udruženje poslodavaca Zenica Služba za zapošljavanje Fondacija Mozaik Fondacija Impakt Institut za razvoj mladih KULT Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta Privrednici Ze-do kantona
Ciljne grupe	Preduzetnici u ranim fazama biznisa

4.2.2. Razrada mjera za Strateški cilj 2. Obnavljanje i jačanje pozicije MSP-a u globalnim lancima vrijednosti

STRATEŠKI CILJ 2. OBNAVLJANJE I JAČANJE POZICIJE MSP-A U GLOBALNIM LANCIMA VRIJEDNOSTI	Rast prihoda od izvoza MSP-a	81,6 miliona KM (2019)	Najmanje za 25% (2027)
PРИПАДАЈУЋЕ МЈЕРЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ СТРАТЕШКОГ ЦИЉА			
2.1.1 PODRŠKA ZA OPORAVAK MSP OD POSLJEDICA KRIZE I STICANJE OTPORNOSTI NA BUDUĆE KRIZE (PANDEMIJSKE, EKONOMSKE, ELEMENTARNIH NEPOGODA/NESREĆA ...)			
2.1.2 OLAKŠAVANJE PRISTUPA FINANSIJAMA ZA MMSP			
2.2.1 OLAKŠAVANJE PRISTUPA STANDARDIZACIJI I PODRŠKA INTERNACIONALIZACIJI MSP KROZ FINANSIJSKU I STRUČNU PODRŠKU			
2.2.2 POTICAJI ZA ZAPOŠLJAVANJE			

Veza sa strateškim ciljem	1. BRZ OPORAVAK I STALAN RAST PREDUZETNIČKE DJELATNOSTI 2. OBNAVLJANJE I JAČANJE POZICIJE MSP-A U GLOBALNIM LANCIMA VRIJEDNOSTI
Naziv mјere	2.1.1. PODRŠKA ZA OPORAVAK MSP OD POSLJEDICA KRIZE I STICANJE OTPORNOSTI NA BUDUĆE KRIZE (PANDEMIJSKE, EKONOMSKE, ELEMENTARNIH NEPOGODA/NESREĆA ...)
Opis mјere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Pandemija korona virusa je dovela do značajnih poremećaja u lancu snabdijevanja, smanjenju diskrecionog dohotka i potrošnje stanovništva, usporavanju ekonomskog razvoja i negativnim stopama rasta (recesiji), problemima u transportu, smanjenju obima proizvodnje, smanjenju prihoda preduzeća i smanjenju zaposlenosti. Pandemiju treba iskoristiti kao priliku za repositioniranje sektora u smislu povećanja obima proizvodnje, smanjenja obima uvoza (sirovina i finalnih proizvoda) i povećanju obima izvoza. U cilju prevazilaženja efekata pandemije u privredi, očuvanja likvidnosti preduzeća i nivoa zaposlenosti potrebno je hitno djelovanje u sljedećim područjima:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pružanje podrške za očuvanje mogućnosti za servisiranje kreditnih obaveza, - kreditno-garantni fond - program za održavanje likvidnosti preduzeća, - odobravanje moratorija za otplatu kredita, - subvencioniranja doprinosa za obavezna osiguranja, - obustava obračuna i plaćanja zateznih kamata na javne prihode, - ukidanje obaveza plaćanja akontacije poreza na dobit i poreza na dohodak od samostalne djelatnosti, - oslobođanje od zakupnine za poslovne subjekte direktno pogodjene pandemijom, - subvencioniranje administrativnih troškova kod izgradnje proizvodnih objekata, - subvencioniranje investicija kod obrta iz područja prerađivačke djelatnosti, - subvencioniranje troškova jačanja konkurentnosti, <p>Druga grupa aktivnosti odnosi se na pružanje stručne podrške zainteresovanim MSP za uvođenje preventivnih mјera kojima se znatno smanjuje rizik od zaraza i od</p>

	<p>prekida poslovanja. Aktivnosti uključuju izradu i distribuciju odgovarajućeg vodiča, organizovanje radionica i pružanje konsultantske pomoći za uvođenje i održavanje takvih mjera. Nekoliko vodiča, koji se mogu preuzeti ili prilagoditi, je već urađeno od strane međunarodnih organizacija i projekata (npr. Https://b2bit.ba/wp-content/uploads/2020/04/Vodic-za-organizacije-u-toku-pandemije-04_2020.pdf)</p> <p>Mjera takođe odnosi na podršku izvozno orijentisanim firmama, uključujući i firme koje plasiraju svoje proizvode i usluge pretežno unutar BiH, da se što brže oporave od posljedica pandemijske krize.</p> <p>Mjera uključuje sljedeće glavne aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - finansijske olakšice za kompanije koje ne otpuštaju radnike, - aktivnosti sa ciljem unapređenja digitalne transformacije koja će stvoriti nove poslovne modele i mogućnosti za digitalne iskorake u tradicionalnim industrijama. <p>Digitalizacija procesa unutar Agencije ZEDA će obuhvatiti lakše upravljanje Poslovnom zonom i Biznis inkubatorom, ali i ubrzati obradu podataka koja je neohodna za doношење brzih i efikasnih mjera podrške MSP, što će uticati na kreiranje boljeg poslovnog ambijenta i brzinu proaktivnog reagovanja čime će biti povećana otpornost na buduće krize. Digitalizacija procesa se radi u saradnji sa GIZ organizacijom.</p>													
Indikatori za praćenje rezultata mjere	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Indikatori (izlaznog rezultata)</th><th>Polazne vrijednosti</th><th>Ciljne vrijednosti</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Broj aktivnih preduzetnika</td><td>2.351 (2019)</td><td>+20% do 2023. godine</td></tr> <tr> <td>Broj aktivnih izvozno orijentisanih MSP</td><td>148 (2019)</td><td>Do 2023. g. minimalno broj iz 2019. godine</td></tr> <tr> <td>Broj MSP koja su provela preventivne mјere za prevazilaženje krize</td><td>0 (2020)</td><td>100 (2027)</td></tr> </tbody> </table>	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti	Broj aktivnih preduzetnika	2.351 (2019)	+20% do 2023. godine	Broj aktivnih izvozno orijentisanih MSP	148 (2019)	Do 2023. g. minimalno broj iz 2019. godine	Broj MSP koja su provela preventivne mјere za prevazilaženje krize	0 (2020)	100 (2027)	
Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti												
Broj aktivnih preduzetnika	2.351 (2019)	+20% do 2023. godine												
Broj aktivnih izvozno orijentisanih MSP	148 (2019)	Do 2023. g. minimalno broj iz 2019. godine												
Broj MSP koja su provela preventivne mјere za prevazilaženje krize	0 (2020)	100 (2027)												
Razvojni efekat i doprinos mјere ostvarenju strateškog cilja	<p>Provođenje ove mјere treba da u kraćem i srednjem roku dovede do oporavka MSP od posljedica krize i izgradi otpornost MSP na eventualne buduće krize, čime će se na duži rok uticati na realizaciju indikatora strateških ciljeva 1. (rast broja MMSP i broja novoosnovanih u odnosu na broj zatvorenih MMSP) i 2.</p> <p>S obzirom na pad vrijednosti izvoza MSP u 2020. godini koji je posljedica pandemijske krize, mjerom će se uticati i na oporavak izvozno orijentisanih preduzeća sa ciljem da se u 2023. godini dostigne vrijednost izvoza iz godine prije početka pandemije (2019. godina).</p> <p>U daljem periodu (od 2023. godine) očekuje se dalje povećanje vrijednosti izvoza te će mјera uticati na indikator strateškog cilja 2. Rast prihoda od izvoza.</p>													
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>Iznos: 2.800.000,00 KM</p> <p>Izvor:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ministarstvo za privredu Ze-do kantona, preduzetnici 1.400.000,00 KM - Grad Zenica 1.400.000,00 KM 													
Period implementacije mјere	2021-2027													

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Grad Zenica
Nosioci mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Ministarstvo za privredu Ze-do kantona - Agencija ZEDA - Udruženje poslodavaca Zenica - Privredna komora Ze-do kantona - Ministarstvo privrede Ze-do kantona - Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta - Federalni zavod za zapošljavanje
Ciljne grupe	Mikro mala i srednja preduzeća

Veza sa strateškim ciljem	2. OBNAVLJANJE I JAČANJE POZICIJE MSP-A U GLOBALNIM LANCIMA VRIJEDNOSTI
Naziv mjere	2.1.2. OLAKŠAVANJE PRISTUPA FINANSIJAMA ZA MMSP
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Ova mjera je u skladu sa preporukama Izvještaja o implementaciji Akta o malom biznisu (SBA – Small Business Act) koje se odnose na dimenziju 6. (Pristup finansiranju za MSP).</p> <p>Iako se u BiH već unapređuje pristup finansijama za MMSP, neophodno je i dalje preuzimati mjeru koje će omogućiti adekvatne aranžmane finansiranja biznisa koji će na njihove aktivnosti djelovati podsticajno.</p> <p>Posebnu pažnju potrebno je posvetiti omogućavanju finansiranja MMSP u ranijim fazama razvoja (start-up biznisi), kao što su rizični kapital, poslovni anđeli, crowdfunding i sl.</p> <p>Takođe, Izvještaj o implementaciji SBA ukazuje i na relativno nizak stepen finansijske pismenosti MMSP u BiH, što uključuje i slabu opštu informisanost o raznim oblicima finansijske podrške za poslovne aktivnosti.</p> <p>Prva grupa aktivnosti bi se bavila unapređenjem finansijske pismenosti privrednih subjekata – korisnika finansijskih usluga, uključujući i promociju već dostupnih finansijskih servisa i proizvoda, u saradnji sa bankama i mikrokreditnim organizacijama. Federacija BiH već ima razvijen pravni okvir i za trenutno slabo korištene finansijske aranžmane (leasing, faktoring) te bi poseban naglasak u promociji bio stavljen upravo na te proizvode. Razvio bi se i program seminara koji bi se usmjerio direktno na unapređenje finansijske pismenosti MMSP, sa posebnim fokusom na donosioce odluka (vlasnike, menadžere), kako bi lakše dobili odgovore na ključna pitanja u finansiranju svojih biznisa – (i) optimalna struktura finansiranja (nivo sopstvenih i tuđih sredstava, odnos kapital/dug, ročnost i iznose), (ii) struktura duga po ročnosti i iznosima, (iii) koliko sredstava je zaista potrebno, (iv) kako će se ta sredstva iskoristiti u firmi, (v) kako će se i iz kojih sredstava izvršiti povrat kredita te (vi) šta će firma moći učiniti ako ne može servisirati dug.</p> <p>Druga grupa aktivnosti bi se usmjerila na unapređenje pristupa finansijama za start-up biznise. Obuhvatilo bi se istraživanje mogućnosti i dobrih praksi za uvođenje novih modela finansiranja i ciljano informisanje i edukovanje MMSP i preduzetnika</p>

	<p>u ranim fazama biznisa o mogućnostima i uslovima korištenja novih modela finansiranja. To bi uključilo eventualnu organizaciju studijske posjete uspješnim udruženjima poslovnih arđela u Njemačkoj, sa ciljem njihovog povezivanja sa Gradom Zenica, zatim podršku uspostavi i korištenju crowdfunding platformi (sa pratećim poreskim i drugim olakšicama i podsticajima), a posebno bi se promovisali start-upi prema potencijalnim investorima, uz prethodno definisanu podršku inicijativama za ulaganje. Ova mjeru uključuje i podršku za uključivanje dijaspore i povratnika iz inostranstva u formiranje MMSP i unapređivanje poslovanja postojećih MMSP uz korištenje novih (i postojećih) modela finansiranja biznisa.</p> <p>-Treća grupa aktivnosti bi se fokusirala na unapređenje postojećih i stvaranje novih šema podrške usmijerenih ka MMSP, korisnicima kreditnih usluga banaka i mikrokreditnih organizacija (banke imaju izrazitu dominaciju na finansijskom tržištu BiH i mnoga MMSP sve svoje potrebe za finansijskim usluga zadovoljavaju isključivo kod banaka). Dio aktivnosti bi se odnosio na unapređenje postojećeg aranžmana Kreditno-garancijskog fonda (KGF) Ze-do kantona koji je operativan od 2008. godine, sa kreditima do 100.000,00 KM, na 4 godine (do 2 godine grejs perioda) sa k.s. 6 mj. EURIBOR + 2,5%, a napravljen je i Aneks kojim se predviđa plaćanje subvencija, pored davanja kredita.</p> <p>Također će biti obezbijeđen i program regresiranje kamata na kredite – realizacija aktivnosti u ovom području bit će usklađena sa aktivnostima nadležnih ministarstava na višim nivoima (kantoni, F BiH).</p> <p>Ovaj fond je namijenjen isključivo privrednim društvima, ne i obrtnicima, kojima bi također trebalo omogućiti pristup ovom fondu. Pristup KGF-u je potrebno omogućiti i obrtnicima i proširiti listu korisnika usluga KGF.</p> <p>Kreirali bi se i novi sistemi podrške, sa ciljem da se olakša, ubrza, pojednostavi i pojednostavi pristup finansijama MMSP sa područja Grada Zenice. Aktivnosti bi pokrivale: (i) subvenciju kamate za MMSP korisnike kredita, (ii) ograničavanje visine kamatnih stopa kroz posebne aranžmane sa komercijalnim bankama i MKO (npr. deponovanje sredstava do iznosa kredita plasiranih MMSP), (iii) garancije za plasirane kredite (pojedinačne garancije za kredite MMSP iz prioritetnih oblasti kao npr. start-upi, proizvodna MMSP, MMSP u ruralnim sredinama i sl.), (iv) kreditno-garancijske šeme, aranžmani sa poslovnim bankama i korištenje aktuelnih šema (npr. kreditne linije za MSP, za investicije, obrt, podršku izvozu, rast proizvodnje i usluga, poljoprivredu i preradu hrane i sl.) koje podržavaju i portfolio garancije, što je sve prisutniji trend u saradnji javnog i bankarskog sektora u zajedničkoj podršci sektoru MMSP.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjeru	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Rast broja start-upa, korisnika šema podrške pristupu finansijama	53 (2020)	50 (2027)
Razvojni efekat i doprinos mjeru ostvarenju strateškog cilja	Realizacija ove mjeru u srednjem i dugom roku treba da dovede do jačanja finansijske pozicije MMSP i rasta njihove aktivnosti, uključujući i rast investicija u privredne kapacitete i nove tehnologije, što bi kao posljedicu imalo rast prihoda i rast izvoza privrede Grada Zenice te rast zapošljavanja. To uzrokuje i stvaranje veće dodatne vrijednosti, jer će nove investicije i zapošljavanje omogućiti rast profitabilnosti i povećanje primanja, kako u obimu, tako i u prosjeku. Posebno je		

	značajno podizanje nivoa konkurentnosti MMSP koje će sa novim tehnologijama i efikasnijim finansiranjem sopstvenih aktivnosti biti u stanju osvojiti i nove proizvode/usluge i tržišta te se bolje pozicionirati u globalnim lancima vrijednosti.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 3.700.000,00 KM Izvor: <ul style="list-style-type: none">- Gradska uprava 700.000,00 KM- Kreditno-garancijski fond Vlade Ze-do kantona 3.000.000,00 KM
Period implementacije mjere	2021 – 2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	- Grad Zenica - Agencija ZEDA
Nosioci mjere	- Grad Zenica - Agencija ZEDA - Udruženja poslodavaca Zenice i FBiH - Privredna komora Ze-do kantona - Kreditno-garancijski fond Vlade Ze-do kantona - ASA banka, BBI banka i ostale partnerske komercijalne banke i MKO
Ciljne grupe	- MMSP sa područja Grada Zenice, posebno izvozno orijentisana MMSP i MMSP u početnim fazama razvoja

Veza sa strateškim ciljem	2. OBNAVLJANJE I JAČANJE POZICIJE MSP-A U GLOBALNIM LANCIMA VRIJEDNOSTI
Naziv mjere	2.2.1. OLAKŠAVANJE PRISTUPA STANDARDIZACIJI I PODRŠKA INTERNACIONALIZACIJI MSP KROZ FINANSIJSKU I STRUČNU PODRŠKU
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Ova mjera je u skladu sa preporukama iz Izvještaja o implementaciji Akta o malom biznisu (SBA – Small Business Act) koje se odnose na dimenziju 7 (Standardi i tehnički propisi) i na dimenziju 10 (Internacionalizacija MSP-a). Mjera se zasniva na Zakonu o poticanju razvoja male privrede FBiH te na dijelu aktivnosti koje kroz poticajne mjere već realizuju Grad Zenica, Agencija ZEDA i Vlada Ze-do kantona, uključujući i kapacitete Centra za podršku poduzetnicima sa LIND laboratorijom za testiranje sigurnosti, koji djeluju u okviru Agencije ZEDA.</p> <p>Implementacijom ove mjere treba da se u znatnoj mjeri olakša izvoz MSP-a na zahtjevna inostrana tržišta, u skladu sa EU direktivama novog pristupa.</p> <p>Prva grupa aktivnosti uključuje podršku za uvođenje odgovarajućih tehničkih standarda koji predstavljaju neophodan uslov za izvoz proizvoda i usluga na jedinstveno tržište EU. Ova grupa aktivnosti se sastoji od sljedećih glavnih aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Raspisivanje godišnjeg javnog poziva za dodjelu bespovratnih finansijskih sredstava za uvođenje (primjenu zahtjeva) tehničkih standarda i primjenu drugih zahtjeva domaćih i inostranih partnera (npr. nabavka posebnih softvera) u MSP; - Evaluacija ispunjenosti uslova i kriterija; - Obaveštanje i ugovaranje; - Izvještavanje, monitoring i evaluacija.

	<p><i>Napomena: pri razradi i realizaciji ove grupe aktivnosti mogu se iskoristiti preporuke iz policy studije koja opisuje harmonizovani instrument za finansijsku podršku uvođenju standarda u BiH (https://edabl.org/zasto-i-kako-podrzati-uvodjenje-tehnickih-standarda-u-preduzecima-policy-studija/)</i></p> <p>Druga grupa aktivnosti se odnosi na ciljanu podršku za povećanje konkurentnosti MSP (sa fokusom na perspektivne sektore kao što su sektori prerađivačke industrije, stručnih, naučnih i tehničkih djelatnosti), podrška će biti usmjerena na sljedeća područja djelovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uvođenje novih tehnologija i novih proizvoda u MSP - Zaštita intelektualnog vlasništva - Primjena međunarodnih standarda i certificiranje - Unaprjeđenje sistema kontrola kvaliteta - Podrška za izvoz i internacionalizaciju privrede - Nabavka posebnih softvera - Povezivanje sa bh. dijasporom za investicije i prenos iskustava investitora i privrednika iz dijaspore na domaće privrednike - Formiranje mreža poduzetnika i povezivanje s internacionalnim mrežama - Privlačenje FDI, a posebno investicija iz EU radi supstitucije dobavljača iz Kine i repatrijacije investicija u EU (posebno sa aspekta saniranja posljedica pandemije) - Pronalazak alternativnih tržišta (kupaca i dobavljača) te alternativnog asortimana (posebno s aspekta saniranja posljedica pandemije) 		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Rast bruto dodane vrijednosti izvozno orientisanih preduzeća	208,70 mil. KM (2019)	260,00 mil. KM (2027)
	Poboljšanje SBA profila BiH u dimenziji 7.3. (Pristup MSP-a standardizaciji)	2,30 (2019)	3,50 (2027)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju strateškog cilja	Provođenje mjere će dovesti do rasta učešća MMSP u definisanju standarda i njihovog povećanog preuzimanja i uvođenja. U srednjem i dugom roku to treba da dovede do rasta izvoza privrede Grada Zenice, zato što će preduzeća moći da ispunе osnovni uslov za izvoz na zahtjevna tržišta EU, ali i drugih zemalja, u pogledu ispunjavanja tehničkih standarda za proizvode. Takođe, realizacija mjerice treba da dovede i do stvaranja veće dodatne vrijednosti, jer će se smanjiti ovisnost o posrednicima na međunarodnim tržištima, koja se trenutno manifestuje u vidu tzv. trgovačkih standarda, kada su domaća preduzeća prinudena da dodatno plaćaju plasman proizvoda pod standardom posrednika.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<ul style="list-style-type: none"> - Iznos: 2.100.000,00 KM - Izvor: Ministarstvo za privrodu Ze-do kantona 		
Period implementacije mjerice	2021 – 2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjerice	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Agencija ZEDA 		

Nosioci mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Agencija ZEDA - Ministarstvo za privredu Ze-do kantona - Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Ze-do kantona - Partneri (VTK BiH, Revicon itd.) - REZ - MMSP i NVO
Ciljne grupe	Izvozno orijentisana preduzeća

Veza sa strateškim ciljem	2. OBNAVLJANJE I JAČANJE POZICIJE MSP-A U GLOBALNIM LANCIMA VRIJEDNOSTI
Naziv mjere	2.2.2. POTICAJI ZA ZAPOŠLJAVANJE
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Za podršku privrednom razvoju, kao i rješavanje problema nezaposlenosti, potrebno je obezbijediti programe poticaja za zapošljavanje, kako za preduzeća tako i za obrtnike i tradicionalne zanate. U skladu sa potrebama privrede, neophodno je unaprijediti kvalitet ponude kadrova na tržištu rada, kroz programe prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolovanja.</p> <p>Pažnja će biti usmjerena na programe zapošljavanja marginalizovanih grupa (žene, mlade, invalidne osobe i sl.). Pored programa zapošljavanja, u cilju promocije i jačanje poduzetništva, biće realizovani programi samozapošljavanju i podrške start-up biznisima. S aspekta negativnih utjecaja pandemije, neophodno je pored subvencija za očuvanje zaposlenosti, intenzivirati i poticaje za nova zapošljavanja, uz ostale mјere za revitalizaciju poslovnih aktivnosti na području Ze-do kantona. Podrške zapošljavanju i samozapošljavanju će obuhvatiti sljedeće programe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poticaji za nova zapošljavanje - Poticaji za start-up (samozapošljavanje) - Poticaji za tradicionalne zanate - Poticaji za samozapošljavanje - Poticaji za deficitarne djelatnosti - Podrška preduzetništvu marginalizovanih grupa: mladim, ženama i invalidnim osobama koje se bave preduzetništvom - Podrška programima prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolovanja - Razvoj znanja i vještina kroz neformalne programe edukacije - Podrška nezaposlenim osobama sa kreativnim poduzetničkim idejama u vidu grupnog i individualnog informisanja- podrška za kreiranje individualnog plana zapošljavanja. - Inicijativa za usaglašavanje kriterija po javnim pozivima programa za poticanje zapošljavanje objavljenih od strane Federalnog zavoda za zapošljavanje i Službe za zapošljavanje Ze-do kantona - usaglašavanje kriterija po javnim pozivima programa za poticanje

	razvoja privrede objavljenih od strane Grada Zenica. Već usvojeni Program unapređenja privrede Grada Zenica predviđa finansijsku podršku i podsticanje novog zapošljavanja u postojećim i novootvorenim biznisima. Za period 2020 – 2021 predviđena je realizacija projekta „Sinergijom do lakšeg zapošljavanja u Ze-do kantonu“.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Smanjena formalna stopa nezaposlenosti		
Razvojni efekat i doprinos mjeri ostvarenju strateškog cilja	<ul style="list-style-type: none"> - Poticaji će povećati broj zaposlenih na području grada, naročito u zanimanjima za kojima trenutno postoji najveća potražnja, prvenstveno kod izvozno orijentisanih MMSP (zavarivači, CNC operateri, programeri, šivači i sl.). Poboljšaće se i kvalitet radne snage i doći će do rasta aktivnosti izvozno orijentisanih MMSP, što će pratiti i njihov rast profitabilnosti i konkurentnosti, jačajući njihov položaj u globalnim lancima vrijednosti. 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>- Iznos: 6.895.000,00KM Izvor: <ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica 1.120.000,00 KM - Ministarstvo privrede ZDK 900.000,00 KM - Zavod za zapošljavanje Ze-do kantona 4.875.000,00 KM </p>		
Period implementacije mjeri	2021 – 2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjeri	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica 		
Nosioci mjeri	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Agencija ZEDA - Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta - Federalni zavod za zapošljavanje - Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Ze-do kantona, - Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Ze- do kantona - Udruženja poslodavaca Zenice i FBiH - Privredna komora Ze-do kantona - Partneri - MMSP i NVO 		
Ciljne grupe	<ul style="list-style-type: none"> - MMSP na području Grada Zenica 		

⁹ Izvor podataka: Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBIH u 2019. godini, Federalni zavod za programiranje razvoja.

4.2.3. Razrada mjera za Strateški cilj 3. Poboljšanje privredne strukture uz povećanje udjela znanjem intenzivnih proizvoda/usluga i sektora¹⁰

STRATEŠKI CILJ 3. POBOLJŠANJE PRIVREDNE STRUKTURE UZ POVEĆANJE UDJELA ZNANJEM INTENZIVNIH PROIZVODA/USLUGA I SEKTORA	Rast bruto-dodane vrijednosti MSP-a	238,10 milion KM (2019)	Najmanje za 25% (2027)
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU STRATEŠKOG CILJA			
3.1.1 PODRŠKA INOVACIJAMA I DIGITALIZACIJI U MSP, E-TRGOVINI I SARADNJI MSP SA ISTRAŽIVAČKO – RAZVOJnim INSTITUCIJAMA			
3.1.2 PODRŠKA RAZVOJU I PRIMJENI POSLOVNIH I STRUČNIH VJEŠTINA ZA MSP			
3.2.1 PODRŠKA PREDUZEĆIMA ZA ENERGETSKU EFIKASNOST (EE), ENERGETSKI MENADŽMENT (EM) I INVESTICIJE U OBNOVLJIVE IZVORE ENERGIJE (OIE)			
3.2.2 TEHNIČKA I FINANSIJSKA PODRŠKA RAZVOJU PROJEKATA IZ DOMENA PREHRAMBENO-PRERAĐIVAČKE DJELATNOSTI			

Veza sa strateškim ciljem	3. POBOLJŠANJE PRIVREDNE STRUKTURE UZ POVEĆANJE UDJELA ZNANJEM INTENZIVNIH PROIZVODA/USLUGA I SEKTORA
Naziv mjere	3.1.1. PODRŠKA INOVACIJAMA I DIGITALIZACIJI U MSP, E-TRGOVINI I SARADNJI MSP SA ISTRAŽIVAČKO – RAZVOJnim INSTITUCIJAMA
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Uvođenje inovacija je zahtjevno i istraživanja u BiH pokazuju da MSP nemaju dovoljne kapacitete za razvoj novih proizvoda, unapređenje i digitalizaciju procesa i nove marketinške pristupe, kao i da je malo vjerovatno da će preduzeća vremenom razviti interne kapacitete do nivoa kad im eksterna podrška ne bi bila potrebna. Zbog toga trebaju stručnu i finansijsku podršku.</p> <p>Stručna podrška predstavlja izazov jer je ponuda na lokalnom tržištu ograničena, ali je relativno nizak i nivo informisanosti preduzeća o kapacitetima fakulteta i institucija za pomoć pri razvoju proizvoda ili usvajanja tehnologije, kao i dostupnim uslugama konsultanata, ali i kapacitetima drugih MSP. Iz ovog razloga treba intenzivirati povezivanje MSP sa konsultantima i institucijama, kao što su npr. Institut Kemal Kapetanović ili mašinski fakultet – Odsjek za dizajn i tehnologiju, organizovanjem prezentacija njihovih kapaciteta prema MSP. Istovremeno, treba raditi i na jačanju kapaciteta koji pružaju potrebnu podršku MSP u dizajnu i razvoju novih proizvoda, unapređenju i digitalizaciji procesa, te implementaciji novih marketinških strategija. Razvoj Informacionog sistema kompanija (ISK), odnosno baze podataka o privrednim subjektima, će olakšati poslovnu saradnju sa drugim firmama u Zenici i Ze-do kantonu.</p> <p>Organizovane posjete spacialističkim sajmovima i događajima koji su namijenjeni IT sektoru i digitalizaciji Sajmovi predstavljaju značajan izvor inovacija u MSP i potrebno je nastaviti podržavati odlaske lokalnih preduzeća na inostrane sajmove i</p>

¹⁰ Misli se prvenstveno na sektor informaciono-komunikacionih tehnologija, istraživanja i razvoja, dizajna, usluga za razvoj poslovanja i sl.

	<p>ohrabrivati prezentacije novih tehnologija MSP. ali i nastaviti podržavati Zenički privredni sajam (ZEPS).</p> <p>Gledajući IT sektor na nivou Federacije BiH on bilježi značajan izvoz, i sa svojim proizvodima i uslugama ne zaostaje za konkurencijom iz razvijenih zemalja. IT sektor vrlo brzo generiše veliki broj visokokvalifikovanih i iznad prosječno plaćenih radnih mjesta, uz konstantno investiranje u nove tehnologije i nove proizvodne. U tom smislu neophodno je promovisati i stimulisati ulaganja u istraživanje i razvoj u IKT sektoru, kako bi se razvila tehnološka osnova za provođenje četvrte industrijske revolucije, razvijalo društvo i ekonomija FBiH u svim aspektima, te omogućila lakša EU integracija. Značajne poticaje je moguće ostvariti kroz uključivanje BiH u velike EU pilot projekte finansirane iz programa za konkurentnost i inovacije .Iako IT industrija u Gradu Zenica nije na zadovoljavajućem stepenu razvoja, studijski program za softversko inženjerstvo, start-up inkubatori i agilne institucije podrške predstavljaju dobar osnov za njen razvoj. U narednom koraku je potrebno IT sektor usmjeriti i ka lokalnim tradicionalnim industrijama i razviti njihove usluge prema MSP. Kroz program podrške, iniciranjem zajedničkih projekata i događaja koji objedinjuju IT i tradicionalne sektore, može se podržati primjena IT u savremenizaciji poslovanja svih privrednih grana (digitalizacija i automatizacija: Internet of Things, Machine Learning, Artificial Intelligence). Inkubatori i habovi su dobra mjesta susreta IT i naprednih tehnoloških firmi sa institucijama, akademskom zajednicom, ali i regionalnim akterima. U ovom trenutku Grad Zenica IT sektoru može podržati prije svega ponudom prostornih jedinica u okviru Tehnološkog parka Zenica. Trenutno je dostupno 20 prostora u okviru Ankesa „A“ koji je funkcionalan, te novih 35 prostora Anekса „B“ Tehnološkog parka koji će biti uspostavljeni kroz implementaciju i sufinsiranje u okviru projekta iNnovaNet-Innovative technologies for stronger businesses and improved business environment – Inovativne tehnologije za jače kompanije i poboljšano poslovno okruženje iz Interreg IPA Programa prekogranične saradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014. – 2020.</p> <p>Upravo na ovaj način IT kompanije ili start up-ovi, smješteni na jednim mjestu, s ciljem boljega umrežavanja i sticanja novih sposobnosti mogu u budućnosti ponuditi i adekvatna rješenja i proizvode domaćoj privredi. Generalno, IT sektor pronašao je svoju snagu u manjim, ali visoko profesionalnim projektima koje kompanije obavljaju samostalno.</p> <p>U okviru ove mjere, također je potrebno je intenzivirati aktivnosti edukacije menadžmenta MSP i njihovih radnika Grada Zenice kako bi se informisali o tome kako će podići svoju konkurentnost ukoliko prihvate koncept e-poslovanja i e-trgovine, zatim da zaposleni kroz edukacije dobiju znanja o načinu uvođenja ovog koncepta u njihove firme i da im se pruži konsultantska pomoć pri izboru IT opreme i softverskih rješenja. Također fokus treba da bude na podršci u dijeljenju znanja u različitim oblastima kao što su SEO (Search Engine Optimization), Copywriting vještine, digitalni marketing, digitalni finansijski menadžment (priznavanja upotrebe postojećih digitalnih alata za finansijski menadžment) i sl. Agencija ZEDA u saradnji sa Gradom Zenica u periodu 2018-2020. realizovala je različite programe edukacija upravo iz pomenutih oblasti i to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • AutoCAD-a, • SolidWorks, • osnova CNC programiranja i rukovanja CNC mašinama,
--	---

- digitalnog marketinga,
- edukacija iz TOWER softvera,
- web programiranja, WordPressa,
- 3D modeliranje,
- 3D printanje,
- fusion 360,
- programiranje za početnike
- korištenju google alata za MSP
- Office 365
- CRM za firme
- ERP rješenja za firme
- izrada web stranica

U Planovima rada Agencije za naredne godine oblast digitalizacije, inovacija i novih tehnologija kroz jačanje infrastrukture (opreme, mašina i software) te organizaciju novih programa edukacije upravo pomenute oblasti želi dodatno

Jedan od mogućih načina je podrška putem vaučer-šeme kroz koju bi se sufinansiralo korištenje usluga za razvoj poslovanja za MSP (razvoj proizvoda, razvoj procesa, organizacioni razvoj, digitalizacija, prelaz na e-trgovinu i sl.), organizovanje prezentacija novih tehnologija i nove opreme za MSP, zajednički projekti istraživačko-razvojnih (obrazovnih) institucija i MSP u funkciji unapređivanja poslovanja, novih proizvoda, procesa i organizacionih modela. Vaučer-šema obuhvata sljedeće glavne aktivnosti:

- Raspisivanje godišnjeg javnog poziva za sufinansiranje korištenja usluga za razvoj poslovanja za MSP (razvoj proizvoda, razvoj procesa, organizacioni razvoj, digitalizacija, prelaz na e-trgovinu i sl.), organizovanje prezentacija novih tehnologija i nove opreme za MSP, zajednički projekti istraživačko-razvojnih (obrazovnih) institucija i MSP u funkciji unapređivanja poslovanja, novih proizvoda, procesa i organizacionih modela;
- Evaluacija ispunjenosti uslova i kriterija;
- Obavještavanje i ugovaranje;
- Izvještavanje, monitoring i evaluacija.

Implementacijom ove mjere treba da se u znatnoj mjeri olakša uvođenje inovacija u poslovanje MSP-a i njihov prelaz na proizvode i poslovne modele koji donose veću dodanu vrijednost i omogućuju uklapanje u nove globalne razvojne trendove i lance vrijednosti.

Jedna od aktivnosti u okviru ove mjere se odnosi i na uspostavljanje intenzivne saradnje institucija i MSP u pripremi projektnih prijedloga na otvorene javne pozive za podršku digitalizaciji i inovacijama.

Takođe, kroz projekat InnovaNET (CBC) će biti obezbjeđen set edukacija za 3D modeliranje, centar za robotiku i platformu za edukaciju.

Pored toga u segmentu razvoja saradnje MSP sa naučno istraživačkim institucijama planirana je dalja modernizacija opreme i usluga ovih institucija, stručna podrška privrednim subjektima u procesima uvođenja standarda, novih tehnologija, novih proizvoda i kontrole kvaliteta te razvoj tržišta usmjerenih znanja i digitalnih znanja i vještina.

Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije će obuhvatiti sljedeća područja djelovanja:

- Podrška digitalnoj transformaciji malih i srednjih preduzeća

	<ul style="list-style-type: none"> - Unapređenje digitalnih znanja i vještina u privredi - Podrška preduzećima u IT sektoru za kreiranje i izvoz digitalnih rješenja - Vaučer program za inovacije: Vaučer program za inovacije predstavlja podršku MSP s ciljem da se obezbijedi razvoj novog proizvoda, usluge ili procesa direktnim korištenjem usluga poslovnih i/ili pravnih subjekata (univerziteti, istraživački instituti, konsultanti i eksperti iz različitih oblasti koje djeluju u okviru poslovnih subjekata, odnosno u okviru privrednih društava ili samostalnih preduzetničkih radnji). Prioriteti vaučer programa se odnose na projekte i aktivnosti čijom realizacijom se ostvaruje dimenzija 8b. Inovacijska politika za MSP, koja predstavlja jednu od dimenzija u europskom Okvirnom zakonu o malom biznisu (Small Business Act) i Indeksu politika za mala i srednja preduzeća. 		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Rast broja preduzeća sa uvedenim inovacijama (proizvoda, procesa, organizacije, digitalizacije, e-trgovine...)	0 (2020)	4 (2027)
Razvojni efekat i doprinos mјere ostvarenju strateškog cilja	<ul style="list-style-type: none"> - Provođenje ove mјere u srednjem i dugom roku treba da dovede do rasta bruto-dodane vrijednosti, zahvaljujući inovacijama proizvoda, procesa, organizacije, te digitalizaciji i prelazu na e-trgovinu, čime će se olakšati uključivanje i održavanje u novim lancima vrijednosti. Takođe, realizacija mјere treba da dovede do rasta prihoda od izvoza. 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>Iznos: 1.300.000,00 KM Izvor: Ministarstvo za privredu Ze-do kantona (mјere iz Strategije razvoja Ze-do kantona za period 2021- 2027. godina: 1.1.2 i 1.1.3) 1.000.000,00 KM Grad Zenica i ZEDA kroz zajedničke projekte prema stranim donatorima 300.000,00 KM</p>		
Period implementacije mјere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mјere	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Agencija ZEDA 		
Nosioci mјere	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Agencija Zeda - Ministarstvo za privredu Ze-do kantona - REZ - Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte Ze-do kantona - VTK BiH - Univerzitet u Zenici 		
Ciljne grupe	<ul style="list-style-type: none"> - Inovativna preduzeća - Pružaoci usluga za razvoj poslovanja 		

Veza sa strateškim ciljem	3. POBOLJŠANJE PRIVREDNE STRUKTURE UZ POVEĆANJE UDJELA ZNANJEM INTENZIVNIH PROIZVODA/USLUGA I SEKTORA
Naziv mjere	3.1.2. PODRŠKA RAZVOJU I PRIMJENI POSLOVNIH I STRUČNIH VJEŠTINA ZA MSP
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Ova mjera je usklađena sa preporukama iz Izvještaja o implementaciji Akta o malom biznisu (SBA – Small Business Act) koje se odnose prvenstveno na dimenziju 5.a „Usluge poslovne podrške za MMSP“, a djelimično na dimenzije 8.a „Preduzetničke vještine“ i dimenziju 1, pod-dimenziju „Preduzetničko učenje“.</p> <p>Poslovne i stručne vještine za MMSP treba da se obezbijede prvenstveno kroz adekvatnu primjenu usluga poslovne podrške (BSS – Business Support Services) koje obuhvataju dijapazon od diseminacije opštih informacija pa do usluga savjetovanja, obuke, mentoringa i tehničkih usluga. Uglavnom su usmjerene na povećanje produktivnosti MMSP, ali imaju dokazan pozitivan uticaj i na generisanje zapošljavanja, izvoz i investicije, dok statistička istraživanja dovode u direktnu vezu obuku uz rad sa povećanjem poslovnih prihoda te povećanjem stope preživljavanja MMSP (smanjuje se broj ugašenih MMSP). Usluge poslovne podrške su vrlo bitne za početak rada MMSP, njihov opstanak, produktivnost, konkurentnost i rast, pošto im pomažu da prevladaju izazove u području upravljanja i tehničkih vještina, sa fokusom na pristup tržištu, nove i/ili unaprijeđene tehnologije i proizvode te odgovarajuće finansijske mehanizme. Samim tim su i definisane oblasti u kojima je neophodno obezbijediti podršku za MMSP, a potrebno ih je posebno fokusirati i na one grupacije MMSP za koje se očekuje da imaju najizraženiju potrebu u tom pogledu – početne poslovne aktivnosti (start-up firme) i žene preuzetnice.</p> <p>Usluge poslovne podrške moguće je obezbijediti od strane javnog sektora, kroz postojeći institucionalni sistem, ili od strane privatnog sektora, profesionalnih tijela koje pružaju te usluge na slobodnom tržištu. Tokom perioda 2004 – 2019, na području Ze-do kantona postojale su usluge savjetovanja iz sfere preduzetništva, što će se obezbijediti i za naredni period. Za uspjeh mjere neophodno je i unapređenje praktične nastave u redovnom obrazovanju i formalnom obrazovanju odraslih, u cilju razvoja vještina i kompetencija radne snage neophodnih u savremenim procesima rada. Svakako, uloga javnog sektora je ključna te bi realizacija ove mjere podrazumijevala sljedeći niz aktivnosti:</p> <p>(i) Unapređenje usluga poslovne podrške će se postići provođenjem analiza potreba MMSP i postojeće ponude usluga poslovne podrške za MMSP. Grad Zenica i Agencija ZEDA pružaju usluge poslovne podrške te je značajno dobiti povratnu informaciju u kom obimu su one prilagođene potrebama MMSP te u kojem obimu bi se iste trebale proširiti, izmjeniti ili prilagoditi trenutnom stanju. Prikupljanje ovih informacija se vrši kroz različite vrste anketiranja zeničkih privrednika, od kojih se najveći akcenat treba staviti na anketiranje ličnim kontaktom uposlenika lokalne zajednice sa privrednicima, čime se stvara odnos povjerenja između lokalne zajednice i privatnog sektora, te je prikupljanje informacija iscrpljnije i tačnije. Pored navedenog načina, anketiranje će se, u skladu sa potrebama i općom situacijom, vršiti i putem online formi, kao i telefonskim putem. Ovakve i slične analize se vrše periodično i taj kontinuitet će</p>

	<p>biti nastavljen i u periodu važenja ove Strategije. Potrebno je uraditi analizu i za tržište usluga koje pruža privatni sektor.</p> <p>Analizom potreba za specifičnim obukama (TNA - Training Needs Analysis), uz podršku udruženja poslodavaca i komorskog sistema će se dobiti smjernice za organizovanje edukacija i obuka koje će biti dostupe MMSP. Ove informacije je poželjno dopuniti i analizom postojećeg nastavnog (srednjoškolskog) kurikuluma i kapaciteta nastavnog kadra, kao i informacijom o aktivnostima, trenutno dostupnim, a i planiranim u ovoj oblasti sa nivoa Federacije BiH i Ze-do kantona (aktivnosti poslovne podrške u Federaciji BiH se uglavnom usmjeravaju i podržavaju od FMRPO, u saradnji sa razvojnim agencijama na kantonalm nivou). Potrebno je analizirati i trenutno stanje po pitanju monitoringa i evaluacije te upravljanja kvalitetom usluga, što je jedna od oblasti koje su najslabije ocijenjene u Izvještaju o implementaciji Akta o malom biznisu.</p> <p>(ii) Na osnovu analitičkih informacija potrebno je planirati i dizajnirati usluge poslovne podrške, kako one koje će pružati javni sektor (institucionalni kapaciteti Grada Zenice, zajedno sa kantonalnim i entitetskim kapacitetima), tako i one koje će MMSP moći dobiti od privatnog sektora, uglavnom po principu sufinansiranja dijela troškova od strane javnog sektora, jer glavnu prepreku za korištenje usluga poslovne podrške za MMSP u BiH često čini cijena usluga koju MMSP ne mogu ili ne žele podnijeti. Shodno zaključcima Izvještaja o implementaciji Akta o malom biznisu, za očekivati je da će se usluge poslovne podrške grupisati kao:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) opšte informacije (uključujući razradu modela on-line informisanja i stimulacije MMSP da saznaju potrebne informacije i stimulišu se da da prime neophodnu podršku); b) obuke (kroz mrežu institucija javnog sektora i od pružalaca usluga na komercijalnoj osnovi, uz podršku javnog sektora kroz sistem sufinansiranja, vaučer sistem i sl., kako se već definiše kao mjera podrške). c) mentoring i konsalting (uglavnom od strane komercijalnih pružalaca usluga, uz podršku javnog sektora i/ili u okviru međunarodno podržanih projekata). <p>Uz tehničke vještine za pojedine oblasti, usluge treba da unaprijede znanja i vještine MMSP u oblasti upravljanja i preduzetništva generalno, kao i u oblasti pristupa tržištima, digitalizacije, inovacija, zelene ekonomije, internacionalizacije poslovanja itd. Svakako je pri dizajnu mjera potrebno voditi računa o neophodnosti postojanja on-line platforme sa pregledom svih raspoloživih usluga, kao i o omogućavanju, kad je god to moguće, provođenja mjera kroz neku od e-learning platformi.</p> <p>(iii) Monitoring i evaluacija, sa prvenstvenim ciljem stalnog prilagođavanja strukture usluga poslovne podrške aktuelnim potrebama MMSP, kao i osiguranja adekvatnog nivoa kvaliteta pruženih usluga, kako za usluge koje pruža javni sektor, tako i za usluge koje pruža komercijalni sektor kroz šeme kofinansiranja.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj MMSP korisnika obezbjeđenih usluga poslovne podrške	0 (2020)	100 (2027)

	Broj novih komercijalnih pružalaca usluga poslovne podrške	0 (2020)	3 (2027)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju strateškog cilja	<ul style="list-style-type: none"> - Provođenjem ove mjere povećaće se produktivnost i konkurentnost MMSP Grada Zenice, što će poboljšati i njihov položaj u globalnim lancima vrijednosti i posljedično dovesti do porasta izvoza i prihoda. Osim toga, doći će do generisanja novog zapošljavanja i rasta investicija, a povećaće se i stopa preživljavanja MMSP te podstići njihov dalji rast. Omogućiće se brži razvoj ranjivih grupa MMSP poput start-upa ili ženskog preduzetništva, a sektor MMSP će pojačati nivo digitalizacije i inovacija, kao i primjene zelene ekonomije i novih tehnologija, što ih dodatno podiže u sistemu globalnih lanaca vrijednosti. 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 45.000,00 KM Izvor: Grad Zenica Agencija ZEDA (kroz redovne aktivnosti i projekte)		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Agencija ZEDA 		
Nosioci mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Agencija ZEDA - Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Ze-do kantona - REZ - Srednje stručne škole - Udruženja poslodavaca Zenice i FBiH - Privredna komora Ze-do kantona - MMSP i NVO 		
Ciljne grupe	<ul style="list-style-type: none"> - MMSP na području Grada Zenica - Pružaoci usluga poslovne podrške 		

Veza sa strateškim ciljem	3. POBOLJŠANJE PRIVREDNE STRUKTURE UZ POVEĆANJE UDJELAZNANJEM INTENZIVNIH PROIZVODA/USLUGA I SEKTORA
Naziv mjere	3.2.1. PODRŠKA PREDUZEĆIMA ZA ENERGETSKU EFIKASNOST (EE), ENERGETSKI MENADŽMENT (EM) I INVESTICIJE U OBNOVLJIVE IZVORE ENERGIJE (OIE)
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Ovom mjerom se umanjuje negativan uticaj industrije na okolinu, s jedne strane, te pomaže preduzećima da postepeno izvrše transformaciju svog poslovanja, tako da ono postane ekološki prihvatljivo i skladnije uklapljen u rastuće globalne zahtjeve za energetskom efikasnošću i korištenjem energije iz obnovljivih izvora, koji sve više postaju uslov bez kojeg se ne može poslovati u međunarodnim lancima vrijednosti. Pored toga, rad lokalne zajednice na ovim temama je opravдан jer on dokazano

	<p>povećava ne samo profitabilnost MSP nego i njihovu produktivnost i konkurentnost. Mjera uključuje ciljano informisanje MSP o mogućnostima i uslovima javnih poziva kojima se (su)finansiraju mjere EE, EM i OIE. Mjera, pored navedenog, uključuje i plan za izradu Studije izvodljivosti organizovanog utopljavanja starijih poslovnih i stambenih objekata Zenici sa stimulativnim subvencijama troškova korisnicima i vlasnicima objekata, kao i subvencije projekata energetskih audit u SME, utopljavanja starijih poslovnih i stambenih objekata u skladu sa Studijom izvodljivosti. Pored navedenog, mjera ima za cilj pružanje podrške projektima kojima bi se poboljšao okolinski aspekt iskorištenja energetskih potencijala i smanjenja emisija (auditi, izmjene u tehnologijama i sl.) .</p> <p>Radit će se na doprinosu uspostavi održivosti sistema upravljanja prirodnim resursima kroz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zaštitu prirodnih resursa, • održivi razvoj eksploatacije prirodnih resursa, • uvođenje novih metoda upravljanja prirodnim resursima 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj podržanih projekata za ulaganja u EE i OIE	0 (2020)	10 (2027)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju strateškog cilja	<ul style="list-style-type: none"> - Provođenje ove mjere u srednjem i dugom roku treba da dovede do rasta bruto-dodane vrijednosti, zahvaljujući energetskim uštedama i većoj konkurentnosti u globalnim lancima vrijednosti. Takođe, realizacija mjere treba da dovede do rasta prihoda od izvoza, kao i do napretka BiH u implementaciji SBA (dimenzije 9). 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>Iznos: 8.000.000,00 KM Izvor: -Ministarstvo za privredu Ze-do kantona 5.000.000,00 KM -Fond za zaštitu okoliša FBiH 3.000.000,00 KM</p>		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Agencija ZEDA 		
Nosioci mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Agencija ZEDA - Ministarstvo za privredu Ze – do kantona - Fond za zaštitu okoliša 		
Ciljne grupe	Srednja i velika preduzeća		

Veza sa strateškim ciljem	3. POBOLJŠANJE PRIVREDNE STRUKTURE UZ POVEĆANJE UDJELA ZNANJEM INTENZIVNIH PROIZVODA/USLUGA I SEKTORA
Naziv mjere	3.2.2. TEHNIČKA I FINANSIJSKA PODRŠKA RAZVOJU PROJEKATA IZ DOMENA PREHRAMBENO-PRERAĐIVAČKE DJELATNOSTI
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Finansijska podrška za razvoj prehrambeno-prerađivačke djelatnosti će biti pružana kroz Program mjera za unapređenje poljoprivrede na području Grada Zenica. Podrška će se ogledati kako u vidu podsticaja za biljnu i animalnu proizvodnju, tako i u vidu sufinansiranja za kapitalna ulaganja, kao što su proširenje proizvodnje, nabavka novih mašina i mehanizacije, sufinansiranje projekata i sl.</p> <p>U cilju unapređenja kvaliteta i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje područja djelovanje, pored unapređenja sistema poticaja, će obuhvatiti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Podršku udruživanju poljoprivrednika, formiranju i jačanju zadruga, te ukrupnjavanje (gdje postoje mogućnosti), - Jačanje lanca vrijednosti u proizvodnji hrane i uspostavljanje klastera proizvodnje hrane, - Podrška certifikaciji kvaliteta poljoprivrednih proizvoda i organskoj proizvodnji, - Podrška uvođenju standarda u poljoprivredno-prehrambenoj proizvodnji (Halal, HASAP, ISO itd.), - Podrška izvozu i većem stepenu finalizacije poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, - Podrška supstituciji uvoza sirovina, poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, - Promocija i brendiranje domaće poljoprivredne i prehrambene proizvodnje uz podršku sajmovima poljoprivrede koji se održavaju na području Ze-do kantona i učešću na sajmovima poljoprivrede u regionu. <p>U cilju unapređenju poljoprivredne infrastrukture i zaštite poljoprivrednog zemljišta potrebno je hitno djelovanje u sljedećim područjima:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Podrška izgradnji sistema navodnjavanja - Podrška izgradnji mreže protugradne zaštite - Podrška izgradnji infrastrukture u sektoru stočarstva - Unapređenje upravljanja javnim poljoprivrednim zemljištem - Poticaji za zaštitu i uređenje poljoprivrednog zemljišta - Suzbijanje širenja ambrozije <p>U cilju razvoja ruralne infrastrukture i dostupnosti usluga u ruralnim područjima, aktivnosti će obuhvatiti sljedeća područja djelovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja i rekonstrukcija putne infrastrukture u ruralnim područjima - Izgradnja i rekonstrukcija vodovodne infrastrukture u ruralnim područjima - Izgradnja i rekonstrukcija kanalizacijske mreže u ruralnim područjima - Ulaganja u društvenu infrastrukturu ruralnih područja (za sport, kulturu i sl.) - Unapređenje dostupnosti usluga u ruralnim područjima

Ključni strateški projekti	<ul style="list-style-type: none"> - Poticaji za poljoprivrednu proizvodnju sa prilagođenim kriterijima, uključujući poticaje za investicije i tehničko-tehnološko opremanje prehrambeno – prerađivačkih MSP i poljoprivrednih gazdinstava - Podrška izgradnji otkupnih centara/jedinica 	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		<ul style="list-style-type: none"> - Prehrambeno-prerađivačka MSP su unaprijedila proizvodnju i više koriste dostupnu podršku - Unaprijeđene interakcije među preduzećima i sa institucijama podrške 	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Povećan prihod poljoprivrednih i prehrambeno-prerađivačkih MSP	39,70 miliona (2019)	60,00 miliona (2027)
	Rast broja proizvođača: Broj novoregistrovanih fizičkih lica poljoprivrednika godišnje	125 godišnje	150 godišnje (1050 novoregistrovanih za cijeli period važenja Strategije)
	Broj novoregistrovanih obrta u poljoprivrednoj i prehrambeno-prerađivačkoj djelatnosti godišnje	10 godišnje	15 godišnje (105 novoregistrovanih za cijeli period važenja Strategije)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<ul style="list-style-type: none"> - Provođene ove mjere treba da pruži podršku prehrambeno-prerađivačkim MSP u unapređenju svoje proizvodnje, uvođenju novih tehnologija, većem korištenju dostupne podrške, unapređenju interakcija sa drugim preduzećima i institucijama i sl. 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>Iznos: 54.800.000,00 KM Izvor: Grad Zenica 42.000.000,00 KM Ministarstvo za privredu Ze-do kantona (mjere iz Strategije razvoja Ze-do kantona za period 2021- 2027. godina: 1.2.1, 1.2.2, 1.2.5) 12.800.000,00 KM</p>		
Period implementacije mjere	- 2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Agencija ZEDA 		
Nosioci mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Grad Zenica - Ministarstvo za privredu Ze-do kantona - Agencija ZEDA 		
Ciljne grupe	Prehrambeno-prerađivačka MSP		

5. Usklađenost sa relevantnim strateškim dokumentima

Strateški ciljevi i mjere su usklađeni sa ciljevima, prioritetima i mjerama koji su predstavljeni u **Strategiji razvoja Zeničko – dobojskog kantona za period 2021. – 2027. godina** (usvojena početkom novembra 2020. godine) u okviru sljedećih ciljeva:

- Strateški cilj 1. (SC 1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva)
- Dio Strateškog cilja 3. koji se odnosi na energijsku efikasnost (SC 3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu Infrastrukturu),

Usklađenost se odnosi na definisane mjere, indikatore, glavne aktivnosti, nosioce mjere i ciljne grupe. Procjenjena finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja u okviru Strategije razvoja Ze-do kantona je takođe poslužila za procjenu finansijske konstrukcije za realizaciju mjera u okviru Strategije razvoja MSP u Zenici.

Direktna veza je uspostavljena u vezi sa realizacijom sljedećih prioriteta iz Strategije razvoja Ze-do kantona:

- 1.1 Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa najvećim potencijalom za rast;
- 1.2 Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva;
- 1.4 Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje;
- 3.1. Povećanje energijske efikasnosti.

Strateški ciljevi su u znatnoj mjeri usklađena sa ciljevima i prioritetima ekonomskog razvoja, izloženim u nacrtu **Strategije razvoja Federacije BiH 2021-2027¹¹**, o kojemu su održane javne konsultacije u Zenici 10. marta 2020.

Direktna veza je prvim strateškim ciljem Strategije razvoja FBiH (**Ubrzan ekonomski razvoj**) i sa prioritetima u okviru ovog cilja, i to:

- 1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije;
- 1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija;
- 1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora;
- 1.5. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti.

Takođe, postoji veza sa drugim strateškim ciljem (**Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj**), prioritet 2.4. Smanjiti neaktivnost i nezaposlenost, naročito dugoročnu (mjere 2.4.1. Razvijati i provoditi učinkovitu aktivacijsku i aktivnu politiku zapošljavanja i 2.4.2. Stvarati uslove za dostupnost radne snage na tržištu rada).

¹¹ <https://www.fzzpr.gov.ba/bs/docs/48/25/strategija-razvoja>

Veza sa trećim strateškim ciljem (**Resursno efikasan i održiv razvoj**) je uspostavljena kod prioriteta 3.3. Povećati energijsku efikasnost (mjera 3.3.2. Pružati podršku malim i srednjim preduzećima na poboljšanju energetske efikasnosti i principa „zelene ekonomije“ i „ekologizacije“) i kod prioriteta 3.4. Započeti realizaciju energetske tranzicije.

Sva tri predložena strateška cilja razvoja MSP i preduzetništva u Zenici potpuno su u skladu sa nacrtom strateškog dijela **Strateških smjernica za harmonizaciju podrške razvoju MSP i preduzetništva u BiH 2021-2027**, čija je izrada u toku.

Ovi ciljevi su usklađeni i sa radnom verzijom Okvira za ciljeve održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, putem kojeg BiH, kao članica UN, provodi Agenda 2030. Oni se nalaze na pravcu **Pametan rast**, u okviru akceleratora 1: **Jačanje povoljnog okruženja za preduzetništvo i inovacije za proizvodnju dobara visoke dodane vrijednosti za izvoz**.

6. Indikativni finansijski okvir za provođenje strategije

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR ZA PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA					
Redni broj i oznaka	Struktura finans. (%)	Ukupno (KM)	Budžet Grada (KM)	Ostali izvori	
				(KM)	Naziv potencijalnog izvora
1. S.C.: BRZ OPORAVAK I STALAN RAST PREDUZETNIČKE DJELATNOSTI					
1.1. P. SISTEMSKA PODRŠKA RAZVOJU PREDUZETNIŠTVA					
1.1.1.M: Podrška razvoju i promociji preduzetništva mladih		735.000,00	280.000,00	455.000,00	donatorska sredstva / međunarodni projekti, Zavod za zapošljavanje Ze-do kantona
1.1.2.M: Podrška razvoju i promociji ženskog preduzetništva		490.000,00	280.000,00	210.000,00	Zavod za zapošljavanje Ze-do kantona
1.1.3.M: Razvoj i unapređenje preduzetničke infrastrukture		4.113.342,28	500.000,00	3.613.342,28	Grad Zenica Ministarstvo privrede Ze-do kantona donatorska sredstva / međunarodni projekti
1.2. P. POBOLJŠANJE POSLOVNOG OKRUŽENJA					
1.2.1.M: Podrška za uspostavu i razvoj poslovnih zona		4.501.000,00	2.450.000,00	2.051.000,00	Ministarstvo za privredu Ze-do kantona
1.2.2.M: Podrška inicijativama MMSP za poboljšanje poslovnog okruženja na gradskom i kantonalm nivou		147.000,00	0,00	147.000,00	Ministarstvo za privredu Ze-do kantona
1.2.3.M: Uvođenje novih modela finansiranja ranih faza biznisa		160.000,00	140.000,00	20.000,00	donatorska sredstva / investitori

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR					
ZA PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA					
Redni broj i oznaka	Struktura finans. (%)	Ukupno (KM)	Budžet Grada (KM)	Ostali izvori	
				(KM)	Naziv potencijalnog izvora
2. S.C.: OBNAVLJANJE I JAČANJE POZICIJE MSP-A U GLOBALNIM LANCIMA VRIJEDNOSTI					
2.1. P. PODRŠKA ZA OPORAVAK I POSLOVANJE MSP					
2.1.1.M: Podrška za oporavak MSP od posljedica krize i sticanje otpornosti na buduće krize(pandemiske, ekonomске, elementarnih nepogoda/nesreća ...)		2.800.000,00	1.400.000,00	1.400.000,00	Ministarstvo za privrednu Ze-do kantona, preduzetnici
2.1.2.M: Olakšavanje pristupa finansijama za MMSP		3.700.000,00	700.000,00	3.000.000,00	Kreditno-garancijski fond Vlade Ze-do kantona Grad Zenica Mjera će se dijelom finansirati iz sredstava namjenjenih za realizaciju mjere 2.1.1.
2.2. P. PODRŠKA ZA JAČANJE MSP U GLOBALNIM LANCIMA VRIJEDNOSTI					
2.2.1.M: Olakšavanje pristupa standardizaciji i podrška internacionalizaciji MSP kroz finansijsku i stručnu podršku		2.100.000,00	0,00	2.100.000,00	Ministarstvo za privrednu Ze-do kantona
2.2.2.M: Poticaji za zapošljavanje		6.895.000,00	1.120.000,00	5.775.000,00	Zavod za zapošljavanje Ze-do kantona, Kantonalno ministarstvo privrede ZDK
3. S.C.: POBOLJŠANJE PRIVREDNE STRUKTURE UZ POVEĆANJE UDJELA ZNANJEM INTENZIVNIH PROIZVODA/USLUGA I SEKTORA					
3.1. P. PODRŠKA INOVACIJAMA I					

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR					
ZA PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA					
Redni broj i oznaka	Struktura finans. (%)	Ukupno (KM)	Budžet Grada (KM)	Ostali izvori	
				(KM)	Naziv potencijalnog izvora
RAZVOJU POSLOVNIH VJEŠTINA					
3.1.1.M: Podrška inovacijama i digitalizaciji u MSP, e-trgovini i saradnji MSP sa istraživačko – razvojnim institucijama		1.300.000,00	0,00	1.300.000,00	Ministarstvo za privredu Zedo kantona, Grad Zenica i ZEDA kroz zajedničke projekte prema stranim donatorima.
3.1.2.M: Podrška razvoju i primjeni poslovnih i stručnih vještina za MSP		45.000,00	25.000,00	20.000,00	ZEDA (redovne aktivnosti + projekti)
3.2. P. PODRŠKA ENERGETSKOJ EFIKASNOSTI I RAZVOJU PREHRAMBENE DJELATNOSTI					
3.2.1.M: Podrška preduzećima za energetsku efikasnost (EE), energetski menadžment (EM) i investicije u obnovljive izvore energije (OIE)		8.000.000,00	0,00	8.000.000,00	Ministarstvo za privredu Zedo kantona Fond za zaštitu okoliša FBiH
3.2.2.M: Tehnička i finansijska podrška razvoju projekata iz domena prehrambeno-prerađivačke djelatnosti		54.800.000,00	42.000.000,00	12.800.000,00	Ministarstvo za privredu Zedo kantona
UKUPNO IZ STRATEŠKOG DOKUMENTA		89.786.342,28	48.895.000,00	40.891.342,28	

7. Okvir za implementaciju, monitoring, izvještavanje i evaluaciju Strategije razvoja

Normativni okvir za strateško planiranje u Federaciji BiH je regulisan Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem Federacije BiH („Službene novine federacije BiH“, broj 32/2017). Zakon o razvojnom planiranju se dalje detaljnije uređuje uredbama:

- Uredba o izradi strateških dokumenata u („Službene novine Federacije BiH“, broj 74/2019),
- Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 74/2019),
- Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 74/2019),
- Uredba o izradi indeksa razvijenosti u FBIH („Službene novine Federacije BiH“, broj 17/2019).
- Za naredni period je planirana izrada i Uredbe o povezivanju razvojnog, finansijskog i investicionog planiranja.

Ključni dokumenti u procesu planiranja, monitoringa i izvještavanja koji se odnose na razvoj (uključujući i razvoj MSP) u Zenici su strateški i implementacioni dokumenti. Strateški dokument je Strategija razvoja MSP grada Zenice za period 2021 – 2027. godina, dok implementacioni dokumenti obuhvataju trogodišnji i godišnji plan i izvještaj o implementaciji strategije razvoja.

Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH uređuje se trogodišnje i godišnje planiranje rada, način izrade implementacionih dokumenata, principi planiranja, monitoringa i izvještavanja, struktura implementacionih dokumenata, proces planiranja, monitoring i izvještavanje i druga pitanja od značaja za planiranje, monitoring i izvještavanje.

Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH će biti u primjeni od 01.01.2021. godine. U roku od tri mjeseca od dana primjene ove uredbe biće potrebno izvršiti usklađivanje normativnih akata sa odredbama uredbe.

Uredbom je preporučena dinamika procesa planiranja, monitoringa i izvještavanja i predstavljena je u narednoj tabeli. Konačna dinamika će biti usklađena sa dinamikom planiranja, monitoringa i izvještavanja Strategije razvoja Grada za period 2021 - 2027. godina.

Aktivnosti	Vremenski okvir
Izrada i usvajanje Smjernica za trogodišnje planiranje rada	25. februar 2021. godine
Izrada radne verzije trogodišnjeg plana za period 2022-2024. godina	31. mart 2021. godine
Izrada radne verzije godišnjeg plana za 2022. godinu	31. juli 2021. godine
Trogodišnji plan za period 2022-2024. godina postaje operativan	31. decembar 2021. godina
Usvajanje godišnjeg plana za 2022. godinu (poželjno je uraditi godišnji plan i za 2021. godinu)	31. januar 2022. godina
Izrada godišnjeg izvještaja o razvoju/ implementaciji strategije	30. septembar 2022. godine (za

7.1. Okvir za implementaciju

Smjernicama se formalno započinje proces trogodišnjeg i godišnjeg planiranja. Kroz njihovu pripremu sagledava se i uvažava aktuelni razvojni kontekst te donosi politička odluka o osnovnim pravcima razvoja za naredni trogodišnji period. Izrađuju se po *rolling* sistemu (1+2) svake godine za trogodišnji period.

Trogodišnji plan rada je implementacioni dokument koji:

- operacionalizira strateške ciljeve, prioritete i mjere iz relevantnih strateških dokumenata,
- operacionalizira nadležnosti organa uprave,
- predstavlja osnovu za izradu DOB-a i PJI-a.

Izrađuje se na osnovu pripremljenih smjernica i akcionog plana i to svake godine u godini prije početka perioda na koji se odnosi. Za trogodišnji plan rada vrši se odabir relevantnih mjeru iz strategije razvoja sa pripadajućim indikatorima, polaznim i ciljnim vrijednostima za svaku godinu trogodišnjeg razdoblja koje postaju programi (mjera iz strateškog dokumenta = program u trogodišnjem planu rada). Za svaki od utvrđenih programa (mjera) definišu se aktivnosti/projekti čija realizacija u trogodišnjem periodu doprinosi ostvarenju prioriteta i strateških ciljeva iz strategije razvoja, odnosno nadležnosti institucija zaduženih za razvoj MSP u Zenici.

Aktivnosti i projekti privrednih društava, ustanova, udruženja građana ili fondacija, za koje se ne izdvajaju sredstva iz budžeta, a kojima se doprinosi implementaciji strategije razvoja, navode se u dodatku trogodišnjeg plana rada.

Godišnji plan rada je implementacioni dokument koji sadrži pregled projekata i aktivnosti koje će se poduzimati na godišnjem nivou kako bi se realizirali programi (mjere), iz trogodišnjeg plana rada, te ostvarili prioriteti i strateški ciljevi iz relevantnih strateških dokumenata i nadležnosti organa uprave utvrđenih u trogodišnjem planu rada. Koristi se u procesu izrade zahtjeva budžetskih korisnika i prilikom definisanja godišnjeg budžeta.

U godišnji plan rada preuzima se glavni program iz trogodišnjeg plana rada sa dodijeljenom šifrom u DOB-u, izvorima finansiranja i iznosima planiranih finansijskih sredstava u KM. Preuzimaju se takođe programi (mjere) iz trogodišnjeg plana rada sa dodijeljenom šifrom programa, pripadajućim indikatorima, polaznim i ciljnim godišnjim vrijednostima iz trogodišnjeg plana rada. Za svaki od utvrđenih programa (mjera) u godišnjem planu rada preuzimaju se ili prilagođavaju aktivnosti/projekti iz trogodišnjeg plana rada, odnosno, ranije utvrđenog akcionog plana za koje su osigurana sredstva. Po potrebi definišu su i nove aktivnosti i projekti.

Kao i tokom pripreme trogodišnjeg plana rada, aktivnosti i projekti privrednih društava, ustanova, udruženja građana ili fondacija, za koje se ne izdvajaju sredstva iz budžeta, a kojima se doprinosi implementaciji strategije razvoja, navode se u dodatku godišnjeg plana rada.

7.2. Okvir za monitoring i evaluaciju

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), kao i Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH član. 14., 15. i 16. („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19) procesi monitoringa i izvještavanja su obavezne radnje razvojnog planiranja i upravljanja razvojem.

Monitoring je sistematicno i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerena napretka realizacije strateških i implementacionih dokumenata, u svrhu poduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima.

Naprijed pomenuti normativni okvir u oblasti izvještavanja propisuje obavezu izrade godišnjih izvještaja rada i Izvještaj o razvoju.

Godišnji izvještaj o radu podrazumijeva pregled i analizu izvršenja programa (mjera) i aktivnosti/projekata iz godišnjeg plana rada.

Izvještaj o razvoju/ implemetaciji strategije razvoja je takođe implementacioni dokument kojim se sagledavaju opšti razvojni trendovi kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz Strategije razvoja MSP. Izrada izvještaja o razvoju zahtijeva se analitički pristup i temeljna pripremu (uključujući prikupljanje relevantne dokumentacije od vaninstitucionalnih aktera) kako bi se što realnije sagledalo stanje i dala ocjena o napretku u implementaciji strategije. Podrazumijeva izvođenje zaključaka i davanje preporuka

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17) i Uredbom o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19) uspostavljen je proces evaluacije.

Ciljevi evaluacije strateškog dokumenta su:

- pružanje blagovremenih i relevantnih informacija nadležnim institucijama prilikom određivanja razvojnih prioriteta i strateških pravaca;
- kontinuirano unapređenje javnih politika korištenjem rezultata evaluacije strateških dokumenata;
- osiguranje transparentnosti i odgovornosti za korištenje javnih finansijskih sredstava.

Koristi evaluacije strateških dokumenata su:

- unapređenje razvojnog planiranja i kvaliteta strategije razvoja;
- učinkovitija raspodjela finansijskih sredstava;
- preciznije utvrđivanje kvalitetnih, mjerljivih i realnih prioriteta i mjera;
- utvrđivanje kako predviđenih, tako i nepredviđenih pozitivnih i negativnih učinaka implementacije strategije razvoja.

Evaluacije je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne strategije razvoja, prema definisanim kriterijima. Za strateške dokumente grada predviđena je Evaluacija u toku, uključujući i Strategiju razvoja MSP.

Evaluacija u toku se radi u predzadnjoj godini implementacije Strategije razvoja MSP (2026. godine). Preporučuje se da evaluaciju strategije provede nezavisni vanjski evaluator.

Evaluacija u toku se radi sa ciljem utvrđivanja stepena implementacije strateškog dokumenta, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i obezbjeđenja ulaznih elemenata za strateške dokumente za sljedeći planski ciklus.